

Р444

ЛЮБОМИРА П. НЕНАДОВИЋА.

ПРВА СВЕСКА.

М. 578

ВЪЗМУЩЕНЬ.

КНЪИГОПЕЧАТНЬОМЪ І. К. СОПРОНА.

1852.

САДРЖАЈ.

Княжевъ погледъ. (преводъ изъ Чокеа).

Песме :

I. Првѣй коракъ у свѣтъ.

II. Утѣха.

III. Молитва.

IV. Ђдина надежда.

V. Господаръ душе.

VI. Богъ боговъ.

Котарски сердари враћаю робѣ (народна песма).

О постанку и трааю првогъ совѣта (синода или сената) у
Княжеству Срби.

КНЯЖЕВЪ ПОГЛЕДЪ.

(Прев. изъ Чокеа.)

Д В О Р Ъ.

Познато є, да є князь Вилхелмъ после смрти отца свога ступію на владанѣ у педесетъ другой години свога живота. Мало є князева у оно време было тако вешти, и могло бы се казати и учени као онъ; мало їй є было кои су толико по Европи путовали колико онъ, и то не одъ єдногъ владателя до другогъ да се само весели и части, него путовао є съ найвеѣомъ озбиљношчу да се за будуће свое опредѣленіе изобрази. Онъ є живію простиє него какавъ имуѣанъ грађанинъ, али опетъ нїе быо ни тврдица. Онъ за себе нїе много требао; а друго све є давао на помаганѣ наука, и свакоме ономъ кои є помоћи требао. Исто тако просто као што є и онъ быо, дао є воспитати свога синовца. Нѣгова жена беше умрла іоштъ поодавно, и сбогъ домаѣегъ мира нїе се хтео по другій путь женити. — За младогъ свогъ синовца осимъ потребни учителя, држао є онъ іоштъ само єдногъ слугу; но и за себе самогъ нїе више држао него єдногъ слугу, кувара и єдногъ секретара. Свогъ синовца, кои му є и наслѣдникъ быо, нїе онъ волео; и го-

тово могло бы се рећи да є на нѣга мрзію. Зашто? — Ко бы знао зашто владатели редко свое наслѣднике любе съ свегъ срдца, ерѣ у нѣма по већой части виде оне кои єдва чекаю да оно што су они учинили поправляю или са свѣмъ разруше.

Старій князь быо є строгъ и самоволянѣ, у осталомъ любіо є поредакъ и сыйность око себе. Како у нѣговомъ двору, тако и у читавой нѣговой држави ишло є све по установленомъ обичаю као сатѣ. Нико се ніє смео усудити више или манѣ штогодѣ учинити него што є прописано. Князь самъ собомъ прегледао є сва прошенія, мешао се у сваке маленкости, и хтео є о сеему да зна, и съ тимъ изгуби прегледѣ целого, као што то обично быва. Премда су сви млађій чиновници свакогъ месеца исвѣстія шилияли, изъ кои су доглавни чиновници опетѣ друге изводе правили и уредно своемъ светломъ владателю предавали; опетѣ было є у свакомъ краю нѣгове државе сама бѣда, и нужда и незадовольство. Онѣ є мыслію кадѣ сва та извѣстія прочита, да є и сво станѣ свога княжества прегледао. Сиромѣ како се вара, и незна да ништа друго ніє видіо осимѣ броева, нумера, празни имена, и по гдикое найпонижніє примѣтбе. Онѣ є мыслію да є то нешто важно, што є читаво свое државно управлянѣ у машину претворію; и онѣ є сам фалію простый механизму съ те машине, и свагда му є мило было кадѣ бы чуо гди когодѣ рекне: да є нужданѣ такавѣ великій духѣ као што є онѣ, да томѣ машиномѣ управля. Но онѣ ніє опажавао да то нѣгово слепо механиз-

рано дѣявнѣ управленіе, башъ зато было в мртво и ніе имало духа ни срѣца, и да в нѣговъ народъ у свомъ првомъ станю одъ други сусѣдни народа изостаяо, кои су у наукама, правствености и народнѣмъ напредку снажили се напредовали, докъ су нѣгове школе, фабрики и све друго по старинскомъ начину остаяле.

„Шта в то, те ми ненапредуемо као други народи? кадъ я трошимъ тога ради толике новце“ — упыта єдиномъ старый князь у сбору свои чиновника и дворяна. То питанѣ ишло в одъ уста до уста, и єданъ другомъ повторявао в, безъ да в се ико усудіо на то питанѣ отцу отечества свепокориѣйше одговорити.

На то приѣе младый и у свакомъ обзиру наученый баронъ отъ Лайнау, кои текъ одъ неколико дана беше за секретара тайногъ совѣта поставлѣнъ. Сирѣма баронъ мысляше да ѣе ово найболя прилика бити, да свою паметь покаже, и да томъ приликомъ изяви свою благодарность и почитаніе спрамъ свогъ владателя.

„Ваша светлость“ почне Лайнау, „само мало више слободе да намъ се даде, и да буде више слободногъ дѣланя место сами извѣстія и артїя. И войска ништа друго ніе него машина, али свака войска, ма како она у военной вештини научена была, мора у битки уступити, ако се удари са ономъ войскомъ у коіой убеѣенѣ и єдна мысао свакогъ поединце одушевлява.“

На ове речи залюя свою седу главу єданъ пензиониранный маршалъ, и пошто в се дубоко предъ княземъ

поклонію, рекне: „како држава, тако и войска, могу, мораю и треба да буду ништа друго, него една мртва машина која нема свое слободне волѣ. Државу одушевљава духъ владателя, а войску мысао нѣногъ начальника. И тако кадъ є владатель у станю да сва средства државе свое на єдну намѣру употреби, бива свемогућъ; као и предводителъ войске што бива непобѣдимъ, кадъ све оне стотине хиљада руку на нѣгову заповѣсть став. Опъ є самъ душа, и те нѣгове душе войска є тѣло.

Младомъ секретару Лайнау недаде нѣгово убеђенѣ ѣутати, него на то премда мало уплашенимъ гласомъ примѣти: „багъ у томе чини ми се да лежи єдна велика погрѣшка, која државе и войске у пропасть води, што се люди као лутке безъ мозга и разума сматраю, и што се више руке и ноге, него духъ и срце употребљаваю. Єдна войска кою каква велика намѣра и мысао одушевљава, и кадъ бы се побѣдила и растерала, она ће у свакој найманьой части, као лернейска гуя што живи, ма є на колико комада пресекао, и таква войска место одсечене главе добиће нове главе, и остаће моћна и яка; а напротивъ єдна войска која ништа друго нїе него мртва машина — —“

„Ћути!“ продере се старый князь, „ты кои незнашь далѣ одъ носа, да учишъ єдногъ маршала кои є оседіо у рату, ты, што іошть неумешъ ни перо зарезати ко што треба.“

Сиром секретаръ Лайнау савъ се заплашти у лицу одъ стида — а одма затымъ одъ лютине, кадъ му князь прстомъ покаже врата. Онъ се поклони, и лютито оде.

Князь погледи за нымъ съ презреніемъ и незадовольствомъ. — Около стоѣи примѣте овай погледъ и сви и неотце изпрате га истимъ погледима. Садъ маршалъ почне говорити како гдикои млади люди кои іоштъ ни собомъ нису кадри да управляю, хтели бы найпамятніемъ и найболѣмъ измеѣъ свію живи владателя (при овимъ речма погледа съ найвеѣимъ почитаніемъ на княза) да некакве болѣ совѣте даю. Затымъ предузме речъ представникъ, кои и онако радо бы єдногъ свогъ сыновца на Лайнауово место метуо, и као узгредъ готово напомене за тогъ свогъ сыновца почемъ се изрази: да нису башъ сви младиѣи тако безобразни да [мысле да су мудри као старци. Потомъ настави разговоръ дворскій маршалъ, кои мрзаше на Лайнауа зато, што се онъ ніе нѣговой кѣри коя доста ружна беше, удварао. — И у томъ смислу говораше свакій редомъ.

Сутра данъ добіе баронъ Лайнау свемилостивѣйше рѣшеніе да се може спремити да путуе на неколико година да се учи большой памяти, и да учи пера зарезивати, па после тога да се пріяви за какво секретарско место.

ПУТОВАЊА И ПОЗНАЈСТВА

Баронъ отъ Лайнау дупи се лютито шакомъ по челу, ербо увиђаше да нѣ имао право; али не у ствари него само у форми. Човекъ има свагда право паметанъ быти. „Будало матора, зар у твоѣмъ целомъ животу нећешъ никадъ досетљивъ и мало лукавъ да будешъ? и заръ ћешъ до века ты самъ својој срећи на путу стајати?“ — тако говораше онъ самъ себи, спремајући своѣ ствари за путовањ, и сузе му на очи груну. Међутимъ морамо овомъ приликомъ ми примѣтити, да ова као што самъ себи рече „матора будала“ нѣ више одъ двадесетъ и четири године имала. Оно има истина и много стари будала, али с' тымъ се немогу правдати млађи.

Онъ се дакле крене на путовањ, да учи како се пера зарезую, или таково што; онъ немађаше више ни отца ни майке, али имађаше иманя доста, и зато био е баронъ у пуномъ смислу речи.

Путуюћи тако дође онъ у Швайцерску. Лепота велики швайцерски брда привлачила га и забављала, али нѣ могао трпѣти оне изъ свакояки права начинѣне уставе, и люде низкогъ мышлѣня. Онъ дође у Паризъ — Французка онда јошъ нѣ имала Наполеона — онда се мучили о стању финансїе. Разкошъ, беда, нужда и сиротиня была е у свакомъ краю. Дође у Лондонъ, гди му се допадне слободный духъ сваке уредбе, и гди остане дуже време.

Идући едномъ крозъ улице, чув на страни у едномъ дућану гди се кнѣге продаю, едну препирку; онъ погледа у дућанъ и позна едногъ свогъ земляка, съ коимъ се на явинѣ местима почесто виђао и састаяо, и што е се више съ нѣмъ дружію, тымъ му се веѣма допадао. Онъ се зваше графъ отъ Штрайтенбергъ, младъ, изображенъ, паметанъ, и учтивъ человекъ. И свађаше се нешто са продавцемъ, и кадъ види барона Лайнауа, зовне га знакомъ, и оваѣ радо дође му у дућанъ.

„Я самъ вамъ у таквомъ положенію садъ, да незнамъ шта да радимъ“ рекне барону немачки, и показуюћи му кнѣго-продавца настави далъ: „купію самъ одъ овога едну лепу сбирку земльовида, образа, лепи и редки кнѣга, и могу рећи доста еѣтино. То е было пре два месеца. Наша е погодба писмено учинѣна и утврђена, еръ самъ я чекао на новце, кои требало бы да су іоштъ пре четрнаѣстъ дана дошли. Садъ помыслите само у каквой самъ сметнѣи Мой стрицъ пише ми данасъ, да се одма у Немачку вратимъ и да ѣу текъ у Амстердаму добыти едну препоруку да примимъ око сто Француски дуката, да съ тымъ до куѣе доѣмъ, а овде у Лондонъ нешалъ ми ни крайцаре. Али я самъ овомъ трговцу триста дуката дужанъ. И продаю неѣе онъ натрагъ да прими. Онъ ми прети са постоеѣнимъ законима и уредбама, а я немамъ до само двадесетъ дуката, съ чимъ едва ако доѣмъ съ моимъ слугомъ до Амстердама. Билъ вы знали како бы се помогао?“

Баронъ Лайнау замысли се мало. Графъ настави опетъ говоръ: „ако сте вы, господине, при новцу, а вы платите за мене ове ствари што самъ избрао, еръ я небы быо радъ да ий оставимъ. А я ъу вамъ новце одма послати, како се куѣи вратимъ.“

Баронъ замысли се опетъ и обори главу предасе и запита га: „а одкуда сте вы баш управо, господинъ графе?“

Графъ одговори му нешто сбунѣно, и каже му да е родомъ изъ оне исте престолне вароши, одакле е баронъ изагнанъ да иде да учи пера зарезивати.

Баронъ погледа му оштро у очи, слегне съ раменима и рекне му: „истина, одкако самъ съ университета дошао нисамъ више у той вароши живио до само пола године; али варошъ нѣ тако велика, и я нисамъ никадъ чуо о каквой графовой фамилии коя бы се звала Штрайтенбергъ.“

Претвореный у графа младиѣ зарумени се. — „Али оѣтели вы мени на мою честну речъ веровати, да ъу я вама одма чимъ куѣи доѣмъ триста дуката послати кудъ вы оѣете?“ запита графъ сумняюѣимъ гласомъ.

„Зашто не?“ одговори Лайнау. „Я ъу вамъ позаймити — съ толико новаца могу располагати — али само подъ єднымъ уговоромъ.“

„Подъ каквимъ годъ оѣете!“ повиче графъ, „я ъу вамъ писмено дати. Вы право и имате што се мало сумняте, почемъ я — — —“

„Ни наймаиѣ, господинѣ графе! доброта и искреность на лицу вашемѣ дае ми найболѣ поверенѣ. И заиста я бы радѣ быо да видимѣ може ли человекѣ, кои такво поштено лице има преварити. Дакле уговорѣ.“ — — —

„Не, любезный бароне! вы мыслите сувише поштенно. Вы имате узрокѣ да о мени сумняте, ерѣ самѣ вамѣ веѣ нешто казо што нѣ истина. Али я ѣу вама доказати да самѣ я изѣ исте престолне вароши; и вы имате савршено право да тамо никаквогѣ графа Штрайтенберга нема. Али я ѣу вамѣ садѣ казати ко самѣ я управо.“ . .

„Ништа, ништа господинѣ графе;“ пресече му речѣ Лайнау. „Безѣ свакогѣ правданя, кажите ми само, оѣтели вы пристати на уговорѣ подѣ коимѣ вамѣ я новце позаймлюемѣ?“

„Я пристаемѣ на свакиѣ уговорѣ, ево мое руке на то.“

„Добро дакле: я захтевамѣ да вы позаймѣне новце пошто доѣете вашей куѣи, пошлѣте настойнику мои добара. Я ѣу вамѣ нѣговѣ адресѣ дати. Друго пакѣ да ми ни сада ни после, нити да момѣ настойнику пишете гди вы седите и како се зовете. Вы сте вашу честну речѣ и руку заложили. То е мени доста.“ При овимѣ речма извади баронѣ Лайнау, едну банкноту и пружи графу: „истина да ова банка више вреди него што е вама нужно, али то неѣе ни мени ни вами шкодити.“

Графъ загрли барона, и притисне га пріятельски на своє прси, по томъ окрене се книгопродавцу и плати му. Докъ є трговаць новце мєняю окренесе графъ барону: „мы се морамо пре негъ што я Енглезку оставимъ, болѣ познати. Дођите садъ самномъ у мой квартиръ, да заедно ручамо. Коя чаша шампаня умекшаѣе васъ, и вы ће те ми дозволити да кажемъ, кога сте вы управо изъ станя очаянія готово извадили. Оћете ли?“

„Зашто не? али вы сте пешице господине графъ?“

„Єсамъ.“

„И я самъ такође. Зато допустите ми да зовнемъ єдногъ фіакера.“

Баронъ Лайнау оде и — недође више. Графъ га є читава два сата бадава чекао. Найпосле нареди те му се купѣне ствари однесу кући. Сутра данъ добіє онъ одъ барона єдно писманце, у комъ се правдаше што се ніє прошлогъ дана съ колима повратіо, почемъ є быо у мыслима врло занятъ да путує у Русию. Онъ му є приложіо адресъ нѣговогъ настойника, рекне му укратко сбогомъ, єръ тогъ истогъ дана полази изъ Лондона.

Графу беше мало мучно, што му є баронъ ту прилику одказао, да му своя чувства благодарности изрази, и да съ нымъ іоштъ веѣма пріятельство утврди. — Али повиче онъ весело „баронъ Лайнау, наше є пріятельство, веѣ утврђено! Ты си неизказанъ човекъ! ты си правый Не-

мацъ! таква племенитостъ душевіе само за Ёнглеза створена. И управо Ёнглезъ има само понось, али Немацъ има племенитостъ. И то е чимъ се народи разликую.“

Графъ остави писмо барона међу свое највеће драгоцености — „то е мой пріятель“! повтораваше често. По томъ ишао е и тражіо е докъ годъ ніе нашо квартиръ нѣговъ, гди е се надао іоштъ затећи га; али преварио се, и бадава га е тражіо.

ОПЕТЪ ЄДАНЪ ПОГЛЕДЪ ВЛАДАТЕЛЯ.

Баронъ Лайнау истогъ дана кадъ е графу писао, кренуо е се изъ Лондона и одпловио у Копенхагенъ, а одатле преко Штоколма дође у Петербургъ. У Петербургу было е тако срећанъ те буде препорученъ у двору. Катарина велика, којой е онъ было представљенъ, примила га е съ таквимъ одличіємъ, да е се и самъ Лайнау чудно како е онъ и съ чиме! до такве чести дошао. — „Боже помози,“ рекне му смешећи се нѣговъ пріятель, кои га е кодъ царице представіо.“ Царица е жена, а вы сте младъ и лепъ момакъ, вы желите у руску воєну службу ступити. Небрините се ваша е желя већ изпунѣна. Та најбольи владатели остаю свагда у границама людске природе, безъ да они зато знаду и верую. Многи су заслужени офицери одбієни одъ службе. Али вама помаже сама природа.“

„Вы мыслите дакле да ће мени царица команду надъ каквомъ компаніомъ дати?“

„Зацело! любезный бароне, и я се смемъ обкладити, да ћете вы добыти више него што се надате. Я самъ примѣтио царичинъ погледъ, кадъ є іошть єданъ путъ за вама погледала. Графъ Разумовскій опазіо є тай погледъ, и княгиня Дашковъ, па и самъ Потемкинъ. И онда сви су о вама што може бити болъ говорили. Потемкинъ указао ми є ту честь да є се точно по вама извѣстію, и много васъ є фалію. И то самъ чуо гди царица о вама нешто Потемкину говори. Небрините се ништа, пала вамъ є сикира у медъ.“

Тако и буде. После неколико дана позове га къ себи князь Потемкинъ, кои га изненада обрадує съ єдномъ дипломомъ подполковника при єдной скоро установленной коняничкой регименти. Младый подполковникъ добіє и ту милость, да може у своіой новой униформі царици руку полюбити. Потомъ пошлѣ га Потемкинъ што пре къ нѣго-вой регименти; у коіой слѣдовао є заставама Романцова и Репнина у Молдавію и противу Очакова; онъ є быо при обсади и освоєнью овога града, гди є се тако сгрушавао на свирѣпство Руса, да є быо готовъ изкати одпустъ изъ службе. Али одъ тогъ nebude ништа, єрь царица за нѣго-ву храбрость при томе юришу повыси га на степень полковника; чему є се и онъ самъ чудію. „Заиста“ пише онъ свомъ пріятелю у Петербургу: „ово мое повышеніє мора да є плодъ іошть оногъ удалъногъ владательскогъ погледа, єр-

бо я при Очакову нисамъ мого никакве храбрости показати, почемъ я самъ стояо съ моіомъ regimentомъ као беспо-сленный глѣдаоцъ само зато, да, ако бы они кои се туку и юришаю почели бежати да іѣ враѣмъ и у ватру гонимъ. Но фала Богу што до те нужде нѣе дошло.“

Подковникъ Лайнау добіе при русской войски єдну regimentу у Финладской противу Шведа. Овуда є се ту-као читаву годину; при томъ учини се миръ у табору кодъ Верене.

За то време имао є баронъ доста прилика своя изкуства умложити, и по кадъ кадъ такоѣе и на таконазваногъ графа отъ Штрайтенберга мыслити, комъ є у Лондону помогао. Єръ томе господину графу никако нѣе пало на умъ да нѣговомъ надстойнику пише и новце узаймлѣне пошлѣ. А да є писмо и адресъ добіо у Лондону о томе є было графъ сигуранъ; єръ онаѣ кои є носіо донео му є то-чанъ одговоръ. Барону не беше башъ толико стало за изгублѣни три до четири стотине французки дуката (луидора), колико зато, што има людіи кои имаю на лицу све черте поштєня, а притомъ опетъ тако лажу; т. є. такови людіи кои су тако безъ поштєня и срца, да іѣ ни онда ништа за нѣову чєстъ нежеже кадъ имъ се човєкъ сасвимъ у нѣово поверєнѣ преда.

Но ипакъ немогаше онъ нигда графа заборавити, или на нѣга замрзити. Онъ є имао нешто кое самъ нѣе знао што га привлachi къ нѣму. И свагда мыслєћи о нѣму браніо га є у самомъ себи, и шта више правдаюћи се

похвалявао бы га. Може бити да е графъ пао у какву несрећу, да е осиромашіо или може бити да е умрео.— А и безъ тога баронъ е осећао да е доста богатъ; и радо бы јоштъ еданпутъ толико новаца дао, само кадъ бы могао разабрати шта е съ графомъ было.

Јоштъ кадъ е постао полковникомъ, смислио е онъ, по чему му се и еданъ купацъ приявио, да сва своя добра у Немачкой прода, и да друга у Русији купи, и ню за свое отечество да избере. Ђръ вратити се у свое отечество ніе имао одвећъ велике наклоности. „Ко зна, кадъ бы се ти у свой завичай вратио, да не бы твой милостивый отацъ отечества опеть милостивѣйше благоизволио, да те пошлѣ на путовањ да учишъ пера зарезивати.“ Тако мысляше онъ, и пише свомъ надстойнику да сву нѣгову очевину прода. Овај тако и учини, и прода све осимъ едногъ маюра на комъ е старый и вѣрный настойникъ живіо, и баронъ ніе му хтео за живота нѣговогъ то уживанѣ одузети.

Случайно упозна се полковникъ са еднимъ польскимъ старостомъ. Кои, у новчаной нужди, понуди га за ефтину цену да му своя пространа добра у Польской прода, коя су добаръ приходъ доносила. Полковникъ узме дозволенѣ, и пошто е видіо добра, погоди се и купи. И садъ онъ мысляше да е се осигурао, и да е еданъ одъ најбогатіи племића. Свакъ е се радовао нѣговой срећи. Онъ се реши на свойъ польскомъ Тускулануму да ужива филозовско спокојство и миръ. Узме одпустъ одъ руске войске, покупуе

справе, за землѣдѣліє, инштрументе за физику, и єдиу лєну библіотеку, скупѣ око себе много немачки радина, занаяція и вѣштѣака. Смести се у свомѣ полячкомѣ двору я поправляюћи и улепшаваюћи га, мысляше по кадѣ кадѣ и на женѣтбу; єрбо му є се веѣтъ тридесета година живота приближавала.

Довде му є све єднако срѣѣа наклонѣна и верна была; на єданпутѣ наступе му и зли дани. Польска сѣогѣ свои дѣжавни скупштина и сѣогѣ устава почне се комешати. Баронѣ истина нїє се хтео у туѣѣ посао мешати, али ипакѣ кадѣ бы га годѣ сусѣдне старосте и войводе запитали, быо є толико поштенѣ и савестанѣ да имѣ є свагда саветѣ давао: „Будите задовольни и са онымѣ што є пайгоре, само ако є домаѣе, али чувайте се добро уплива одѣ страны сила. Вы сте изгублѣни ако се вы за инатѣ свои поєдинины партая раздвоите и ослабите, вы'сте пропази ако позовете Прайску или Русію да васѣ одржи.“

Одѣ то доба сматранѣ є баронѣ безѣ да є онѣ о томѣ што знао за приврженика Косцусковогѣ, и за непрїятеля руске партає. И премда се онѣ нїє ни у што мешао опетѣ є прирачунатѣ остальма. Нѣгово име заєдно са остальма кои су се замерили пошлѣ се у Петербургѣ. То му сруши сво нѣгово поверенѣ. Руси доѣу сѣ великомѣ войскомѣ у Польску одрже побѣду у Украини и кодѣ Дубѣнке. Польска разбиєна войска врвила є крозѣ баронова добра. И онѣ самѣ буде тако стеснѣнѣ да є сѣ нїма морао иѣи. Руска войска доѣе прикрили нѣгова добра, оплѣни, па и самѣ нѣговѣ

дворацъ изгоре. Суваровъ и Игелстромъ после изсѣченогъ жительствоу у Праги, нису имали волю да добра єдногъ рускогъ полковника, кои се съ Поляцыма држао, сачуваю. Онъ изгуби све гди в годъ што имао, и благодарію в Богу да в само са животомъ као и многи Поляци у Немачку измакао.

Добрыи баронъ тѣшио в се, и быо в задоволянь кадъ в у Дрездъ дошао и помыслио да іоштъ има єданъ маюръ, у комъ кодъ нѣговогъ старогъ настойника живити могаше. Ніе много тужіо за губиткомъ свога богатства; ербо в онъ одъ постанка свогъ навикао, да се съ мало задоволява. И држаше се іоштъ за доста богата.

Г О Ш Ъ А

Старый настойникъ плакао в одъ радости кадъ види свога господара. Іоштъ изъ Дрезда явіо му в онъ нѣговъ повратакъ съ томъ заповешѣу да никомъ неказуе, ер в радъ быо да му нико изъ любопитства са питаняма недосађуе, а нешто и сбогъ гордости или сбогъ стида. Премда в онъ презирао пресуду и брблянъ света, опетъ мрзіо в кадъ се нѣга тиче. Не зато што га то весели или жалости, него што тако названный „светъ“ у томъ правцу єдномъ шкоди а другогъ ползуе.

Но баронъ ніе имао узрока да се одвећъ плаши; ерѣ бы то было као некакво чудо, кадѣ бы се нѣговѣ повратакъ у отечество дознао, осимѣ кадѣ онѣ небы самѣ хтео се огласити. — Нѣгово то заоставше добро лежало е на край княжества, далеко одѣ главногѣ пута а іошѣ далѣ одѣ престолне вароши. Никакавѣ путникѣ ніе туда пролазіо ако већѣ по кадѣ по гдикоя скитница или вандровцы.

Сѣ почетка допадне се барону овај нѣговѣ усамљеный животѣ; али мало по мало досади му се вако мирно као спужѣ живити. Онѣ набави изѣ ближнѣ вароши кнѣга, и сѣ тымѣ забави се неко време. — Но наипосле учини му се као да е затворенѣ, или у заточеніе прогнанѣ, кое га е найвише мучило. Одѣ нѣгови стари пріятеля неживляше ни еданѣ близу нѣга. Но слабо е за кога и маріо осимѣ за едного свештеника коі е у другомѣ краю княжества у едномѣ селу живіо. Тай свештеникѣ быо е негда нѣговѣ воспитатель и учитель. Онѣ науми да га потражи. Спреми у свою ловачку торбу све што му е найшужніе; и у лакомѣ ловачкомѣ одѣлу сѣ пушкомѣ преко леѣа едного Лепогѣ есенѣгѣ ютра крене се на путѣ.

Онѣ е имо до свештеника Мауриціа два дана ода. Онѣ доѣе на првый конакѣ у гостилницу едне незнатне варошице, гди му се еданѣ особитый и за нѣга знаменитый случай догоди. На нѣгово захтеванѣ да му донесу да штогодѣ вечера, ерѣ га ручакѣ сбогѣ мудре штедиѣ обинао — каже му домаћица да може ако оѣе у дружеству сѣ едномѣ

господичномъ вечерати, која е пре єдногъ сата са своимъ отцемъ и слушкиномъ присиѣла. Безъ сумнѣ та су господа изъ престолне вароши. Господишъ како е дошао узео е єданъ тасъ теа, па е легао у постелю, єрбо га е глава почела болети.

Барону беше све єдно. Али кадъ се асталъ постави, и кадъ према яснымъ свеѣма лепа господична уѣе, види да е среѣанъ што нїе самъ вечеро.

Лепа е, то іой неможе нико одреѣи, а особито баронъ коме се чиняше да види предъ собомъ какву вилу, или Вѣстницу неба.

На нѣговъ учтивъ поздравъ, она се само поклони ѣутеѣи, и проспе іой се румевъ по лицу. За барона садъ быо е наймилии посао да леу господичну за асталомъ послужуе, и то е дало поводъ да се найпре по гдикое єдносложне речи, а потомъ питанняма и наипосле разговоръ заведе, као што се могу людїи добре савести разговарати, али ипакъ гледали су по кадкадъ чудновато єдно на друго као да нису сасвимъ чисте савести.

Ово двоє морали су безъ сумнѣ люди изъ гостилнице као неко особито появленїе сматрати; єрбо како меанѣи и нѣгова жена, тако и слуге и слушкинѣ па и неколико граѣана изъ те варошице стояли су у тавномъ єдномъ краю те себе, и бленули су у та два своя госта. Єдни шаптаху: „то су заручници,“ други опетъ: „нису него братъ и сестра,“ и у читавой той варошицы жене нису

лепшегъ човека виділе одъ барона; нити люди лепше дe-
войке одъ те господичне. Вредно є такавъ паръ люди види-
ти; а особито кадъ се неплаћа.

Господична говораше непрестано о престолномъ гра-
ду, барону се ніє досађивало све више запытивати. Нѣ-
му ніє лако было толико за варошъ, колико да измамлює
само речи изъ тако лепій уста, и изразе пуне здравогъ
разуђенія, и нѣногъ смысла. И онъ бы читаву ноћъ запы-
тивао, да се господична ніє опростила, да іошть єданпутъ
обиђе свогъ главоболногъ отца.

Баронъ дупао є замышлѣно вилюшкомъ у таньиръ као у
добошъ, и добовао бы тако целу ноћъ да га напослѣдку
меанція ніє запытао: ели му воля ићи да спава. Онъ по-
ђе, али идући поредъ столице гди є господична седила
опази онъ на земљи нѣну рукавицу. Брзо сграби онъ ту
рукавицу као какву драгоценость, да съ нѣомъ сутра при-
ютренѣмъ поздраву има съ чимъ разговоръ почети.

Онъ ніє рачунао да є тогъ дана сбогъ путованя у-
морніи было него обычно, другчіє не бы се чудіо кадъ є
се сутра данъ пробудіо, да є сунце високо већъ одекочило
и крозь нѣгове пенцере у собу сія. Онъ скочи одма. Не-
позната господична, рукавица, ютреный поздравъ были су
му прве мысли. Онъ є было врло радостанъ као да му є
Богъ зна каква срећа тогъ дана предстояла. Онъ обуче
съ найвећомъ пазливошћу свое алыне, сваку найманю
прашинуцу изъ ловачке алыне по у обычаеной войничкой

уредности брижливо очисти. При томъ послу измакиє му се по кадкадъ изъ дубльине нѣгови прсію, по гдикои уздисай, кадъ є на рукавицу, на свою униформу, на своя добра у Польской и на садашній свой филозофичный животъ помыслио.

Юшть є требало чизме да обуче, но међутимъ чує и са сокака гласъ своє другарице при вечери. Єдна кола чуо є онъ поодавно да су се извукла на сокакъ и да се спремаю. Свака му мысао пролети крозь главу! Онъ тргне пендеръ и отвори; и на нѣгову жалость онъ види младу Хебу и то у томе тренутку кадъ є она нѣну малу ногу у кола мећала, и међутимъ є дебелий гостилникъ учтиво капу подъ пазуомъ држећи помагао їой. И кадъ є у колима была, погледа пре него што су кола пошла на отвореный пендеръ ожалощеногъ полковника, и чинило се да му нѣне лепе очи ютреный поздравъ желе — потомъ оду кола. Бирташъ дупи вратанца одъ кола и то є звонило барону тако мукло, као ашовъ више гроба нѣгови своіо радостій. — Кола су већъ была саевнимъ исчезла.

Кадъ се већъ ништа више ніє могло видити ни чути, навуче полковникъ углађене чизме своє и при оваквимъ маленкостима мора човекъ свагда и духъ знати забавляти — и псовао є све псовке, коє є у Молдавіи, Влашкой и Финландіи научіо. Зашто є псовао и клео, у ствари ни самъ ніє знао, но то му є срцу тако пріяло као каковомъ светцу, кадъ благосиля. Ловачку свою

торбу отури тако ногомъ, да е ова у пола округу као бомба, къ вратима одлетела, но у тай несрећный тренутакъ, т. е. кадъ е дебелый домаћинъ съ почитанѣмъ и ништа рѣво непредчувствуюћи с' кафомъ улазіо, и барону свое добро ютро желити хтео. — Ловачка торба падне упропашћеномъ бирташу найпре на главу па съ главе на служавникъ међу шолъ съ кафомъ и млекомъ тако, да се све преліе на землю. Умало нѣе угоститель за просутимъ доручкомъ и самъ пао, еръ му е ключаюћа кафа и млеко сво лице попрескала была.

„Јо!“ викне опареный угоститель

„Јо!“ викне и полковникъ за нѣмъ: „несретный газда! Иди къ врагу, ко ти е рекао да ми ловачку торбу кафомъ и млекомъ прляшь.“

Овай дебелый газда, кои е у своіой забуни мысліо да е онъ самъ ову штету учиніо, подигне шолъ, замоли за опроштенѣ, и изађе. — Случай овай, разведри и развесели матор полковника. Нѣгова лютина была е прошла. А псованѣ пређе у смей. Онъ довати ловачку торбу; но кадъ узме рукавицу, слегне раменима и уздае. Али драгоцѣность, кою е одъ свое при вечери другарице наслѣдіо, хтео е — баръ за споменъ тогъ догађая — задржати.

Полковникъ доручкуе у гостіоници; онъ се е надао, да ће овде име и пребиванѣ оны страны разумѣти. Но онъ е узалудъ распытивао, еръ нико нѣе оне странце за нѣова имена пытао. Неразположенѣ, плати свой дугъ, уш-

то є и разбієне шолѣ стра доброгъ угостителя урачунао, па затимъ се крене крозь планину.

Л О В Ъ.

Што є дублѣ баронъ у планину улазіо, тимъ му се веѣма духъ разведравао. Садъ є мысліо на свогъ старогъ учителя, пароха Мауриція; а кадкадъ и на любви достойну при вечери другарицу. Шта више узме и нѣну рукавицу изъ џепа, и сматрао є врло пазљиво. Одъ рукавице заключавао є на форму красне руке и прстію; поредъ руке представляо є себи после рамена, поредъ рамена виткій стасъ, умилиу дражестъ свію чланова тѣла, и гордо величество невиности.

У овомъ тренуѣу нїє имао заиста ништа болѣ чинити, него сматрања наставити, єръ нѣговъ путъ нїє показивао никакве за позоръ вредне редкости. Было є башъ на друму крозь средъ шуме, десно и лево само дрвлѣ и брда. Наєданпутъ се зачує єданъ пуцанъ близу предъ нїмъ, и тоне прозвижди предъ нѣга. Полковникъ стане. „Шта є то!“ повиче, лисица єдна скочи изъ шуме преко пута; одма затимъ изаѣє єданъ ловацъ изъ шибля и засвира у рогъ. „И промашіо си, ловче,“ рекне полковникъ! „умало нїє тανε мене у мѣсто лисице, погодило.“

Ловацъ се окрене къ полковнику: „како!“ повиче онај: „єл' могуѣ.“ Онъ доѣє тихо ближе, скине шеширъ и за-

пыта съ свакомъ учтивостѣу: „я се зацело неварамъ? вы сте баронъ Лайнау?“

„А вы — естъ, я се васъ юшть опоминѣмъ. Мы смо се гдѣ му драго видели. Право! у Лондону. Вы сте графъ Штрайтенбергъ!“ рекне полковникъ.

„Честитый човече!“ викне графъ, на загли и полюби се съ барономъ срдачно.

Садъ полети пытаѣ за пытаѣмъ, и радость за радостѣу. „Айдте са мноми!“ рекне графъ: „близу овде стои ловачкѣй доручакъ спреманъ: ладно печенѣ и стакло вина. Поделиѣмо га.“

Они поѣу. Подъ еднимъ старымъ растомъ, стаяо е доручакъ, кои е младый еданъ ловацъ чувао. Графъ заповеди свомъ ловцу, да съ псима иде куѣи, и ручакъ рано да спреми, еръ се ловъ веѣ свршио, и тай странацъ ѣе нѣговъ гостъ быти.

Кадъ ловацъ измакне, загли графъ барона опетъ. „Бароне,“ проговори, „я немогу мою радость довольно да изразимъ. Кадъ бы вы само знали, како самъ васъ по ияду пута желю, да сте кодъ мене; тако сте ми драги постали. Садъ куда ѣете, шта намѣравате радити? Можете ли неколико дана кодъ мене остати? оѣемо ли заедно да поѣе-мо? естели се оженили? имате ли фамилие?“

Лайнау, нешто искреносѣу и срдачностѣу графа обузетъ, нешто добрымъ виномъ болѣ расположенъ, призна такоѣеръ, да е оиъ на графа врло често мыслю. Графу е ово было врло мило. „Меѣу нама влада чудновата симпа-

тія. Я самъ васъ волею, бароне, одъ првогъ тренутка нашегъ познанства у Лондону. И кадъ сте ми онда банкноту дали, и изъ найвеће ме сметиѣ изтргли, у кою ме є строгость и тврдоћа могъ стрица донела, — занста, бароне, никакавъ човекъ такво упечатленіѣ на мене ніє учинію. Я немамъ нієдногъ пріятеля — са свомъ чезньомъ за єднимъ участвующимъ срдцемъ, нисамъ досадъ ни єдно могао наћи. — Я васъ молимъ, бароне, можете ли быти вы мой пріятель? “

Полковникъ узме обе руке графа, привуче га къ себи, и полюби ѣтећи.

„Ахъ, бароне, я самъ несреѣанъ, врло несреѣанъ,“ продужи графъ са жалоснымъ погледомъ на Лайнауа. — „Врло несреѣанъ! пытанъ є, да ли вы“ — — —

„Да ли шта?“ пресече Лайнау жестоко, и помысли на неплаћену лондонску банкноту: „Несреѣанъ? Добро! Несреѣанъ? Я самъ исто тако несреѣанъ, као и вы. Тако се болъ подударамо. Я васъ неѣу више оставити. Мы ѣемо све што имамо єданъ съ другимъ делити, ако є нужно. Не, я се нисамъ узалудъ хиляду пута собственомъ момъ срдцу заклиная, да поштеню такво лице, као ваше, неможе лагати. Графе, мы ѣемо быти вѣчни пріятельи. Мы смо браћа, єданъ за другогъ одъ Бога створена браћа. При томе останимо.“

„При томе останимо!“ рекне графъ и загрли га „Дакле самъ напоследку нашао єдногъ, за кимъ самъ тако дуго чезнуо.“

„И побратимство у пуномъ реду и форми нека буде!“ настави полковникъ, пошто в обе чаше са остаткомъ изпразниѣе флаше напунио: „Я самъ твой вечно — мой животъ теби принадежи.“

Графъ, подобнымъ узхищеніемъ обузеть, повиче: „Ты си мой пріятель; но никадъ нежали, што си ми пріятель! ты си мой пріятель, ты си мой братъ, и я могу за тебе умрети. Садъ више нисамъ несрећанъ.“

Садъ се загрле; но одма се подигну. „Я ћу,“ рекне графъ, „подъ овимъ растомъ мраморный споменикъ подигнути. Ако ми кадгодъ невѣранъ будешъ, онда ћу те къ овомъ расту, къ томъ споменику довести.“

„Како то?“ рекне баронъ: „я мыслимъ, ты си несрећанъ, еръ си може бити безъ иманя, а ты велишъ, да ћешъ мраморанъ споменикъ подигнути?“

Графъ се осмѣе и рекне: „о нѣ, драгій бароне, у сиромаштву несостои се моя несрећа? заръ в то несрећа, немати новаца?“

„Ты имашъ право, грате,“ приложи Лайнау, „то в было одъ мене непаметно. Я се надамъ, да я и ты, и као просяци, небы несрећни были.“

Тако се продужи говоръ јоштъ и далѣ. Руку подъ руку ишли су они крозь шуму, и кадъ на чистину изађу на цбуновитомъ вѣдомъ брежулку, кои се изъ среде красне, више сати дугачке и широке равнице подизао, лежаше вданъ лепъ дворацъ предъ њима.

Полковникъ башъ преповѣдаше графу свою судьбу и путованя, воене походе и догаѣае у Русіи и Польской, и како є найпосле све изгубію, а слабо є мотрію на красоту положеня околица, крозь коє су ишли. Но кадъ на послѣдку шумє исчезну, и они предъ собомъ пространъ, у найлешемъ вкусу сазиданъ дворацъ съ великимъ предвори-яма, скачућимъ источницима и штатуама угледа, узбезекне се баронъ, ућути, стане, па око себе погледи и запята: „чий є овай дворацъ?“

„Могъ уяка!“ одговори графъ: „но я у нѣму обита-вамъ. Ты садъ видишъ, я свега имамъ, да тебе угостимъ.“

Баронъ постане озбилянъ, и све озбиљниі, што су се ближе дворцу примицали. Онъ надъ капіомъ смотри грбъ владаюћегъ херцога.

У то изађу два служителя изъ двора, и са страхо-почитательнымъ ћутанѣмъ приме одъ графа и барона лo-вачке пушке.

„Можемо ли већъ ручати?“ запята графъ.

„Ако ваша свѣтлость заповѣда“ одговори еданъ служитель.

Полковникъ Лайнау погледа часть на графа, часть на дворацъ. „Шта тай блесанъ рече?“ Запыта Лайнау, показуюћи на одлазећегъ служителя.

„Како?“ запята графъ.

„Я чу — — —“ одговори баронъ: „чуо самъ као оно“

„Смемъ ли ти садъ веѣхъ казати мое име, драги бароне?“ пресече му пытаиѣ графъ: „у Лондону ниси хтео да знаишъ.“

„Добро — и време бы томе веѣхъ было!“ одговори баронъ.

„Мое е име Лудвикъ.“

„Врло лепо, али далъ?“

„Немой тако, ты се неѣшъ лютити?“ запита графъ, и стегне пріятельски баронову руку: „я самъ наслѣдный принцъ.“

Полковникъ се уплаши, и хтеде рукомъ за шеширъ да се довати.

„Како?“ Оѣшъ ли іоушъ садъ да те къ ономъ расту водимъ, Лайнау, гди си ми се заклео, да ѣшъ братинску любовъ према мене имати?“ рекне принцъ.

„Основъ пріятельства“ одговори баронъ: „разности међу нама нема.“

„Предъ светомъ, драгій Лайнау,“ приложи принцъ „но међу нама не. Предъ светомъ одай ми обично титулиранъ! али међу нама я самъ твой братъ; тада ме зови моимъ правимъ именовъ — Лудвикомъ.“

РАЗЯСНЕНЬ

У друштву принца заборави полковникъ, да свештенника Мауриція поѣсти, кога е управо текъ изъ дугогъ време-

на тражити пошао. Обоица нису у томъ имали неправу, што су мислили, да су еданъ за другога рођени были. Обоица су волели, мрзили, почитовали или презирали исте предмете, но често изъ основа сасвимъ противоположени. Принцъ, премда ніе бистріе памети было одъ полковника, имао є іоштъ выше склоности него овај, да све съ одушевленіємъ обуваѣа. Онъ є было раздражливый чувства; а полковникъ разборитиі, мирниі или баръ господаръ свои чувствованія. Еданъ є дакле блажіо другога, гди є овај падао, или му мысли разведравао. Сваки одъ ни мислио є, да є другомъ дужанъ найвећу признателность. — Одъ садъ су была нѣова ученія, нѣова задовольства еднака. Као садругъ радо баронъ остане у двору наслѣднога принца, и овај оживи садъ у поучавајућемъ, и разведравајућемъ обхођењу наново. Ёрѣ га є владаюћій херцогъ было сасвимъ занемаріо и скоро мрзіо, зато є животъ принцевъ было досадъ наликъ на животъ каквогъ заробѣтника или заточеника. Принца су истина у земљи тимъ већма збогъ те незаслужене строгости стричева волели, но нико ніе се смео усудити, да то явно изрази. Сви су херцога познавали, и онъ є было човекъ іоштъ у наибольшимъ годинама, наслѣдный принцъ дакле іоштъ за дуго ніе се могао, као наново рађајуће се сунце почитовати.

За кратко време после свога долазка у Фриденсхаимъ (Миролюбѣ), тако се звао дворецъ наслѣднога принца, добіе полковникъ увѣравајуће доказательство о суровости владаюћегъ херцога према свомъ синовцу.

Принцъ е хтео своѣмъ пріятелю новчаный еданъ по-
клонъ да учини, будући е знао, како е полковникъ ве-
ћу часть своѣго иманя изгубіо, и да се пре у оскуд-
номъ него ли у добромъ стану налази. Онъ му поднесе да-
кле поклонъ, говорећи, да е то интересъ одъ оногъ ка-
питала, кои е онъ негда одъ барона у Лондону приміо.
„И премда самъ новце твоѣмъ настойнику одма, чимъ самъ
дошао, вратио,“ дода принцъ, „но ипакъ морамъ ти целогъ
живота интересъ плаћати, еръ самъ онда быо у найвећемъ
очаянію. Херцогъ ме е безъ помоћи оставіо, а при томъ
самъ іошть нѣгову строгу заповѣсть быо приміо, да
се нити задужимъ, нити да являмъ, ко самъ. Къ томе
позове ме онъ изненадно натрагъ у отечество — и я не-
знамъ, каква бы слѣдства отудъ произишла, да самъ нѣго-
ву заповѣсть и найманъ пренебрегао.“

Садъ стану о мнимомъ исплаћенію дуга говорити.
Принцъ се зачуди, кадъ чуе, да баронъ о томъ ништа не-
зна. Онъ докаже исплаћенъ са признаницомъ поштанскогъ
надлежательства. На то оду они къ настойнику, и по-
штеный овай стараць заклиняо се, да никадъ ту суму
ніе приміо. Съ места заповеди принцъ, да се испытыва-
нія у поштанскомъ надлежательству предузму, и при-
знаницу ону истомъ надлежательству изнесе; тада ово по-
каже херцогову заповѣсть, по којій су се морала писма
принца, пре године по повратку нѣговомъ съ пута, нѣ-
му издавати. — Загонетка садъ е была рѣшена.

Но башъ истый трудъ, кои се за ово разрѣшенѣ употребію, донесе іоштъ и друга слѣдства. Херцогъ постане на барона Лайнауа тыме, и што се овай опетъ у землю вратію, позоранъ. По свой прилици држао га е за єдногъ незадовольника, кои се е башъ зато наслѣдномъ принцу придружію. И после краткогъ времена заповѣсть приспе, да принцъ барона Лайнауа одъ себе удали.

Овдѣ ништа другогъ нѣ остаяло, него покорность, ако принцъ нѣ хтео земаьскогъ управителя къ строжіимъ намѣрама раздражити. Полковникъ поврати се у свой малый дворацъ, и примао е овдѣ сваке неделѣ посѣте свогъ високогъ пріятеля; или ако су посѣте изостале, то писма нису, или су се кадкадъ и на средѣ пута састаяли. Оба ова пріятеля постану єданъ другомъ нуждни, и строгость, коя имъ се одъ стране выше власти указивала, само їй е іоштъ веѣма сѣдинявала.

ПРОМЕНЕ.

Єдногъ бурногъ зимнѣгъ ютра — наполю беше великій снегъ — іоштъ беше мракъ, и полковникъ е іоштъ у постельи лежао — зачуе се вика предъ нѣговимъ дворцемъ. Некъ остане на великимъ вратима куцати; ова се отворе; нагло се почне узлазити и сїлазити низъ стѣпене. Полковникъ помысли, да е наслѣдный принцъ дошао кога онъ одъ неколико дана збогъ рѣвогъ времена нѣ видію.

После неколико тренутака ступи у спаваћу собу баронову старий настойникъ съ горећомъ свећомъ и єднимъ великимъ писмомъ. — „Ко є тако рано къ нама дошао?“ запыта баронъ. — „Єданъ скоротеча изъ престольногъ града съ овимъ писмомъ, — одъ херцога,“ одговори настойникъ.

Баронъ се уплаши. Нѣгова свѣтлость херцогъ кога погледъ полковникъ нигда нїе могао заборавити, нїе могуће да штогодъ добро шилъ. „Сигурно каква милости-ва заповѣсть, помысли баронъ, да наслѣдномъ принцу врата покажемъ, кадъ ме у момъ дворцу потражи.“ Но адресъ писма гласіо є: „Предсѣдателю нашегъ тайногъ совѣта, барону Августу Лайнау-у. — “

„Шта!“ викне полковникъ, и скочи изъ постелѣ: „Я предсѣдатель тайногъ совѣта? всу ли люди полудили, или оће мене будаломъ да праве?“

Онъ отвори писмо, и прочита свое наименованѣ на прво достоинство државно у подпуной форми сачинѣно; іоштъ є была и заповѣсть приодата, да баронъ одма у престольный градъ иде. Подписанъ є быо Лудвикъ. И онъ є іоштъ собственомъ рукомъ на краю писма придодао, „првый посао при ступаню на мою владу єсть тай, да Васъ любезный бароне, къ себи позовемъ. Дођите дакле одма.“

Баронъ є быо, што кажу као изъ облака пао. Заръ є дакле херцогъ умро? “ Упыта онъ настойника, но оваї о томъ нїе ништа знао. Настойникъ оде и запыта скоро-

течу, и овай каже му да в херцогъ одъ удара (шлога) на пречаць умро. Настояникъ задркне при овимъ речма читавимъ тѣломъ, ерь онъ такву смръть нѣ волео. Онъ пойти къ барону и каже му: „Нѣгова светлость, блаженочившій херцогъ умрла е. „Но рѣчь ударъ непређе му преко езыка.

„Шта како? наѣданпутъ?“ повиче баронъ.

„Блаженочившій быо в увѣкъ брзъ и рѣшителанъ у свему што в годъ почео.“

„Али како? одъ болести или одъ какве друге не-сређе?“

„Нѣгова светлость благоволила су слу-слу-случайно умрети.“

„Тако!“ рекне полковникъ, навуче брзо путничке альине, седне у кола свогъ настойника, и похити у престолный градъ.

РАЗГОВОРИ О ПОГЛЕДУ КНЯЗЕВА.

Уводъ у Анекдоту кою управо оѣмо да преповѣдамо, доиста в дужій постао, него што ѣе быти и сама анекдота. Ово в наравно слѣдство, кадъ човѣкъ болъ зна гатати него приповѣдати, и кадъ нема познаванъ оны правила, съ коима се добро извештеныи писатель допада. Овай што вамъ прича — и онако човекъ, кои има прилично година, немари толико за писательскомъ славомъ

колико за любовъ къ истини. Нека му се дакле за зло неприми оно, што е досадъ рекао, што къ ствари непринадежи.

Познато є, како є херцогъ Лудвикъ одма при ступаню на владу учиніо млоге промѣне, како у управляю, тако и у персоналу првы чиновника и двора. Раскошность за украшенѣ свогъ достоянства нїє онъ любіо; онъ є мыслію, да владатель еданѣ треба найвећу сыйность у своимъ дѣлима, и найвыше достоянство у заслужности свогъ позова да покаже. Да бы новаць у теченіє поставіо, нїє онъ ни ушкоплѣнике на театру за певанѣ плаћао, нити є у играю — коцканю — губіо, нити є ювелирима, златарима и другимъ служительима бесполезногъ раскошства великій хлебъ при себи давао. Али є онъ провео крозь свою землю постоянно путове —; онъ истина нїє сиромашнымъ людма милостинѣ деліо, али є зато явне радничке школе и куће подизао; и премда є слабо на протоколе и на млоге форме пазіо, али є башъ тиме бржіи ходъ послова установіо. Мудри чиновницы были су му истина особито мили, но поштени были су му іошть дражіи. Неумолимъ быо є према немарљивымъ и грешечимъ званичницима, а іошть строжіи према вышимъ него према нижимъ државнымъ чиновницима, и саму нїюву суровость спровоу найнезнатніегъ грађанина озбиљно худећи, быо є исто тако увѣкъ готовъ, да заслуженога награди. Но кодъ нѣга є само онаи вредіо као заслужанъ човекъ, кои є не само званичне своє дужности вѣрно и прилѣжно из-

вришавао, („зато сте вы новцемъ и одличіѣма доволно наплаћени!“ говорио бы онъ чешће) него кои в држави и ондѣ ползу или славу прибавляю, гди му се ніе могло заповѣдати, да ради.

Неможе се описати, како су наеданпутъ послови у свомъ точномъ реду оживили. Пре него што в година дана протекла, быо в у цѣлой држави другій духъ, другій тонъ овладао. Выши званичницы, были су лично одговорни за дѣла нижій, и то одъ предсѣдателя тайногъ совѣта, до бесплатежногъ практиканта, и зато морали су мотрити на дѣятельность други званичника съ неуморномъ брижливостѣу. Требало в само видити, съ каквомъ в учтивостѣу и найнезнатни одъ народа примаѣтъ, преслушаванъ и оправданъ бывао — шта више, скоро в невѣроватио, поштански званичницы и писари пасоша, изгубе свою неуглађеность, и науче се быти учтиви.

Я ѣу може быти на другомъ и сходнѣмъ мѣсту описати поправке явногъ управленія, кое в херцогъ Лудвикъ учинио. Нека ми се опрости, што самъ опетъ и овдѣ више говорио, него што къ ствари принадлежи. Али ко ѣе о ономъ ѣутати, нашто се съ благосиланѣмъ мора мыслити.

„Добро,“ рече єдногъ дана свомъ пріятелю херцогъ врло добро разположенъ, „добро драгій Лайнау, наше ствари стое као што треба. Я познаемъ людма по очима, да су съ нама задовольни. Я се радуемъ, еръ зацѣло добывамъ све више почитанія за себе. По обштемъ

миѣнию ков у земли влада, учи се човекъ познавати, ко на врѣу стои. — Наравно ты у многимъ стварма више чинишъ него я, и треба да чинишъ; но моя є заслуга што самъ я тебе на чело послова ставію, и ако ми то као заслугу нећешъ да признашъ, то є я називамъ срећомъ. Шта намъ јошъ недостає? мы имамо доста да радимо. Јошъ понешто остає да се поправи. Но съ праведливостіу и любви може владатель свима поштеніемъ задо-ста да учини, башъ и онда, кадъ они недобываю увекъ све оно, што желе. Найвише се радуємъ што самъ мою околицу и друштво очистио; што су интриге и не-срећно ласкательство престале; и што увѣренъ быти могу, да свакій чини свою дужность зато, што ову воли, а не што бы хтео предамноу да се покаже.“

„О добрый владателю!“ рекне предсѣдатель тайногъ совѣта: „мыслишъ ли ты тако сбиля?“

„— На свакій начинъ.“

„А я самъ о противномъ увѣренъ,“ рекне баронъ „у земли єдноу као кодъ насъ гди владатель има право на све, и на зло и неправду, гди га законъ неогранича-ва, ербо є онъ самъ законъ: ту нема никакве праве сигурности за животъ и иманіє поведины, еръ све лежи у власти владателя. Кодъ брже свакога за себе самогъ, претвори се добродѣтель у голу уменность и притвор-ство. Свакій употребљава у колико годъ може, уређеня землѣ, или ѣудъ и уредбе земаљскогъ управителя, на собствену користь; и заръ му се може зато замѣрити?“

— Нешто изванредно морало бы быти, кадъ кодъ насъ найневинїи, найпоштенїи човекъ, противъ кога нико ништа не зна, небы єднымъ погледомъ твоимъ као тежкій злочинацъ жигосанъ быти могао. Съ места ће се у нѣговымъ поступцыма ияду преступлѣня одкрити, коя му могу иманѣ, честь, слободу и животъ одузети. Гди владатель има право, да чини неправо, онде ће и нѣгове погрешке истототлико обожателя наѣи, колико и нѣгове добродѣтели, и ту выше нема за друге неповредимогъ права. Поштенѣ владателя есте найгорый и найнесигурнїи државный уставъ; то є азїятскїй државный уставъ. Найчеститїи човекъ у твоємъ херцогству има толико сигурности за свою честь и иманѣ, колико и за сталность твоє добродѣтели.“

„Тада бы кодъ насъ горе было, него у Турской.“

„И я тако мыслимъ, и то тымъ бы горе было, што се кодъ насъ са закономъ формомъ свакомъ слобода и благостанѣ одузети може, а тамо текъ са суровомъ силомъ. Ёрѣ кодъ насъ законъ нїє мера, нїє обрана права свакогъ грађанина, него само наочари за званичнике и чиновнике, да бы се съ ными право поєдины разпознало. Но исте наочари, како се кадъ држе, могу увећати, а могу опетъ и умалити, а тако исто и место запальивогъ стакла служити. Шта є дакле законъ, право и сигурность кодъ насъ?“

„— Я те неразумѣмъ Лайнау!“ одговори херцогъ.

„Ерѣ си одвѣхъ поштенъ и неможешъ такову гнусность да себи представишъ. Али то є твоя коцка, твоя несреѣна судба, што си владатель, па нити кадгодъ до подпуногъ познаваня оны доѣи можешъ, кои те окружаваю, нити можешъ средствомъ други себе самогъ да познашъ. Владатели постаю обычно тиранѣ, не што то они оѣе башъ да буду, него што они кои га окружаваю, оѣе да буду робовѣ. Што ти веѣе погрешке чинишъ, тимъ ѣе се веѣма исте фалити и у звезде ковати. Будѣ тиранъ, и ласкательнѣ, обожаваюѣи те, кѣ ногама ѣе ти пасти, што се сада нико неусуѣує чинити, ерѣ бы твой благородный начинъ мышленя свакогъ посрамѣю. Ты учишъ само онога и оно познавати, шта є онъ, кадъ у твою околицу ступи. Свакій се претвара и променяє, да бы се тебѣ допао, а жели и оѣе свакій да ти се допаднє, заиста не тебе ради, него ради своє користи и своє сигурности. Говори се, да є некакавъ волшебный кругъ око владателя повученъ; но неповлачи га уроѣена честѣность и достоянство владателя, него уроѣена нискость и подлость, и гадно самолюбѣе придворника. Доиста, мало има людѣй, кои немареѣи ни зашто, близу престола, свою истину и добродѣтель више, него ѣудь свогъ владателя почитую. И може быти мало има владателя, коима бы се нека внимательность поклонѣла, кадъ бы се као приватни люди у народу унутрашньомъ собственомъ вредностѣу важни учинити хѣли. Она є пословица веѣма истинита, него што се верує: да владатели имаю редко праве прѣятель.“ —

„Но опетъ, я тебе имамъ?“ рекне тронуть херцогъ.

„Зато и ты еси редкость међу владетельима.“

— Ты си — признай само — данасъ нешто зле волѣ. Оѣмо ли дакле до Фриденсхайма да на коньима одемо?“

„Я самъ врло лено разположенъ. Башъ бы вредно было, да се испита и дозна, ко одъ насъ двоице у овой ствари погрешно мысли?“

„— Али како ѣмо то да пробамо?“

„Избери єдномъ на примѣръ найпоштенієгъ човека у твоіой држави за ту жалостну ролу. Учини се, да си на нѣга разлюѣнъ или баръ съ нымъ незадоволянъ, али по-
дуже. Тадъ само пази, како ѣе се сви противъ нѣга о-
кренути, како ѣе невинный у злочинца преобраѣнъ быти,
само да бы се теби по воли учинило. Тада се увѣри,
да и найчеститиі у твоіой земли, ако само ты оѣешь да
га упропастишь, нити є са своіомъ честіу, нити своімъ
иманіємъ сигуранъ. — Ты познаєшь на примѣръ архивар-
скогъ регистратора Хелмонда, онога знаня пуногъ, неу-
морно дѣятелногъ, вѣрногъ, поштеногъ човека, на кога се
нико неможе потужити, еръ онъ свима помаже; кои при
свемъ томъ што малу плату има, нигда ніє повишеніє за-
хтевао, и притомъ скоро увѣкъ одиравля послове држав-
ногъ архивара, кои напротивъ поредъ велике плате и о-
сталогъ великогъ иманя само леньствує.“

„— Доиста, я самъ веѣ о томъ мыслію, да плату
доброгъ Хелмонда мало повысимо. Тай човекъ има троє,
четворо дече, а мало собственогъ иманя. Списательство,

съ коимъ онъ узгредно ради, неможе му много доносити. Али да му я горакъ какавъ часть проузрокуемъ, то небы могао.“

„Али наука, кою ћемо отуда добыти, много бы вредила. Изложи єданпутъ тога невинога човека воли твой ласкателя. За садъ юшть нема нико ништа противъ нѣга; за кратко време свакъ ће живый себя учинѣна зло одъ онога знати доказати. Тада ћешъ ты твоє люде познати. Но поштений Хелмондъ, я ти даємъ рѣчь, да неће клонути. А я ћу башъ кадъ треба у то се умешати, и све му обяснити. Но онда мора онъ царски награђенъ быти за мученичку ролу, коіой смо мы, ради вышій цѣли, жертвовали.“

„— Я немогу да знамъ, шта ће се противъ тога човека имати казати. —“

„Башъ зато дай да ту комедию изиграмо. Може быти да я немамъ право.“

„— Добро, Лайнау, нека буде. Я жертвуемъ поште-
ногъ и невиногъ Хелмонда томъ страданю. Оћу да ви-
димъ, да ли су мои люди робови.“

ПОГЛЕДЪ НА КНЯЗЕВЕ.

„Єл' оно, што преко пїяце иде, регистраторъ Хелмондъ?“ Запыта єдногъ дана на прозоръ свое придворне сале наслонѣнъ, херцогъ, оне што су око нѣга стояли.

„Єсть, то є онъ!“ рекну сви.

„Незнамъ ништа рѣавогъ о нѣму, али нешто немогу да га гледамъ,“ продужи херцогъ.

„Онъ истина има нешто подмукло, притворно у себи, но притомъ сасвимъ є честанъ човекъ!“ рекне потайный судейскій савѣтникъ Штрoмъ.

„Да у нѣговымъ чертама лежи нешто ладно, подсмешливо, песносно, неможе се одреѣи, „рече државный архиваръ Ванденъ: „но колико я знамъ, онъ є поштенъ човекъ.“

„Поштенъ човекъ!“ викне херцогъ жестоко, почемъ чело намршти, и на архивара уништаваюћій погледъ управи: „Ванделу, вы по свой прилицы ваше люде слабо познаете. Вы сте одвеѣъ добродушни. Хелмонду нетреба вѣровати, или бы иначе природа у нѣму лажомъ постала. Онъ ми се чини да є пунъ отрова и лукавства. Выше ми о томъ човеку немойте говорити, — я бы желію, да є онъ свуда, само не у моіой служби.“

Архиваръ побледи, кадъ є лютитый погледъ херцогъ спазіо. — Сви занеме.

„Ванделу!“ викне Херцогъ после неколико тренутака: „зашто бледите? Я се ненадамъ, да се вы съ тымъ човекомъ слажете?“

„Сачувай Боже, ваша свѣтлость, я не стоимъ башъ съ нымъ у никакомъ савезу, осимъ у колико званіє мое изискує!“ одговори архиваръ: „я нисамъ съ нымъ никадъ ништа ни хтео да имамъ, еръ као што є ваша свѣтлость

згодно примѣтила, чини се, да много варљивости у нѣму лежи. Я самъ веѣъ више пута вашу свѣтлость найпониженіе хтео молити, да га одпустите изъ службе. Онъ є списатель, па корешпондира съ многимъ странцѣма, а има найважнѣя државна акта у рукама. Я му несмемъ вѣровати.“

„Безъ да се нѣгово преступленѣ доказало“ придода Херцогъ, „немогу му одпустъ дати, иначе бы было неправеданѣ.“

„Я самъ га честнымъ човекомъ назвао,“ рекне тайный судейскій савѣтникъ Штромъ, „єрѣ я нерадо противъ кога рѣчь подижемъ. Човекъ тай има жену и децу, а ий небы хтео несреѣнѣма учинити. Но кадъ се веѣъ речъ о нѣму повела, страхопочитанѣ предъ вашомъ свѣтлости забранѣвало ми є признати, да є Хелмондъ своимъ безобразнымъ списательствомъ веѣъ десетъ пута заточеніе у кули, или прогнанство заслужио. Ни престоли, ни храмови, ни явна ни приватна часть одъ отровны, єзуитско-дукавы и подмукли нападаня овогъ човека нису безбѣдна. Я на себе узимамъ, да тужбу подигнемъ и да докажемъ, да є Хелмондъ веѣъ више пута у свомъ повременомъ књижевномъ листу, како државно управлянѣ, тако и високе владателѣ нашегъ херцогства презреню народа изложіо. Како ће се моћи онде, гди се оваква продрзливость неказни, любавъ къ владателю, и страхопочитанѣ предъ законима утемелжити?“

Садъ узме рѣчь еданъ врховный црквеный савѣтникъ, за тымъ неколико генерала, найпосле врховный управитель полиціе, и тако еданъ за другимъ, и свакій ё знао толико преступленя већи и мањи о Хелмонду казати, да се овай човекъ доиста барону Лайнау найпосле ніе више видіо чистъ, као што се у првый ма' чинію, еръ буду за свакояке тужбе и обезчешаваюће анекдоте не само доказательства обећана, него іошть и неки почитаня достойни люди као сведоцы именовани.

„Ел' тай човекъ доиста тако рѣавъ и опасанъ,“ повиче упрепашѣнъ [херцогъ: „зашто га нисте одавно на одговоръ позвали, и съ нымъ поступали по постоећимъ уредбама и законима?“ Потомъ съ незадовольствомъ оде херцогъ измеђъ ны.

СЛѢДСТВА ТОГА.

Регистраторъ Хелмондъ наскоро осети дѣйство оногъ погледа свогъ владателя. Свак' се почне страшливо одъ нѣга укланяти. Одъ уста до уста разгласи се, да онъ добро не стои, и да ё онъ кодъ херцога у немилость пао. Выши званичници предусретали су га набусито и съ презреніємъ, или съ ладноћомъ. Нѣму равни удалявали су се пазливо одъ нѣга. Нѣгови непріатели и нѣгови преѣашнии завидливцы почну га пакостно боцкати и светити му се.

Наскоро примѣти Хелмондъ, да се нешто за нѣга кува. Пытао є овогъ и оногъ — но свакъ є слезао раменима и ѣутао. Хелмондъ є ѣутао мирно. — „Шта дражи ове люде противъ мене?“ говорио є самъ у себи. „Нисамъ никогъ увредіо, ништа нисамъ скривіо, дужности моє испуњавамъ — шта имаю противъ мене? Фала Богу, што нѣово пріятельство нїє нужно за моє задовољство.“

Тако є онъ тѣшеѣи се говорио, но у себи мысліо є другчіє. Ова одвратность и ладноћа тиштала га є више, него што бы самъ быо вѣровао. Остави се дакле свега друштва, коя є и онако слабо постѣвао, и живіо є зато више садъ своіой породицы. Онъ є имао добру жену, єдну любви достойну кѣрь, и два надежде пуна сына одъ дванаестъ и четрнаестъ година. Дражестна Есима, зеница ока нѣны родителя, была є сасвимъ изображена, да найблагородніегъ човека своіомъ рукомъ усреѣи; имала є веѣъ деветнаестъ година, но іоштъ се нико нїє быо нашао, да нѣну лепу руку запроси. Ёрь нїє имала мираза. Хелмондъ є быо више оскуданъ него имуѣанъ човекъ. Плата нѣгова нїє достигала за воспитанѣ нѣгове деце у престолномъ граду, зато є морао празне своє часове списательству посветити, при свемъ томъ, што є мало таланта, слѣдователно и мало среѣе имао.

Да небы спокойство фамиліє своє нарушавао, затвори Хелмондъ свою туту у своє груди, и кодъ куѣе нїє ни єдне речи казивао одъ свега, што му се догаѣало.

Но съ тымъ страшнѣе было ѣ после првѣй громовнѣй ударъ наступаюће непогоде, о чему нѣсу они ни мыслили.

Единогъ дана позове Хелмонда државнѣй архиваръ къ себи. Хелмондъ дође. Г. Ванденъ предсретне га озбиљно, покаже му найновѣю свезку Хелмондовагъ месечногогъ часописа, и уштыа: „ко' ѣ припослао у ваше новине извѣстѣе о станю дуга наше землѣ?“

„Нѣ нико господине државнѣй архиваре. Я самъ га самъ у новине ставѣо.“

„Ко' вамъ ѣ зато дао пуномоћѣе?“

„Нѣ нико. Но подобна извѣстѣя стаяла су и до садъ више пута у новинама, и противъ тога вы никадъ ништа нѣсте имали?“

„Я ваше новине не читамъ, зато ништа противъ нѣи нѣсамъ ни могао говорити. Но наставленъ ваше забранѣе вамъ, безъ могъ допуштѣния ма какво архиварско извѣстѣе, каквимъ му драго начинѣомъ другима саобштити.“

„Али станѣ дуга разноси се у многѣмъ преписцима по вароши; и изводъ одъ тога стаяо ѣ већъ у едномъ новинама. Я нѣсамъ дакле изъ архиве податке узео.“

„Све то васъ неможе оправдати, да вы као чиновникъ подпуной явности онакове ствари предате. Одлазите, вы сте подъ одговорѣмъ.“

Неколико дана затымъ буде Хелмондъ предъ вышѣй судъ позватъ. Но пре него што то буде, догоди се другѣй случай. Херцогъ заиште да види неку тайну преписку, кою ѣ умрѣй князь, нѣговъ стриць съ едномъ

министромъ стране єдне велике силе водіо, и о коіой є Херцогъ у заграничномъ єдномъ часопису неко извѣстіє нашао. Државный архиваръ потражи оригиналъ одъ регистратора, а овай, подъ чимъ су надзираиѣмъ стаяла, ніє ій могао наћи. Државный архиваръ мане неповольно и сумнително главомъ.

Другій данъ ступе полицаини служительи у Хелмондову куѣу, обяве му на заповѣсть нѣгове свѣтлости куѣевный затворъ, и запечате све папире, кои су се после главномъ управителю полиціє морали предати. — Жалостна запевка у целой породици. Само Хелмондъ, свестанъ о своіой невиности, све є тѣшіо, колико є могао. Онъ остане неустрашимъ.

При редовномъ претресаню Хелмондовы папира, кое се у нѣговомъ присутствіу радило, истина ненаѣе се споменути преписка, али се нађу неки други документи изъ државне архиве. Хелмондъ се изясни, да ій є онъ у свое обиталиште зато донео, што пре збогъ болести канцеларію ніє могао посѣђавати, и зато є допуштенъ извадіо быо, да може свое послове и кодъ куѣе радити. А што исти документи нису іошѣ у архиву враћени, призна, да є заборавіо быо то учинити. Збогъ тога моли онъ, да му се опрости.

Садъ прочитаю нѣгове саставке и приватна писма, да бы наишли на трагове, да онъ ніє може бити са споменутомъ тайномъ препискомъ злоупотреблѣиѣ учиніо? И донста неки изрази нѣговы извански пріятеля, чишила су

се, да су у станю, нѣга подозрителнымъ учинити. Нѣговымъ рукомъ саставлѣна писма буду изнаѣна, у коима се онъ доста непристойно о избору предсѣдателя тайногъ савѣта, новымъ херцогомъ учинѣнымъ, изражавао, предсѣдателя любимцемъ и ласкателѣмъ херцоговымъ называо, и одъ херцога и нѣговы човеколюбивы промѣна, и управляня, мало добра за землю обећавао. Хелмондъ истина представи, како су та писма одма у првымъ неделяма наступлєня владє херцога Лудвика писана, и да є одъ тада онъ свое мышленѣ исто тако као и цєла земля, промѣнио; — онъ истина представи и обясни, да нѣму иста писма, као узгредъ повѣрителнымъ прїятельима изражена миѣнїя, исто тако немогу се за зло примити, као и кадъ бы когодъ у приватнымъ круговима своѣмъ прїятелю устмено изявію, како онъ мысли. Али несреѣне врсте биле су написане. Такви врстїй буде наѣно іоштъ и о другимъ стварма писане, коє су нѣгово незадовольство побудиле биле. — Све се обрати у обтужителне точке противъ нѣга. И онъ као државный злочинацъ и невѣрный чиновникъ, буде на формалный затворъ осуѣнъ.

Кадъ ово Хелмондъ чує, исправи се и смешеѣи рекне: „кадъ се насилнымъ начиномъ траже преступлєня на мени, мораю се наѣи. Я ѣу признати, да самъ у заборавности неколико података изъ архиве кодъ куѣе оставію, изъ чега наравно нїє никаква несреѣа за државу произишла; я ѣу признати, да самъ у повѣрителнымъ ре-

чима мнѣнія моимъ пріятельима о найновіимъ државнымъ промѣнама писао, изъ чега опетъ држави ніє никаква штета учинѣна. Доцніє моя писма, пріятельима писана, и явна изясненія у момъ часопису могу показати, како самъ се я добрымъ и мудрымъ уредбама новогъ правительства у мышленю измѣнуо. — Но све є ово по свой прилици узалудъ. Али, господо, кадъ бы се кодъ свакогъ поединогъ одъ васъ све речи или изъ заборавности или други узрока штогодъ учинѣно, хтело строго испытивати; кадъ бы се ваши папири, ваша приватна писма, вама у повторителнымъ круговима писана мнѣнія посмотрити и оцѣнити хтѣла — мало бы ны може быти было, кои небы исто тако казнъ заслуживали, као и я!!!

Ови изрази узбуде у вышемъ суду найвећу неповольность. Хелмондъ є іоштъ дуго гордо, силно, и овимъ тономъ говорио. Обште мумланѣ прекине му беседу. Предсѣдатель каже му да ћути, и да изађе напољъ.

Тадъ устане седый дворскій савѣтникъ Ферлахъ и рекне: „Ніє право, да Хелмондову обрану прекидамо. И што то чинимо, доказуємо тымъ, да онъ има право. Мы нисмо противъ нѣга испытиванѣ судейски, него непріятельски започели. Я протестирамъ противъ овогъ поступка, и нећу у томе ништа помагати; и захтевамъ, да се моя протестація у протоколу назначи.“

Све буде узалудъ, да старогъ Ферлаха на болѣ окрену, бадава су га опоминали, да ће у немилость кодъ херцога пасти. „У служби наше земљъ я самъ остарио и

оседіо, и увекъ самъ правичность волю. Нѣгова свѣтлость нека мысли о мени, како оѣе. Но ако оваквы испити и поступцы буду одобрени, онда нека и мени нѣгова свѣтлость допусти, да о нѣму опетъ я мыслимъ како оѣу!“

Како баронъ Лайнау, тако и херцогъ дознаду за затворъ Хелмондовъ, и станѣ нѣговогъ процесса; они пуште, да посао иде као што є започетъ. Но кадъ упорна израженя старогъ Ферлаха херцогу явлѣна буду, чиняше се херцогъ дирнутъ. Сви дворяни сматрали су погледъ княза. У свима породи се питанѣ: „дали морамо и нѣга — Ферлаха — упропастити?“

У кући Хелмондовой была є велика туга. Домаћина нема. — Онъ є быо у затвору, и тежкимъ злочинствама окривлѣнъ. Никогда къ нѣму нису пуштали, и сама нѣгова жена и деца нису смела съ нѣмѣ безъ сведока говорити. После неколико неделя нестане новаца у кући; госпођа Хелмондова обрати се на свое старе пріятелѣ; но ови су гледали, да є се каквымъ годъ начиномъ отресу, давали су їой маленкости, и удалявали су се одъ то доба одъ оне куће, на кою є єдномъ и немилость и проклетство пало.

ДРАГОЦѢННЫЙ НАКИТЪ.

Херцогъ Лудвикъ дао є быо измалати се, и свой ликъ у неколико туцета златны бурмутица, діамантима и

бисеромъ украшены, оставити, да бы съ тымъ посланицыма добры гласова, списательима, кои су му кнѣге посвѣћивали и т. д. поклоне по дворскомъ обычаю чинити могао. Баронъ Лайнау, єдногъ єсенѣгъ вечера, у ялунце свое завїенъ, крозь престолный градъ шетаючи се, и поредъ куће дворскогъ златара пролазећи, сврати се узгредъ кодъ златара, да види како онай ради.

Златаръ, зачуѣнъ о долазку предсѣдателя, дочека га у дућану, и чиняше се, да є у некой великой забуни. Бурмутице были су и у оближньої соби, но онъ као што се чиняше нїє хтео тамо предсѣдателя одвести. Подъ некаквымъ изговоромъ отрчи онъ брзо у ту собу, но одма дође съ неколико бурмутица. Докъ їй є баронъ прегледао, отворе се опетъ врата оближнѣ собе, и єдна млада девойка съ плачнымъ очима изађе изъ нѣ. На єданпутъ зажари се баронъ у лицу као ватра, кадъ погледъ свой на ту лепу женску баци, и у нѣой свою негдашню при вечери другарицу позна, кою поредъ свѣ свои велики државны послова — їошть нїє быо, їошть нїє хтео заборавити.

Онъ їѣй се поклони ѣутећи. Она се зарумени, и са спуштенымъ очима, прође поредъ нѣга къ стекленымъ вратима, крозь коя се излази на сокакъ. Докъ їѣй златаръ хтеде врата отворити, рекне баронъ: „Господична, вама нїє добро?“ Она уступи, одъ нѣга задржана, неколико корачаи натрагъ, и падне смртнобледа на єдну за нѣомъ стоєщу столицу. Баронъ притрчи къ нѣой съ яко

купајућимъ срдцемъ; а жена златарова донесе едно стакло ладне воде. Клонута девојка напије се. После неколико минута одговори: „Мени е бољ, опростите, што самъ вамъ досаду учинила.“ Затимъ устане, и недаде се никаквомъ молбомъ склонити, да јоштъ заостане. „То морате ви баръ допустити, да васъ я до ваше куће одпратимъ!“ рекне баронъ, узме, и при свомъ нѣномъ затезаню — нѣну руку и одведе е сокакомъ. На нѣговомъ питаня одговарала е девојка врло укратко; на нѣговомъ сажаленю, што нѣму тако драго познанство оваквымъ околностима обнавля, захвали она са сувопарномъ учтивосћу. Но сирота девојка едва е могла говорити; и говорила е тако тихо и полако, као каква умирућа душа; дрктада е на нѣговой руцы, као да се на смртъ води. Предъ кућомъ, у кою она брзо утрчи, поклони му се благодарно и исчезне.

Предсѣдатель тайногъ совѣта быо е већъ сво присутство духа изгубіо. Неколико тренутака постои; затимъ пође као снивајући, и помисли: „О Боже, како е она любви вредна!“ — Хтео е затимъ къ златару да се поврати, да бы се о непознатој бољ извѣстіо; но ніе могао дочекати, докъ бы му златаръ све, и узрокъ нѣны суза казао; и тумарао е скоро безъ душе, докъ до едне шуме не дође, коя е скоро по сата одъ главногъ града лежала.

Текъ овде пробуди се одъ свои санове, угледа зачуђенъ у мѣсто златара, старе, високе растове, кои су

ну надъ главомъ шуштали; самъ себи смело в се, поже опетъ къ вароши и рекне, себи самомъ извиняваюћи се: „Заиста самъ ето луда. — Я те обожавамъ анђелу, кои ме презирешъ.“ За по сата стигне къ златару, кои га одма одведе у собу, гди су бурмутице стаяле.

Овде дозна име господичне. То е была Есима Хелмондова. Но узрокъ нѣны суза буде по дугомъ противленю, изказанъ. Господична, безъ знаня свое майке, кою е туга у болестъ бачила, зато е продала свой драгоцѣнный накіть, наслѣђену єдну низу бисера и діаманта, да бы кућевный трошакъ подмиривати могла. Господична е приповѣдила, како невинный отаць у тавницы чами, како е цела породица безъ помоћи, и како е ню само крайня нужда натерала, да свой накіть, што е найволила, прода. Златаръ е истина тай накіть купію, али господични своевольно понудію, да іой га іошть те године за онолику суму поврати.

„Съ мѣста пошлите той девоицы нѣнь савъ накіть, новце за то добыћете до єдногъ сата. — Али само учините то одма,“ рекне баронъ, и оде врло тронуть одатле.

Већъ е было мракъ, кадъ златаръ зачуђеной лепой девоицы, нѣнь бисеръ и діаманте однесе и преда. Она ніе хтела примити. „Вы морате узети!“ рекне златаръ: „мени е то заповеђено. Новце за нѣи я самъ већъ добыо.“ Садъ навали Есима већма на нѣга: „Како? новце? одъ кога?“ Слабодушный златаръ, кога главна добродѣ-

тель нѣ было ѣтанѣ, призна све. Есима сва поцрвени. Златарѣ остави накинѣ на асталѣ, и одма оде.

Златарѣ е врло добро учинѣ, што е отишао, ерѣ е смуѣна Есима требала усамѣнѣностѣ. По сата седѣла е снѣваѣуѣи, безсвестна, плачуѣи и са скрѣштенымѣ рукама. Предсѣдатель тайногѣ савѣта быо ѣѣмѣ е до данашнѣгѣ дана лично непознатѣ, — ерѣ е она живѣла врло усамѣлѣна. — Кадѣ е кодѣ златара за свой накинѣ у собѣи плакала, и овай брзо у собу улетѣо, и рекао: „господична, утрите ваше сузе! Нѣгово превосходѣтелство, господѣинѣ предсѣдатель тайногѣ савѣта овогѣ ѣе часа уѣи!“ была се е она яко уплашила. Ерѣ се е Есима страшила овогѣ высокогѣ превосходѣтелства одѣ како е нѣнѣ отацѣ затворенѣ. Зато се е хтела брзо удалѣти. Но како у дуѣанѣ ступѣи, и младогѣ и племенѣитогѣ барона видѣи, — и то онога, сѣ кѣмѣ е негда у гостѣѣѣници заѣдно вечерала, онога, на кога е одтада чешѣе мыслила, како е при вечери учѣивѣ быо, и любавно, а особѣито према нѣѣмѣ обходѣо се, коѣ други люди нечѣине; — онога, сѣ кѣмѣ е се нѣно срдце или уображенѣ кадкадѣ радо, но дѣтинѣски невинѣо забавляло; — — ахѣ! у таквымѣ годинама занима се често срдце и уображенѣ са сновѣима! — онога, на кога е се сѣ вѣромѣ, или болѣ суѣвѣрно надала, да ѣе га опетѣ наѣи и видѣти, безѣ да е о томѣ отцу или майки и едногѣ словца одкрѣла, — — доста, како га видѣи, и онако яко узбуѣѣна изгубѣи свѣсть и присутство духа. Ни найманѣ небѣяше ѣѣмѣ добро. Онѣ е сѣ

нѣмъ до нѣне куће дошао; но она е едва то знала, и сумняла е о томе, кадъ е сама была. Али садъ нѣе више сумняла, ерѣ одкуплѣный нажитъ лежаше на астау. Она га узме изъ нажитѣногъ сандучиѣа, притисне га на сердце ясно ецаюѣи и тихо проговори: „опетъ самъ те добыла, и садъ си ми двоинѣмъ милѣи.“

А П Ъ Е О Х Р А Н И Т Е Л Ъ.

Есима пуна повѣреня на доброту свогъ моѣногъ тайногъ прѣтеля хтела е прилику сву употребити, да одъ херцога милость за отца добѣе. „Отацъ е нашъ спасенъ!“ рекре Есима съ радостно светлѣимъ очима, кадъ се къ материной постельи приближи: „я ѣу да пишемъ предсѣдателю тайногъ совѣта Лайнау, онъ е добродушанъ човекъ!“ и садъ се више нѣе могла удержавати. Она приповеди майки савъ догаѣай съ нѣнимъ нажитѣмъ. Сердце добре ове девойке было е пуно радости, и како е Есима барона описивала одъ главе до пете — то нѣе было више наликъ на смртногъ него на полубога.

Приповѣѣнный овай догаѣай было е наибольши лекъ за болестну майку. Госпоѣа Хелмондовица, тврдомъ вѣромъ и повѣренѣмъ обузета, да ѣе Лайнау бити у стаяю помоѣи; била се другогъ дана веѣѣ доста окрѣпила, да изъ кровати устане. Есима е писала целогъ тогъ дана писма господину предсѣдателю тайногъ совѣта Лайнау и

сва е наново подерала. Ёрѣ у нѣжну молбу кѣри за срећу родителя, хтело се е такође и чувство неко друго умешати, кое тамо ние принадлежало. И при свемъ томъ морала се барону збогъ изплаћеногъ драгоцѣногъ накита коя благодарна рѣчь казати. Али како ће се та рѣчь наћи коя бы само унутрашню признательность изразила, али осимъ тога ништа друго? — и мати е неколико пи-сама писала; но Есима нађе иѣ сва да су врло сувопарна и по канцеларискомъ начину.

„Како ће се оногъ странца срце за нашомъ нуждомъ побудити, кадъ се наша туга безъ срдачности и топлоте изявлюе?“ рекне Есима.

Тако и ноћ наступи, а писмо јошѣ ненаписано. Тада закључи мати и кѣи, да свака, по наособ' писмо састави; па онда да оно што е најболѣ изъ оба писма изваде, и тако ладноћу еднога съ жаромъ другогъ да раз-блаже.

Текъ што су посао овај започели, прекине иѣ служ-киня, коя госпођи Хелмодовицы јави, да неко оће съ њомъ да говори. Чимъ буде дозвољно, ступи неко унутра и после првы узаймно изјављѣны учтиви поздрава, каже имъ онѣ, да по налогу нѣгове свѣтлости херцога долази да се мати и кѣи збогъ судбе господина Хелмонда одвећѣ небрину и да не стои съ њиме опасно.

Госпођа Хелмондовица, съ пунимъ очима суза на вѣстника радости осмѣявајућисе, радо бы га была загли-

ла, а Есима одъ радости немогући говорити хтедаму е къ ногама пасти. Она е стаяла зажаренимъ оборенимъ очима, кое су се текъ кадкадъ са сузама светлећи къ нѣму подизале.

„Премда противъ господина Хелмонда подигнутый процессъ неможе быти на еданпутъ самоволно прекинутъ“ настави гласоноша разговоръ „но свршио се онъ како му драго свакояко ће нѣгова свѣтлостъ за господина Хелмонда и нѣгову фамилију као отацъ бригу водити. Я желимъ, да бы васъ ово мое увѣренѣ умирило и свакий вамъ страхъ одузело.“

„Ахъ!“ повиче госпођа Хелмондовица: „како е милостивъ нашъ князь и господарь! Богъ съ неба нека га награди. Али мой несрећный мужъ! — да ли му смемъ ову утѣху обзнанити?“

„Онъ е већъ о свему извештенъ, и добро е разположенъ. Наравно вы ћете јошъ неколико неделя морати сами живити. Али ви обе можете нѣгово ослобођењ ускорити.“

„Чиме?“ повичу обе, пружајући руке молбено.

„Ако никомъ некажете, како херцогъ у смотреню васъ мысли, као и то, да самъ я збогъ тога кодъ васъ быо.“

„О, а можемо ли ћутати? Мы ћемо у молитви къ створителю ваше име споминяти!“ рекне Есима.

„А како е ваше име?“ упыта госпођа Хелмондовица.

„Майко, то е онай истый добротворъ, коме смо садъ писали!“

Баронъ радо прими позывъ, да се кодъ нѣи мало задржи, и нѣиове тужбе и увѣреня признательства чуе; а особито, кадъ госпожа Хелмондовица рече, да ѣе целогъ вечера сама быти.

„Веѣъ одъ дужегъ времена бежа одъ насъ свакиъ као одъ кужны,“ рекне госпожа Хелмондовица, „па јошть и сами они, коѣ смо за најболѣ пріятелѣ држали, укла-
няю се одъ насъ у нашої несреѣи.“

„То дакле примите мене за вашегъ пріятеля у нужди“ продужи баронъ, „допустите ми, да я вашъ заштитникъ будемъ, докъ вашегъ благодѣтеля изъ затвора ослобоѣена недобыете.“

Баронъ е было намыслио, да се дуже незадржи, него колико буде потребно, да херцогову заповѣсть изврши — неколико минути прогутаю цело вече. И мати и кѣи были су племените душе.

Кадъ иѣ Лайнау остави, падне мати и кѣи єдна другой плачуѣи око врата. И потомъ о томе анѣлу хранителю говорили су до неко доба ноѣи — и сутра данъ вазданъ. И одсадъ нѣе се на зло толковало, кадъ е анѣо хранитель јошть коѣ вече себи труда дао, да иѣ по-сѣти, и да се о желяма и потребама саморане породице извѣсти.

ПРЕСУДА.

„Ты си право имао, Лайнау!“ зловольно рекне херцогъ, и баци акта Хелмондоваго процесса: „князеви нису ни упола толико склони да тирани буду, колико су нѣюви дворяни къ робству склонѣни. Безстидни ласкателѣи! Дакле само еданъ мигъ, само еданъ погледъ быо е доволяѣтъ, да свой нѣювой честности край учини. Законъ и право, што нѣима самима заштиту дае, газе кукавице своевольно своимъ ногама, само да се мени допадно. Животъ, честь, слобода, иманѣ, ништа више нѣе сигурно. Тако е, драгій мой Лайнау, я видимъ, да робови немогу быти пріятелѣи, нити князеви могу имати праве пріятелѣ, него бы їй морали међу себи равнима тражити. Ты ми баръ остани вѣранъ съ твоимъ истинама, разтерай сваку сеньку око мене, другчіе я самъ изгублѣнъ.“

Херцогъ и Лайнау загле се, и закуну се еданъ другомъ съ новомъ любви.

„О пріятелю,“ настави херцогъ, „заръ нѣе то гадно, да се добрый Хелмондъ свогъ званія лиши, изъ землѣ прогна, нѣгово иманѣ да се узапти, и то све збогъ єдне заборавности збогъ неколико речій, коє є онъ одавна їошѣ у повѣрителномъ друштву казао, збогъ обзнане рачуна, кои су већ у свачімъ рукама были, и за коє да се у тайности чуваю, никакавъ законъ нѣе налагао? Па и то побуђенѣ, што су се папири тайне приписке

нашли међу државнымъ писмама твога предходника, кои ий е безъ знаня архивара и регистратора узео быо, ние могао доброгъ Хелмонда оправдати. Приписали су му у злочинство, было да е о томъ знао или не. Кривъ е свакояко. Али Ферлахову обрану и протестацію у протоколу судейскомъ, да ћемо о државномъ трошку печатати. Стварь долази садъ предъ апелационный судъ. Їошть љу овога пресуду чекати, и онда ћемо радити.“

Но пресуда апелационогъ суда была е на страни Хелмодовой. Херцогъ прими исту радостно. Одма зовне къ себи председаателя тайногъ совѣта и рекне му: „Лайнау, невинность е побѣда!“

„Ербо су у апелациономъ суду дознали, како те е яко пресуда првогъ суда разлютила. Да си твою праву намѣру и мысли чошть за неко време затаяти могао, ко зна, да ли небы Хелмондъ и одъ апелационогъ суда као кривацъ осуђенъ быо!“ одговори баронъ.

„Я љу тай судъ укинути“ настави херцогъ, „и постави љу другій новый коме президентъ быѣ слободный и праведный Ферлахъ. Їошть љу државногъ архивара Вандела њѣговогъ званія да лишимъ, и оправданогъ Хелмонда на њѣгово место да поставимъ.“

„Али што љу наученогъ и поштеногъ тогъ човека на њѣгово право место да поставимъ“ продужи Херцогъ, „то е само моя дужность, кою имамъ према државы. Но мы смо Лайнау, дужни Хелмонду друго што учинити; ерѣ

смо ми нѣга и нѣговъ куѣвный миръ учинили жертвомъ наше пробо и испитиваня. Я самъ овомъ пробомъ много научно; научно, да смо ми Князеви сажаленя достойни люди, кои збогъ свогъ положеня на жалость нисмо у станю саме себе или оне люде познати, кои насъ окружаваю; да ми князеви само единымъ случайнымъ и ништа ненамѣравающимъ мнѣніемъ, са самымъ погледомъ очю више зла причинити можемо, него што намъ е у власти добромъ волюмъ и разумомъ какво добро учинити; да између двадесетъ наши подайника едва еданъ довольно узвишено и поштено мысли, да истину и правду више свега люби. За све ово имамъ я Хелмонду благодарити, нѣму самъ дужанъ я захвалити што си ми ти Лайнау, неизмѣрно милии постао него што си ми досадъ быо. Съ чимъ ћемо Хелмонда наградити?

С Л Ъ Д С Т В А.

Као громомъ ударени буду многи, нарочно членови суда и господинъ Вандель. Кадъ слѣдуюћегъ дана пролети гласъ о потврѣненю пресуде апелационогъ суда и о заключеняма херцоговимъ; кад се разчуе, како е самъ предсѣдатель тайногъ совѣта, по заповѣсти нѣгове свѣтлости, затвореномъ Хелмонду обзнанио нѣгову невиность, слободу и повишенѣ званія и плате; како га е после у собствена своя кола узео, и нѣговой га фамилии као у триумфу од-
всо; — Кадъ се расчуе, да е неколико дана затымъ

державный архиваръ Хелмондъ за трапезомъ херцоговомъ ручао, великимъ одличіемъ почествованъ было, и да е мало но лено едно польско добро близу престолногъ града на поклонъ добио.

Садъ опетъ навале стари приятели Хелмондове фамилиѣ гомилама у кућу, око коѣ су мало пре далеко обилазили. Еданъ се стане правдати и тужити, да башъ за време процеса ние кодъ куће био, другій да е био болестанъ, трећій да е био сасвимъ остао безъ новаца, четвртый, да е пословима обтерећенъ био. Садъ се појаве наново Есимини пређашни залюбљѣницы и обожатели. Опетъ поврве позивне листе на веселя, састанке, балове, друштва, приватне концерте, на возанъ у шетию и. т. д.

Госпоѣа Хелмодовица, огорчена, хтела е све одбити. „Не, драга жено!“ рече іой мужъ, „немой зато да постанемо пустиньници што су люди слаби. Я ћу люде волети као и досадъ али ћу мало нѣма вѣровати. Да бы човекъ на овомъ свету срећанъ био, мора самъ себе мало варати; увѣри на човечество исто за болъ држати, него што е, а у дѣланю за горе, него што може бити. Веѣа е несреѣа, целогъ жевота плашити се одъ землѣтреса, него у каквомъ землѣтресу погинути. Болъ е еданпутъ а и десетъ пута у животу преваренъ бити, него се непрестано одъ преваре бояти. Ми ћемо изъ любви све людма чинити, но ништа одъ нѣйове любви нећемо очекивати.

МНѢНІЕ СВѢТА.

У престольной вароши као и у целой земли свакъ е хвалио справедливость Херцога Лудвика справедливость и желю, да доброгъ Хелмонда збогъ претрпѣние неправде награди. Нико наравно осимъ барона Лайнау, нѣ знао, како су ствари стаяле; и да све што е херцогъ учинио нѣ было никакво валикодушье, него нѣгова дужность да дѣло едно препречи кое е доиста до нечовечности было дошло. Ёрь безъ нѣгового погледа, безъ нѣговы изрази, неби Хелмондъ никадъ као преступникъ обтужень былъ. — Но люди су такви. Они похваляю и обожаваю дѣла великаша, безъ да изворъ тога познаю.

Кадъ пролеће наступи, баронъ Лайнау посѣти породницу Хелмондову на нѣномъ польскомъ добру. Ёдногъ вечера, кадъ се само песма славуя чула, плакала е лепа Есима на нѣговимъ прсима, она исповѣди му нѣну любовь, кою е онъ нѣой веѣ одавна у срцу своемъ было обеѣао. Они су были среѣнии. Благословъ родителя слѣдовао е. Херцогъ прими на себе све троншкове своего пріятеля.

Кадъ се после венчаня предсѣдатель тайногъ совѣта баронъ Лайнау съ лепомъ своимъ невестомъ по сокацымъ главне вароши возао, махалису люди главомъ и говорили: „Тако, тако? — Е дабогме, она е лепа то нико неодриче. Хмъ, хмъ! Садъ е све ясно, нашъ херцогъ волео е барона, а баронъ волео е кѣрь Хелмондову; зато е и морао бити

Хелмондъ силомъ за невиногъ проглашенъ, судъ што га е осудио укинуть, сиромѣ државни архиваръ Вандель са звания свогъ сметнуть, а Хелмондъ званијама, титулама, польскимъ добрама и т. д. обасутъ. То се лако може видети. Кадъ бы само свакъ таквогъ зета имао! Нашъ херцогъ поштенъ е човекъ, али слабъ врло слабъ! — Онъ невиди, шта се око њѣга чини. Ами остали видимо све то јасније, премда изъ далека — но добрый нашъ херцогъ заслепѣнъ е. Тако бива съ многимъ великимъ людма на свету. “

У престолномъ граду и у целой земљи свакиј е садъ судио слабостъ херцога Лудвика, кратковидностъ, и строгостъ према онима, кои су збогъ Хелмондовогъ процеса у немилостъ пали. — Но исто су га тако неправедно кудили, као што су га пре обожавали. Баронъ Лайнау чуе све и извѣсти о томъ Херцога.

„Я се тымъ учимъ,“ рекне Херцогъ Лудвигъ смеше-
ћисе: „тежко е то да князь еданъ свою околину, но
исто тако тяжело е народу да свогъ князя добро позна
и оцени. То е скоро немогуће. Колика неспоразумљена,
политична злоупотребления, забуне и несреће владателя и
народа изъ ови извора проистичу!“

Н Е С М Е.

I.

ПРВЫЙ КОРАКЪ У СВЕТЪ.

Я до сада живіо самъ
На той земљи межу людма.
Аль искусанъ быо нисамъ,
Нынимъ страст'ма нити худма.

Живіо самъ у дѣтнѣству,
И мыслію да є вечно.
Живіо самъ у незнанству
И живіо врло среѣно.

Живіо самъ у любви
И подъ нѣномъ владомъ само.
Нисамъ пыг'о шта є далъ
Изванъ нѣногъ круга тамо.

Живіо самъ у мыслима
Съ мртвымъ людма забавлю се.
И изъ кнѣга искренности,
И поштѣня начит'о се.

Живіо самъ у воздуху,
Съ анѣлима другуюѣи —
Живіо самъ межу странцыма,
Тамо амо путуюѣи.

Летіо самъ я слободанъ,
 Душомъ савъ светъ грію самъ;
 У животу што ме срело,
 То све срцемъ любіо самъ.

Мыслію самъ я до сада,
 Да на свету сви су люди,
 Мога срца, моє желъ,
 Мога чувства, моє ђуди.

Али доцканъ видіо самъ,
 Да се све то другче креће.
 И да нема међу людма,
 Идеалне оне креће.

И да човекъ — то животно —
 Што найвише увекъ вара;
 На той земљи живи зато,
 Да светъ овај пакломъ ствара.

Данасъ я самъ съ неба пао,
 Пао међу людске страсти.
 И све прошле у животу,
 Загорчише мени сласти.

Съ богомъ мои идеали,
 О којима я самъ санъо.
 И невини єви идоли,
 Коима самъ я се кланъо.

Съ богомъ моє ярко сунце,
 Другчіє ми сада грієшъ.
 У зрацѣма твоимъ виђу,
 Да се целомъ свету смєєшъ.

Съ богомъ лепе све висине,
 Кудъ леѣаше душа моя.
 Съ богомъ — овде нигди нема
 Жуѣенога могъ покоя.

Мое небо я изгуби,
 На земљу се црну врати.
 Гди с' човеку свака среѣа
 Одъ човека опетъ крати.

Съ богомъ лепе мое мьсли,
 Што о свету я имадо.
 На еданпутъ изгуби васъ,
 И заедно съ вама падо.

II.

УТѢХА.

„Помощъ моя отъ господа, со-
 творшаго небо и земљу,“

Царъ Давидъ.

Кадъ човека тежка жалость,
 Или каква беда снаѣе;
 Кажите ми грешни люди,
 Гди утѣху онъ да наѣе?

Тражіо самъ я утѣхе,
 У Шилеру и Байрону.
 Тражіо самъ у Волтеру,
 У Петрарки и Милтону

Све самъ редомъ претурао,
Гди годъ нађо какву књигу.
И свуда самъ налазио,
Већу тугу, већу бригу.

Да богатствомъ я с' утѣшимъ,
Држа пуне руке злата.
Али и то к'о и књи́ге,
Баціо самъ све за врата.

О Давиде, еданъ само,
Съ твоіомъ арфомъ ты ми дође.
Читаюћи тебе само,
Сва ми горка туга прође.

Ерѣ у теби има само,
Што є кадро да утѣши.
Кадъ се савъ светъ са гоненѣмъ,
На човека накрошеш.

Кадъ човека снађе беда,
Кадъ га сплету людске страсти:
Онъ у небо нека гледа
Тамо наше све су сласти.

III. МОЛИТВА.

„Войми моленію моему, яко сми-
рихъ ся зѣло, избави мя отъ го-
нящихъ мя, яко укрѣпиша ся па-
че мене.“

Ц. Давидъ.

О господи, комъ сва срца,
Одвѣкъ до вѣкъ песме пою.
Прими сада и одъ мене —
Тужну песму ову мою.

Я никога овде немамъ
Съ кимъ да тугу мою делимъ.
Я меѣ людма ништа немамъ,
За чимъ жудно одсадъ желимъ.

Душа моя о господи,
Узноси се само теби.
У молитви да олакша,
Своемъ срцу, и сама себи.

Обзире се на све стране,
За ню свудъ є земля пуста.
Са сви страна зинула су
Нечастива на ню уста.

Єдина си ты утѣха,
Кою тражи душа моя.
Єдиный си ты судія,
Єдина є правда твоя.

Нема за ме' ништа земля
 Ты си оба моя света.
 Теби вишний, о господи,
 Посвећуемъ моя лета.

Боже, кои правду любишь,
 Немой мене оставити.
 Немой Боже мою младость
 Горкой туги жертвовати.

IV.

ЄДИНА НАДЕЖДА.

„На Бога уповахъ, неубоюхъ' ся,
 что сотворитъ мнѣ человекъ.“

Ц. Давидъ.

О господи! теби само
 Мое руке горе дижемъ.
 У тай просторъ неизмерный,
 Моимъ гласомъ теби вичемъ.

Очи мое горе гледи,
 У то твоє плаво небо.
 Песма моя зове само
 Съ неба твоє име свето.

Гди си, гди си о господи,
 Одъ свудъ ми є души тесно.
 Осимъ тебе за ме све є
 Овде Боже неутешно.

Гди си хвало Израиля!
 Што црвено суншишь море.
 Што праведномъ у средъ огня,
 Ниси дао да изгоре.

О господи ты си свуда,
 Ты све мое речи чуешь.
 Ты ме вечномъ твоимъ правдомъ,
 Сильный Боже ублажуешь.

V.

ГОСПОДАРЬ ДУШЕ.

„Царства земная пойте Богу,
 воспойте господави.“

Боже, кога сви язицы,
 И народи свуда пою.
 Когъ с' и мала у колевцы
 Неразумна деца бою.

Само теби я самъ поданъ,
 Тебе само я признаемъ.
 Тебе самовладаюшемъ
 Честь и славу я одаемъ.

Нико право више нема,
 Моимъ душомъ управляти.
 Ты си Боже мой господарь,
 Ты мой отаць, моя мати.

О, предъ тобомъ само Боже,
 Колена ъу приклонити.
 Никомъ другомъ — теби само,
 Свагда ъу се я молити.

Неѡу да ме човекъ брани,
 Неѡу нѣму да се тужимъ.
 Теби само я ъу Боже,
 Да се кланямъ и да служимъ.

Теби с' едномъ исповедамъ,
 Ты ми само Боже суди.
 Никоме се другомъ недамъ,
 Неправедни сви су люди.

Осимъ тебе нема Бога,
 Осимъ тебе нема правде,
 Сви закони и сви люди,
 По страстима само раде.

Суди Боже — изъ твогъ царства
 Грешникъ нема кудъ утеѣи.
 Суди Боже — онъ предъ тобомъ,
 Лажъ никакву несме реѣи.

VI.

„БОГЪ БОГОВЪ.“

Блаженъ онай о господи,
Кои тебе зове свуда.

Блаженъ, спасенъ онай само,
Ко с' у твою правду узда.

Ты никога іоште ниси
Страдающегъ оставіо.

У свакоме краю ты си
Праведнога заштитіо.

Моя с' душа теби само
Єдиноме поверава.

У грудима чиста савѣсть,
Твоіомъ с' правдомъ утѣшава.

Котарски сердарѣ враћаю робѣ.

Вино пію до два побратима,
У планини подъ танкомъ єликомъ,
Када су се напоили вина,
Онда вели Цмиляниѣ Илія
Побратиме Мандушиѣ Вуче:
„Када смо се напоили вина
„Шта бы ютросъ юнакъ найводіо?“
Тадай Вуче беше бесѣдіо:
„О Илія богомъ побратиме,
„Я бы ютросъ юнакъ найволіо
„Кадъ бы мени Аберъ кршанъ стиго“,
„Да ударе на Котаре Турцы.
„Рука ми є десна засилила,
„Сабля бритка крви зажелыла.
„Добаръ дорать боя и мегдана.
„Одъ како самъ саблю набавіо,
„Ніє самъ є крви напоіо,“
Таманъ быо у рієчи Вуче,
Помоли се юнакъ узъ планину.
Гледаю га до два побратима,
Ко ће оно изъ Котара быти,
Ал' быяше Вучевиѣ Никола,
На кобили танкой бедевіи,
Оно танку бедевію гони,
Гологлаво на босой кобили.

А кадъ виђе Вука Мандушића
 Оно грломъ біеліємъ викну:
 „О уяче Мандушићу Вуче
 „Вы сѣдите те піете вино,
 „Сиротиня цвили у невољи.
 „Ко є вама конѣ набавіо?
 „Набавила сиротиня люта,
 „Коли вамъ є поково оружѣ
 „Коли вамъ є порезо аљине?
 „Разма една сиротиня люта.
 „Вы сѣдите те піете вино
 „Сиротиня цвили у невољи —
 „На Котаре ударише Турцы.
 „Све Котаре Турцы поробише,
 „Поробише па ихъ попалише,
 „Изъ Котара роблѣ изведоше.“
 А вели му Мандушићу Вуче:
 „Мой сестрићу Вучевићъ Никола,
 „Доклена су Турцы поробили?“
 „Мой уяче Мандушићу Вуче
 „На Котаре ударише Турцы,
 „Све Котаре дойнѣ поробише
 „Поробише па ихъ попалише,
 „Изъ Котара роблѣ одведоше.
 „На Котаре ударише горнѣ,
 „Найпре мою поробише кулу,
 „Мою секу одведоше Еку,
 „А одъ моє куле и авліє
 „До чардака силногъ Заорића,
 „Заорића чардакъ поробише,
 „И нѣгову сестру одведоше.
 „Одъ чардака силна Заорића

„До у кулу Мрконѣ сердара
 „Мрконѣшу поробише кулу
 „И сею му Анђу одведоше,
 „А одъ куле Петра Мрконѣћа
 „До чардака силна Смилянића.
 „Смилянића чардакъ поробише
 „И вѣрну му одведоше любу,
 „А до куле Янковићъ Стояна
 „И нѣгову кулу поробише
 „И сею му Милю одведоше
 „Па одъ куле силна Янковића
 „До чардака деветъ Ивковића,
 „Ивковића поробише кулу
 „Косану имъ одведоше сею,
 „Па одъ куле деветъ Ивковића
 „До чардака са Зміяня Райка —
 „И савъ Райковъ чардакъ поробише
 „А секу му Санду одведоше.
 „А до твоѣ куле и авліе
 „Твою уйко поробише кулу
 „Твою сею Манду одведоше,
 „Све Котаре поробише Турцы
 „До нашега славна намастира.
 „Намастира цркву поробише
 „Исѣкоше по нѣой свештенике.“
 Онда вели Мандушићу Вуче:
 „Мой сестрићу Вучевићъ Никола
 „Мош' ли знати одкле быше Турцы?“
 „Незнамъ уйко, яди ме не знали —
 „А како ћу познавати Турке,
 „Када яшу крозъ даниште редомъ,
 — Мой сестрићу Вучевићъ Никола

„Ты бы ласно Турке познавао,
 „Ако есу одъ Босне Бошняцы,
 „Они чуданъ егленъ егленишу,
 „О цурама и о невѣстама,
 „Ко' е његодь драгу загледао —
 „Ил' њевоицы вѣру заложю,
 „Да е неѣ вѣромъ преварити.
 „Аколи су одъ Дрине Дриняни
 „Они други егленъ егленишу
 „О крушкама и о ябукама,
 „Како имъ е воѣ префатило,
 „Аколи су Краишници люти
 „Они чуданъ егленъ егленишу
 „О ратима и о парипыма.
 „Аколи су люти Ерцеговцы,
 „Они други егленъ егленишу,
 „О пушкама и о мачевима
 „Кои какво оружѣ имаде,
 „Ко' ње найпре у богазъ удрити
 „Изъ богаза главу изнѣсти
 „Ял' извести свезана юнака.“
 „Незнамъ дайко яди ме незнали.
 „Како бых' ты познавао Турке
 „Када яшу крозъ даниште редомъ
 „Редомъ яшу а редомъ бесѣде,
 „Они кажу конѣ ишѣрати
 „На Кунару студеномъ бунару
 „Онѣ кажу конѣ раз'яати
 „Одморити себе и парипе —
 „Напити се вина и ракиє.
 „Неколико поглавица виѣ:
 „Найпрвога на коњу сивалю,

„Бисла му и глава и брада,
 „Велика га брада притиснула,
 „Покрила му пушком' тепелуке,
 „Крозъ браду му токе сиваю.
 „За нѣме є Заорића Ружа,
 „Покріо є стараць кабаницомъ —
 „Мила му є па с' на ню обзире,
 „Драга му є па сь нѣме жуборка.
 Онда рече Мандушићу Вуче:
 „Знамъ га юнакъ яди ти га знали
 „То є главомъ стараць Ђейван-ага
 „Горе гує у краини нема.
 „— За нѣмъ други юнакъ на дорату
 „Мрке масти а мале узрасти
 „Загаріо сь мркомъ наустницомъ
 „За нѣмъ люба силногъ Смиљанића
 „Покрило є Туре кабаницомъ —“
 — Знамъ га сыне яди ти га знали
 То є главомъ Одабаша Суша
 Горе гує у Турака нема.
 „— За нѣмъ опетъ други на ђогату
 „На ђогату врата широкога,
 „Нѣга врло гари наустница,
 „На рамена затуріо брке
 „На прсыма токе колаціє
 „За нѣмъ Миля силногъ Янковића
 „Покрило є Туре кабаницомъ —
 „Мила му є па с' на ню обзире
 „А драга му па сь нѣме жуборка“
 „Знамъ га сыноко яди ти га знали
 То є главомъ одъ Кладуше Муіо
 Горе гує у краини нема.

„— За њимъ яше юнакъ на вранчићу

„На вранчићу у кратку ћурчићу

„За њимъ Коса деветъ Ивковића

„Покрило е Туре кабаницомъ —

„Мила му е па с' на њо обзире

„Драга му е па сь њоме жуборка.“

— Знамъ га сыне яди ти га знали

То е главомъ ускокъ Радоица,

Радоица турска удворица —

Горе гуе у краини нема.

„— За њимъ яше юнакъ на малину

„На глави му феса финофеса

„На страну е фесићъ накривио,

„За њимъ Ђка моя мила сел.

„Прикрило е кабаницомъ Туре, —

„Мила му е па се на њо смеје

„Драга му е па сь њоме жуборка —“

— Знамъ га сыне, яди ти га знали

То е главомъ Мустафинъ Алиле

Жешће гуе нема у Турака —

„— Опетъ за њимъ юнакъ на дорату

„Алайли га барякъ поклопио

„За њимъ Анка Пистра Мрковића.“

Знамъ га сыне яди ти га знали

То е главомъ Тонковићъ Османе.

А Османе турски баряктаре,

„— А што ћу ти казивати далъ

„То я прве поглавице виђо’

„За њимъ сератъ и Краина иде

„Свакій води изъ Котара роба —

„Има дайко тридесетъ робиня

„Напотрагу кака утворица,

„На кулашу коню маниташу
 „На кулашу није ништа нема,
 „До едного голога колтака*)
 „Опасо се шареномъ узицомъ
 „О кулашу топузъ обесио
 „У нѣг' кажу триста починака**)
 „Ни пола ихъ није заковао —
 „Съ друге стране тулумъ обѣсио,
 „А пуна га вина натоčio,
 „Те не крива нѣгову кулашу,
 „За њимъ Манда твоя мила сека,
 „Предъ њимъ Санда са Зміяня Райка
 „Па се Туре съ њима разговара.“
 — А знадемъ га яди ти га знали
 То є главомъ Тале Личанине,
 Жешће гує нема у Турака
 Што ће приє у богазъ удрити,
 Изъ богаза главу изниети
 Ял' извести свезана юнака,
 — Па онъ грломъ бiвліємъ викну:
 „Побратиме Цмиљанићъ Илія,
 „Ако мыслишъ самномъ друговати
 „Яши коня припасуй оружѣ
 „Да ми наше сестре испратимо
 „И њіове свате даривамо —
 „Изъ пушака врућіє крушака
 „Одъ сабаля крвавихъ марама —“
 — Два сердара на ноге скочише
 Па готове конѣ притискоше —
 Изиђоше на Макарь стиєне
 Од'клєно се виђоше Котари,

*) Дрвєно седло. **) Клиѧаца.

Погледаше низъ свое Котаре
 Ал' Котаре тама притиснула,
 Нит' се неба ни земљице види
 Ёра горе по Котарма куле.
 Кадъ то виђе Мандушићу Вуче
 Удари се по колелу рукомъ —
 „Мой сестрићу Вучевићу Никола
 „Гони сынокъ танку бедевію
 „Ты е гони у наше Котаре,
 „Ако узправъ нађешъ коју кулу,
 — „На свакој су гвоздене прангіе,
 Ты запали прангіе на кули
 „Некъ се купе котарски сердари,
 „Нека нама на Кунаре пду
 „Да ми наше сестре избавимо.“ —
 Тадъ Никола отиште кобилу,
 Два сердара конѣ окретоше —
 Они иду узъ Кунарь планину,
 На поредо добре конѣ яшу,
 Голе саблѣ носе у рукама
 Крозъ ёлове гране отискую,
 У біеле дочекую руке.
 — Алъ изишли на Кунара Турцы,
 Кодъ бунара конѣ разяшили
 Они сѣде ладно пію віно,
 А на яндаљ стараць Ђеиване,
 И подъ ёломъ піе ладно віно,
 А Ружа му Заорића служи.
 Онъ угледа два србска сердара,
 Па е вако стараць бесѣдіо:
 „Моя душо, Заорића Ружо!
 „Каква су 'но два србска сердара

„Што по яшу конѣ одъ мегдана
 „Голе саблѣ носе у рукама —
 „Бацаю ихъ крозь влове гране
 „У бѣле ихъ дочекую руке”
 А Ружа му Заориѣ каже:
 — „О нелудуй ты потурице стара
 „Ты познаешъ оба два сердара
 „Два сердара одъ равна Котара
 „Оны хоѣе сестре испратити
 „И нѣове свате даривати —“
 — Тадѣ сердари конѣ разяшише
 На яндаѣ су конѣ разянули —
 Таманѣ конѣ были разяшили
 На Котару пукоше прангіе
 Мало сѣли мало починули
 Докъ ето ти Янковиѣ Стояна,
 На своему дебеломъ путаю —
 Сердарыма Божю помоѣ викну
 Сердари му Бога приватише
 Докъ ето ти Заориѣ Илие
 На своему дебелу ѱогату —
 Па сердаромъ Божю помоѣ виче
 Сердари му Бога приватише
 — Докъ ето ти Петра Мрконѣина
 На своему дебелу вранчиѣу
 Сердарыма Божю помоѣ викну
 И они му Бога приватише.
 Уто доба деветъ Ивковиѣа
 А на своихъ деветъ добри коня —
 Ивковиѣи Бога називали.
 Докъ ето ти Вучетиѣ Николе
 А на своіой танкой бедеви,

Па Никола Божю помоћъ викну.
 — То су были прве поглавице —
 — Стадоше се изкуплять юнаци
 Сви юнаци што су одъ потребе.
 Оны сѣде ладно пію віно.
 А непіе Вуче Мандушићу
 Веће ода а дората вода
 Ёрѣ се Вуче арли догодіо
 Па овако дружству бесѣдіо:
 О сердари моя браћо драга
 „Свы сердари — па се испусти
 „И юнаци што су одъ потребе —
 „А нема намъ са Зміаня Райка
 „Нема Райка родила га майка —
 „Нема Райка нема кавгаціе
 „Ко ће нама заметнути кавгу?
 „Да е нама са Зміяня Райко,
 „Онѣ бы давно кавгу заметнуо
 Таманѣ Вуче у риечи быо —
 Райковѣ зеканѣ узѣ планину врисну
 На нѣму се Райко накривіо
 На десну се понагао страну,
 Съ лиєве му бритка сабля сину,
 У руцы му дрвена чутура
 Пуна му е Зміянске ракіе
 Све зекана гони узѣ планину,
 А дрвеномѣ нагинѣ чутуромѣ.
 Када Райко доћера зекана
 Сердарима Божю помоћъ викну
 Сви сердари на ноге скочише
 И сви Райку Бога приватише
 Райко виче са свога зекана

„О сердари приѣзъ вамъ образъ быо
 „Вы сѣдите те шіете вино
 „А Турцы вамъ ваше сестре любе,
 „Зашто нисте заметнули кавгу
 „Заръ чекате са Зміяня Райка
 „Ево Райка ево кавгаціе
 „Садъ ѣе Райко кавгу заметнути,
 „Ако ѣете мене послушати
 „Напите се жежене ракіе
 „Ради срѣца и ради слободѣ
 „Добриѣ се коня доватите,
 „Па по єдну пушку избаците
 „Ко по другу избацію пушку
 „Турска нѣму изниела срѣце.
 „Веѣъ за оштро гвожђе приватите
 „Алакните Бога погледните —
 „Вы отуда я ѣу одовуда
 „Коѣе приѣ доѣи на средину.
 Райко рече а наже чутуру —
 Па чутуромъ о землю удрио
 Па своєга наѣера зекана
 А биѣлимъ грломъ завикао —
 „Курво єдна старый ѣейван-ага
 „Добра ти си роба заробио
 „Заробио Ружу Заориѣа.
 „Ето на те са Зміяня Райка,
 „Немой реѣи да є привѣвара,
 Па на нѣга наѣера зекана
 А Потеже двіѣ пушке мале,
 На старца є ватру оборио.
 На огань га Турцы дочекаше
 Па на нѣга ватру оборише

Савѣ у тамн Райко остануо,
 Нитѣ се нѣга ни зекана види,
 Одъ брзога праха и олова,
 Богъ му дао рану незадао
 Олово га прифатитѣ неможе.
 Таманѣ турске издушише пушке
 А сердари яко опалише,
 Докъ сердарске пушке издушише
 Паде тама одъ неба до Тола
 Одъ брзога пра' и олова
 И одъ коньске паре и юначке,
 Ни братѣ брата познати неможе
 А дела ли Турчинѣ каурина,
 Веѣъ потомѣ су познавали Турке
 У Турака биѣли саруцы,
 А да видишѣ немила састанка
 Грми сева а крвѣ се пролива
 Стои цыка бриткие сабаля
 Стои вриска ата и парипа
 Стои ека многогѣ ранѣника
 Неки вичу яо моя майко
 Неки виче причекай ме друже.
 Быо цениякѣ*) четири саата
 Докле саѣи на планини было,
 А кадѣ было у планини саѣи
 А да видишѣ Мандушиѣ Вука
 Окреѣе се на истоку сунца
 Па се моли Богу единоме:
 „Дай ми Боже вѣтра са планине
 „Да разшѣра таму по планини,

*) Бой.

„Да я видимъ данасъ у планини
 „Ко ли гине ко ли задобива“
 А вѣтаръ му низъ планину дуну
 Те рашћера по планини таму
 На погледа Мандушићу Вуче
 Ту е войска силна изгинула
 Нема буса ће неима труса
 Нити траве ће неима главе.
 Онъ преврће леше узъ планину
 Тражи Вуче свога побратима
 Побратима Смиљанићъ Илию
 Алъ Илию наћи немогаше
 Тадъ погледа на даниште Вуче
 Онъ угледа триєсть ђевояка
 Све сестара Котарски сердара
 Нѣма Вуче доћера дората
 На онъ нѣма стаде бесѣдити:
 „Ой богавамъ триєсть ђевояка
 „Виђесте ли побратима мога
 „Побратима — силногъ Смиљанића
 А Манда е Вуку бесѣдила
 „А мой брате Мандушићу Вуче
 „Кадъ е цениакъ у планини быо
 „Кадъ е было у трећему саату,
 „Овудъ Ильо наћера дората
 „Голу саблю носи у рукама
 „Па онъ виче Одабаши Суши
 „Стане курво Одабаша Суша —
 „Ты си мою заробио любу —“
 „То смо пѣга чуле и виђеле.“
 Докъ ето ти Янковићъ Стояна
 На своему дебелу путаю

Путаля е у крвѣ обоио
 И онѣ води одѣ Кладуше Мую,
 Свезатиѣ наопако руку
 А сретѣ га Мандушићу Вуче
 Па упита за Илію свога
 А Стоянѣ му казатѣ неумиѣ.
 Докѣ етоти силна Заорића
 Ђогата е у крвѣ обоио,
 И онѣ води старца Ђейванагу
 Свезатиѣ наопако руку
 А сретѣ га Мандушићу Вуче
 Па упита за Илію свога
 А сердарѣ му казатѣ неумѣде.
 Докѣ етоти Петра Мркоњића
 И онѣ вранца у крвѣ обоио,
 И онѣ води Танковићѣ Османа
 Свезатиѣ наопако руку
 А Вуче га за Илію пита
 А Петарѣ му казатѣ неумиѣ.
 Докѣ етоти Вучетићѣ Николе
 А на својој танкој бедеви
 Бедевию у крвѣ обоио
 И онѣ води Гоянићѣ Алиа
 Свезатиѣ руку наопако
 А Вуче га за Илію пита
 Никола му казатѣ неумиѣ.
 Докѣ ето ти деветѣ Ивковића
 На своје деветѣ добри коня,
 Како но ти деветѣ браће миле
 На поредо добре конѣ яшу
 А грле се крвавимѣ рукама.
 Неки носи осѣчену главу

Неки води свезана юнака
 Упыта їй Вуче за Илію
 Ивковићи казатъ неумню.
 Докъ ето ти са Зміяня Райка
 Зекана є укрвѣ обою,
 И онъ води одъ Оранца Тала,
 Свезаниє наопако руку,
 Упита га за Илію Вуче
 Нѣму Райко казатъ неумиє.
 Райко Тала за влику веже
 Па сѣдоше ладно пити віно
 А непіє Вуче Мандушићу
 Веће ода а дората вода,
 Єръ му нема главна побратима
 Побратима Смилянићъ Іліє.
 А докъ юнакъ на сумећи викну
 На сумећи Турской и каурской
 „Бе си брате Мандушићу Вуче,
 „Кадъ валяде тебе неимаде
 „Већъ су моє малаксале руке
 „Све секући низъ планину Турке
 „Садъ ме седамъ Туракъ обколѣло
 „Готови су уватитъ ме жива.“
 Райко викну изъ біела грла
 „О сердари црнѣ вамъ образъ быо
 „Вы сѣдите те віно пиете,
 „А браћа намъ гину на срамоту.
 Па уморна притисну зекана,
 Окрену га Райко на сумећу
 А за нѣме Мандушићу Вуче
 На своему дебелу дорату
 Райко викну грломъ бієлиємъ:

„Станъ те Турцы срамота васъ была

„Срамота е седамъ на еднога

„Ето на васъ са Змияня Райка

„Нерецыте да е приєвара.

А кадъ Турци Райка угледаше

Плеѣа даше биегати сташе,

Неколике уягмише главе

Уватише Одабашу Сушу

Доведоше Сушу на даниште,

Вежу роблъ за танке елике

А сердари ладно пію віно,

А Райко имъ было бесѣдіо:

„О сердари моя браћо драга,

„Дай те мени іоштъ то живо роблъ

„Я се хоѹ погаѣати съ нима

„Вама цаба што сте задобили.

Райку дали оно роблъ живо

— Я кадъ Райко на ноге скочио,

Неколике осиече главе

А некога Райко обѣсіо

Тужногъ Тада на колацъ набио,

Мую гола, и кошулю скида

Па му веза наопако руке,

Па га сиреми гола у Удбиу

Да онъ каже како имъ е было —

— Мую меѣе руке на олtare

„Да неиде нигда на Котаре.“

18

О постаку и трајноу првогъ совѣта (сн-
пода или сената), у Княжеству Србін.
(1805. год.)

Србія пренута одъ сна, напредовала є у ратовима, и снажила се све выше. Войводе у своимъ логорима, бѣ-
ле су неограничене, и смртъ и животъ њіовы войника
и подчинѣны, были су у њіовымъ рукама. Єдино не-
престано бореѣ съ Турцѣма, држало є све у
слози и послушности — и што су гди слабѣй были,
тымъ су выше єданъ другогъ слушали. Постояногъ пра-
вителства, или законе власти нїє было. Кара-Ѣорђе сво-
имъ далеко чувенымъ именомъ и гласомъ заповедає є са-
мо морално, свѣма войводама, и преко њи целомъ наро-
ду. Свакъ є осеѣає да треба єданъ најстаріи да буде,
али Срби, бореѣи се противу самовольства турскогъ, ни-
су ради были предати се ничіємъ другомъ самовольству.
Свакїй є пожеліє да законъ, на когъ се сви сагласє, бу-
де највеѣй и првѣй управитель; а войводе да буду из-
вршители закономъ уреѣены основа.

У половини Јануаріа 1805 године, поврате се изъ
Петерсбурга србски посланицы: Прота Ненадовиѣъ и Јова

Протиѣхъ, и доведу са собомъ ученогъ и поштеногъ Србина, Божу Грујовића професора съ университета Харковскогъ, родомъ изъ Руме. Повраћени посланицы, одма су представили Карађорђу и войводама, како ни еданъ дворъ ни држава, неће се за Србию заузети донде, докле Србія, не постави едно законо правителство, и представе пребациваня чаторискогъ министра иностраны дѣла у Петербургу, да у Србиі войводе самовольно убіяю и плячкаю, и да ни едно правителство неће ступити у преговоре съ поединымъ людма и са ономъ земљомъ, у којој нема сталны закона. — Бадава су они казивали, — да е Карађорђе одъ свакогъ уздигнутогъ окружія имао уза'се по едногъ човека, съ коимъ е све што се нѣговогъ окружія тиче — радіо. — Чаторискій после дугогъ пребациваня, изразио се, да Србія, осимъ воєне власти, мора имати и државный совѣтъ или синодъ. Ёръ само у одномъ човеку, нити држава, нити народъ може имати поверенѣ.

Первый е посао дакле сада быо, поставити совѣтъ, и тyme увести форму постоянногъ правителства и реда државногъ. Прота Ненадовићъ настоявао е око Карађорђа, Якова Ненадовића, кнеза Симе, Милана Обреновића и другій войвода, а такође и око духовны старешина; исто тако и другій депутираць Јова Протиѣхъ наваливао е на друге старешины, а особито на Миленка Добриньца, да се советъ што пре, ма како, ма гди установи. Карађорђе готовъ на све оно, што е ишло у ползу

народа, пристане одма — и све войводе и савъ народъ едва су чекали, да се подвргну закону и уредбама, и свакий е радо по нешто одъ свое айдучке слободе жертовати био готовъ, за любовь общегъ сръбскогъ напредка и свои ближњи. Но нападанъ турско са своју страна, ніе дозволило Србима, ради тога правити скупштину. Како народъ тако и све войводе, имали су свуда итніегъ и важніегъ посла.

Текъ што е Карађорђе 29 Юнія 1805 год. Карановацъ попалю, и Турке изтерао; а дође му гласъ да е Порта нишкогъ Афисъ-пашу поставила везиромъ Београдскимъ, и заповедила му да скупи войске колико оће, и колико му треба, и да подигнуте Србе покори. Афисъ-паша почне купити войску, и уздаюћи се тврдо, да ће Србе побѣдити и у старе ланце оковати, наручи, те се сашіе неколико хиљада малы, одъ сукна скровны и сашивены капа, (као што е онда обичай био у пожаревачкомъ окружію да рая носи,) и спреми неколико кола малы бритвица; Афисъ-паша мыслио е да покоренымъ Србима скине фесове съ главе, и да имъ да, те мале црне капе; да имъ одузме оружъ, и место нѣга да имъ подели мале козарске бритвице. Да бы јоштъ сигурниіи био са своіомъ побѣдомъ, пошлѣ свогъ Омеръ-агу у Ужице Муселиму, да скупи войску одъ Босне, и да буде и онъ готовъ, и кадъ чуе да е Афисъ-паша пошао, онда и онъ своју войску да крене Београду, и тако да войводе сбуне, и да Србе наново учине раіомъ.

Ко' изъ очаянія подигне оружѣ да се брани, за тога нема стра'а ни смрти. — Србске старешине ништа се тымъ гласомъ несбуне. Караѣорђе оде одма у Ягодинско окружіе да скупѣ войску, па да иде да дочека Афизъ-пашу. Прота Ненадовићъ пошлѣ съ Карановца свой топъ по Божи Груіовићу и Васи Велимировићу у Бранковину, а онъ самъ поита къ Ужицы, да бы съ Яковомъ и Миланомъ ма одъ коє руке могли забунити Турке — или да бы баремъ могли уговорити, да се Ужичани немешаю ништа у боеве; докъ Караѣорђе неузбіе Афизъ-пашу.

Прота се састане и сагласи съ Яковомъ и Миланомъ. Поруче Турцыма у градъ, и они пошлю 20 Турака у планину Црну-косу Србима на договоръ. Срби запытаю Турке: 1-во зашто су дозвали они къ себи Бегу Новлянина, и Фочића Осман-агу изъ Босне? 2-го Што имъ є дошао Афизъ-пашинъ Омеръ-ага изъ Ниша? и 3-ће Зашто су почели да купе войску изъ Босне, и што ће имъ та войска? — „Божа вера мы некупимо войске“ одговоре Турцы Ужичани „а Омеръ-ага изъ Ниша дошао є са Афизъ-пашиномъ бурунтіомъ, и онъ га зна шта ће, и шта ради.“ И тако за све редомъ правдали су се лукави Ужичани Србима. Яковъ Ненадовићъ устане и прекіне разговоръ: „Доста є вашегъ ерскогъ извіянја. Ево вамъ последню кажемо: изтерайте вы изъ града Омеръ-агу, Бегу Новлянина, и Османъ-агу Фочића, и ньюву войску, па мы ћемо ићи своимъ кућама, а вы останите

у миру, и живите съ нама као и до сада у любви. А вы се нама одупрети неможете, вы сте чули и добро знате, да намъ е босански везиръ Беѣиръ-паша, кадъ смо заискали, морао предати оне силне четири даие, те смо имъ главе поодсецали. Вы сте чули и добро знате, да су шабачки Турцы лане, волели изтерати изъ града Мус-агу Фочиѣа, са нѣгови триста яничара, него съ нама се туѣи; и сада живе съ нама у любви, а другче бы погорели и изгинули; тако треба и вы да чините, другчѣ немате се никаквомъ добру надати.“

Турцы се узжуборе и међу собомъ почну се договарати. — После краткогъ договора, еданъ стары Турчинъ рекне сръбскимъ поглавицама: „Аиръ! старешине рае, нама динъ неподноси, да ий мы у ваше руке предамо, а и нежемо — нити ий можемо изтерати.“ — „Е па лепо!“ одговори Яковъ Ненадовићъ, — „вы сте сами свое куѣ попалили. — Идите и поздравте ми Османъ-агу Фочиѣа, нека се опомене, да е нѣговъ братъ посекао мога брата, квеца Алексу, и кажите му, да Ненадовићи и Фочиѣи немогу више нигда заедно у Србији живити.“ Турцы уплашени врате се у ужичкій градъ; а разлюѣене сръбске поглавице разиђу се да купе войску. Прота дође у Бранковину, наложи Божи Груиовићу да разпише на све кметове и булюкбаше, да што више войске скупе и у Бранковину доведу — а онъ самъ собомъ, брже болъ оде на Забрежъ, а одатле вођу у Земунъ ради ѡебане и друге войничке потребе. Докъ е се войска у Бранкови-

ни, подъ великій свилений барякъ, кои е у гробу кнеза Алексе быо пободенъ, скупила, и Прота быо е веѣхъ при-
сѣо са ѣбаномъ. Войска е была весела и одушевѣѣна.
Сви се крену. Прота пошлѣ те яви Якову и Милану, да
ѣе провести войску преко Малѣна планине и Пожеге, ер-
бо другимъ путемъ нѣе могао топове вуѣи — и да се
стараю, да небы изненада на Турке нагазили.

Войводе съ войскомъ све се скупе. Ужице се об-
коле. Срби жестоко тукуѣи се поправе метеризе око це-
лы Ужица, а Турцы око своѣй куѣа поватали бусѣе, па
се живо бране изъ пушака и топовима са града. Србска
войска разделѣна на войводе стаяла е око целы Ужица.
Одъ Поникова са запада быо е кнезь Милићъ Кедићъ
изъ Суводаня са подгорскомъ войскомъ, и хаѣ Мелентѣе
архимандритъ рачанскѣй съ єдинимъ одѣленѣмъ соколске
войске. — Яковъ Ненадовићъ са Валѣвскомъ войскомъ
стаяо е одъ сѣвера на брегу Татинцу, и Крчагову до
Крушчице. — Миланъ Обреновићъ са рудничкомъ вой-
скомъ уватио е реку Ћетиню у коѣой войсцы нѣговъ
млађѣй братъ Милошъ, вешто е располагао. — Прота Ми-
лутинъ изъ Гуча са Драгачевачкомъ войскомъ быо е одъ
юга са Забучя. Све е то было у движенѣю, све се то
тукло, Турцы Ужичани были су притешиѣни, али су се
оштро бранили. И што е веѣа опасность была тымъ су
се веѣма и живѣѣ бранили. Нигди нема правогъ юнаш-
ства безъ очаянѣя. Срби су поправили метеризе близу
око града, али докъ су ѣй направили скупо су ѣй плати-

ли. Куршуми са обе стране летили су као киша. У томъ приспѣ Прота Ненадовићъ са новомъ войскомъ и са своа два тона, и то су были први и єдини топови у целой сръбской войсци. Прота намести свою войску и топове према граду на Крушчици.

Ужице леже у равници, и наоколо су брда као венацъ — и войске могле су една другу видити. Кадъ топови са Крушчице почну грувати, сръбска войска на-ново оживи, подигне се весела вика изъ свію сръбски логора, Турцы се забезекну и уплаше, Срби се почну за юришъ спремати — пушке мале умукну, само су топови єданъ за другимъ разлежали се и преламали крозъ брегове и долине ужичке. Єданъ топъ са своимъ сумпоровитимъ крпама обвієнымъ ђулетомъ, удари у мунаре цаміє и свали га, а друго исто такво ђуле удари и запали цамію, која є одъ боровы дасака была начинѣна. 200 до 300 ужички Цыгана были су направили бусію одъ камена, и одатле Србима доста јада чинили — но другій топъ продре каменъ изпредъ нѣи, и запалѣне сумпоровите крпе коє су гореле међъ нѣима, смету їй и они побегну сви преко воде Ђетинѣ граду, а прота Милутинъ са драгачевцыма заузме нѣову бусію. Цамія была є у средъ вароши — но како она, тако и цела варошь была є у пламену. Време є было тихо и мирно. Ни одкудъ ветаръ нїє дувао, и пламенъ управо є до у ведро небо избіао. — У свимъ сръбскимъ логорима зачу се вика: „у-гекоше Турцы! утекоше Турцы!“ И сви оставе свое за-

сѣде и юрише у варошъ. Сви су знали да у вароши у ѣдној кући има 60. Срба затворени — зато ни ѣдномъ Србину нѣ на паметь плячка пре пала, докъ се нѣ та кућа наша, и затворени очайницы изъ гореће куће о-саободили. Турцы утеку сви граду, Срби заузму попа-лъну и оплякану варошъ. То е све было на данъ све-тогъ Иліе 20. Юлія 1805 године, и трајо е бой ноћу, и одъ ютра до 4 сата после подне; и у то доба већъ ме-сто 5. хиљада турски кућа, ништа друго нѣ се могло видити осимъ саме изгоретине и чађъ.

Ни у ѣдној вароши, до то доба, нису Турцы и нѣове жене и деца, већій стра' претрпили, него ту, — ербо е градъ одвећъ малый, и што нѣ могло унутра стати, то е и мушко и женско и мало и старо, пріонуло узъ градъ, као рой пчела узъ грану — и ништа се дру-го нѣ чуло, него јукъ жена, вриска деце, и тешко уз-дисанъ стары іогунасти Турака, кои су се виђали да су већъ у рукама рае.

Войводе зауставе србску войску. Наместе страже, да се войска небы близко прекучила турской, безъ помо-ћи оставлѣной сиротињи. Дође еданъ одъ Турака и яви да Турцы желе и моле, да изађу на разговоръ. То имъ се дозволи. И 20. Турака са белимъ брадама приближе се србской войсцы. После првы поздрава одъ турске стране по турскомъ, а одъ србске стране по србскомъ обичаю — почну се разговори. Турцы рекну: „Вала видимо, да е ово све к'сметъ (судбина) одъ Бога, и што

е коме уписано при рођењу, мора да претрпи — него како ћемо одъ садъ?“ — „Добро ћемо“ одговоре србске старешине: „вы изтерайте Омеръ-агу Нишкога, Бегу Новлянина, Османъ-агу Фочића, и њіову войску, кои су донели угаракъ те запалили ваше куће. 2-го донесите 50. хиљада гроша, да поделимо войсци која е свое кућење послове оставила, и тукући се овде дангубила. 3-ће да доведете 80. коня да дамо онима којима су кони изгинули. — Они кои оће и могу нека седе и дагъ у Ужици, а кои неће, путъ имъ е отворенъ у Босну!“

Турци пристану да ће Омерд-агу, Новлянина Бегу и Фочића и њіову войску изтерати изъ града, али да немогу нити имаю одкудъ новце и конѣ Србима дати. Срби остану при свомъ првомъ захтеваню. — Исти Турцы, донели су одъ Омеръ-аге Афисъ-пашину бурунтію, проти Ненадовићу, у којіой вели: „Ты као човекъ књижевникъ, знаћешъ и знашъ да е греота одъ Бога и проклето одъ свію пророка воєвати на цара. Него умири народъ и окрени га опетъ подъ царевъ skutъ; и такоми цареве речи, онъ ће ти дати бератъ и ферманъ као и твоѣмъ отцу, и да будешъ великій кнезь као и твой отаць, и да скеде на Палежу и на Забрежю буду твоѣ као што су быле твоѣмъ отца.“ Прота сгужва бурунтію и врати е говорећи: „Кажите Омеръ-аги, да ни ја, ни кнежина мога отца, ништа друго нећемо одъ Турака, до њіову крвъ и њіове главе, они су мени отца, а кнежини и отца и кнеза посекали, и кадъ бы се сви Турцы изъ

крштены држава изселили, опетъ нама Србима, небы могли оно повратити што су намъ узели.“ — И одма почне надстоявати јошъ више, да се одъ србскій захтева-
 ня ништа неопусти. Турцы оду на договоръ — и по-
 сле краткогъ времена пристану — и донесу 50 хиљада
 гроша, и доведу 80 коња. Яковъ и Миланъ бродили су
 и делили новце и конѣ међу войницима. Свакій войво-
 да добио е по 30 40 до 50 дуката, а войницима дава-
 но е по еданъ и по выше дуката, како се кои показао.
 Дукатъ ишао е онда у 10. гроша.

Проти Ненадовићу доведу Турцы најболѣга хата
 подъ сребрнымъ рахтомъ и свомъ оправомъ. „Нећу я
 тога коња“ одговори Прота, него оћу да ми доведете,
 онога белогъ хата, на комъ е Османъ-ага Фочићъ доя-
 шіо у Ужице; ерѣ његовъ братъ, кадъ е мога отца по-
 секао, одвео е истогъ онаквогъ могъ хата!“ Бадава су
 Турцы говорили, да Фочићевъ хатъ ніе тако добаръ, као
 тай, и да невреди толико, бадава су Миланъ и Яковъ
 фалили тога доведеногъ хата, Прота остане постояѣ, и
 тражіо е да му се хатъ Фочићевъ изведе и преда. Фо-
 чићъ и Турцы затезали су се. Прота се врати у вой-
 ску, и Мутанъ побратимъ Протинъ, своимъ обично зате-
 жућимъ гласомъ повиче у войсци: „айдете браћо, поспѣ-
 као ми е отца! поарао ми кућу! одвео ми коња — па
 садъ, побеђенъ и затворенъ у граду, кодъ оволике наше
 войске, да га яше на срамоту — айдете браћо на градъ!“
 — Баряци се наново развию, добоши залупаю, войници

полете своимъ булюбашама, арбіє зазвече у пушкамъ, читавъ се логоръ крене. — На то одма уплашени Турцы, пошлю хаџи-Ибраима Валѣвца, и јоште два старца, кои кажу да пристаю макаръ се съ Фочићемъ побили. Прота пошлѣ у градъ Цинцара Марка, Илију Кломпу кои є познавао Фочићева хата, и јоште четири момка, којима се придруже они Турцы и оду у градъ. Фочићъ ніє могао прегорети хата и своју срамоту. Хатъ буде изведенъ го' изъ ара, Турцы почну вѣкати и псовати Фочића. — И онъ є двапутъ запиняо пиштоль да убіє хата, и оба пута, Турцы кои су имали жене и децу око града, окрећали су своє пушке на нѣга. На последку Фочићъ попусти. — Но момцы кои су изъ србскогъ логора дошли за хата, нехтедну примити гола хата говорећи: „Мы га несмемо безъ све оправе водити.“ Фочићъ зачоведе те се изнесе сребрнѣ рахтѣ и сва друга оправе, и момцы опреме и оките што су болѣ могли, и врѣ свега сребрне кубуре. Докъ су коня опремили, Фочићъ є єднако стаяо и гледао. — Кадъ буде сасвимъ опремленъ, и заузданъ — завришти хатъ што є нгда могао, — Фочићъ се заплаче, полюби хата у чело — и момцы га одведу, и предаду Проти у нѣговомъ логору, на брегу Татинцу. Онда и Лука Лазаревићъ, кои є доцнѣ постао войводомъ, поручи у градъ Беги Новлянину, кои му є брата, кнеза Ранка, пре петъ година убію, те му и онъ свога хата са своимъ оправомъ пошлѣ. Сва србска войска, прими та два хата, као најлепшіи споменъ ужичке

побѣде, и као неко мало покајниѣ за изсечене свое кне-
зове. Миръ буде свуда. Войводе сръбске скупе се, из-
беру и поставе Алексу Поповића за войводу Ужичкогъ
окружја. Потомъ издаду гласъ: да свакиѣ Србинъ може
доћи слободно у Ужице, и да може продати и куповати
ако што буде, еръ в чаршиа была сва изгорела. — Ђм-
ство мира и сигурности были су Турцы и сръбске старе-
шине. Турцы отераю свое несрећне госте у Босну. А
Срби 22. Юлія пуцњивомъ топова, огласе миръ и слободу
Ужичкомъ окружја. — И войске и поглавари разиђу се
свакиѣ на свое огњиште.

Садъ айдемо Кара-Ђорђу и Миленку да видимо шта
они на ономъ краю са Афис-пашомъ раде.

Кара-Ђорђе кадъ е чуо да Афис-паша иде съ вой-
скомъ, и да поси да дели Србима робске црне капе, и
мале бритвице, место оружја, поита и скупѣ потайно
войску око Ягодине, и чекао е непрестаю да Афис-па-
ша пређе преко Мораве. Кара-Ђорђе чекао е Афис-пашу
у заседи што се зове Жилъ, гди е такова шума и згода
за Србе была, као што е у Китогу. — Афис-паша чуе
и дозна гди га Кара-Ђорђе чека, и несмелне прећи Мо-
раву, — и види да е запао међу две ватре, ербо предъ
нимъ е био Кара-Ђорђе, а съ друге стране Миленко,
кои е у шанцу на Иванковци био, и коп е нишао са сво-
јомъ войскомъ за нимъ. Афис-паша нађе се у чуду, и
пошлѣ три свол Турчина у Миленковъ станъ. Миленко
седіо е у свомъ шатору, кадъ му пріјаве Турке, и кадъ

ий пусти подъ шаторъ рекне имъ: „вы сте први одъ Турака, кои живи подъ овимъ шаторомъ стоите, до садъ само су нѣове главе долазиле. — Какво ми добро доносите?“ „Добро ако Богъ да,“ одговоре Турцы, „Насъ е послао Афис-паша, и поздравля те, да му се уклонишъ съ пута, да прође са царевомъ войскомъ и са ферманомъ, и да иде у Београдъ на своє везирство. И поздравіо те іоштъ, како седне у Београдъ на везирску столицу, да ће одма цару писати, да ти царъ пошлѣ бегать, да ти будешъ найвећий кнезь у пашалуку.“ „Нема ништа одъ тога Турцы!“ одговори Миленко: „Кадъ е Афис-паша са царскимъ ферманомъ, а онъ нека иде царскимъ друмомъ, преко Мораве и Ягодине па далъ у Београдъ — куда су везири одъ Косова па до данасъ, у Србию улазили и излазили. А што ми берате обећава, знайте да я волимъ бити войвода овогъ края, него кнезь надъ целимъ пашалукомъ. И да ми круну обећа, я му недамъ преко пожаревачкогъ окружія прећи.“ Турцы, да бы Миленка склонили примѣте му: да е у пѣга мала войска, а Афис-паша да има велику и силну войску, и да ће силомъ продрети и проћи у Београдъ кудъ му е воля. „Вала Турчине што Богъ да!“ одговори Миленко: „И я самъ сигуранъ, да я то дочекаи живъ нећу, и кажите Афис-паши, да ће само преко мое мртве главе корачати у мое окружіе, а нека зна и то, кадъ моя глава падне, да и нѣгова неможе дуго узправо остати, я имамъ другова кои ће га у средъ нѣгова шатора заклати. Такавъ

поздравъ и последный одговоръ понесите Афис-паши. А Богъ нека буде у помоћи правой страни.“

Турцы оду. Миленко примѣти да Афис-паша несме преко Ягодине, и извѣсти се поуздано, да ће са своѣмъ своѣомъ войскомъ ударити на нѣга. Зато онъ одма пошлѣ и яви Кара-Ђорђу, да ће Афис-паша сутра на нѣга ударити, зато нека и онъ свою войску прикучи близу, и нека у истый ма' удари Турцыма за леђа. Како се Кара-Ђорђе извѣсти о томе, крене одма войску, и почне є преводити преко Мораве. Афис-паша као што се Миленко надао, крене сву войску, и удари на Миленка у Иванковцу, гди є читавъ данъ войска Турска юришала, и была є храбро одъ Срба изъ шарамова одбѣсна. Пало є са обе стране доста, али є Турака петъ пута више погинуло, ербо су Срби изъ заседе и шанца незаклонѣне Турке дочекивали и немилце гађали. При последнѣмъ юришу више є Турака вукло мртве и ранѣне, него што се тукло. Само четири стотине мртвы турски коня, лежало є око сръбскогъ шанца. Мракъ прекине непрестано турско юришанѣ. Кадъ се смркне — Афис-паша поврати се са своѣомъ войскомъ у Параћинѣ. — Кара-Ђорђе и Младенъ, како войску преко Мораве преведу, поитаю на Иванковце Миленку у помоћ. Но мракъ їй увати. Брзоконѣици одвое се и стигну на шанацъ Миленковъ, гди є се сръбска войска одмарала, мртве саранѣвала и ранѣнике завѣла. Кадъ Миленко осѣти конянике гди у мраку трче нѣговомъ шанцу, скочи и повиче: „На поге юнацы,

ето опетъ Афис-паше.“ И войска мислећи, да се е Афис-паша повратио, опали плотунъ изъ шанца на конянике у мраку, одъ кои више одъ десетъ пало е одма. Они одма повуку се натрагъ и добошима огласе да су Срби, и тако се познаду.

Сутра рано Кара-Ђорђе изведе сву войску и топове, на брдо више Параћина. И почне изъ топова тући Параћинъ. Афис-паша уплаши се, и одма са войскомъ побегне у Нишъ, гди после неколико дана, кое одъ стра, кое стида и срамоте умре. Афис-паша умре, и невиди своју нову везирску столицу у Београду, а камо ли да раздели покоренимъ Србима, спремлѣне робске одъ прногъ сукна сашивене капе, и да имъ одузме оружъ а да подели бритвице мале, кое е све са собомъ, на неколико коня носио.

Како Афис-паша утече изъ Параћина, — Кара-Ђорђе пошлѣ, те му дође неколико одабранихъ Турака изъ Параћина и каже имъ: „Вы Турцы седите на миру, я моіой войсцы не дамъ на Параћинъ. Срби одъ сада нека опетъ долазе у чаршию, нека купую и продаю, шта ко оће, за главу свакогъ Србина, вы ћете ми одговарати, а за сигурность вашу и ваши челядїи и иманя, я добаръ стоимъ. Србска войска нетуче се съ царемъ, нити е у кавзи съ другимъ пашалуцѣма, осимъ само са београдскимъ даияма, субашама и са зулумѣарима. И тешко вама, ако кои одъ васъ почне противу насъ радити, и даияма помагати! — Вы сте и сада у нашимъ рукама, мы нећемо,

чинити оно одъ васъ што бы ваши зулумѣари чинили одъ насъ. Мы васъ оставлямо на миру, — али ако вы непокажете се вредни овогъ великодушія, — Кара-Ѣорђе сводае вамъ речъ, да ни єдногъ оѢака неѢе быти у ПараѢину. Я полазимъ у Тополу, и немойте мислити, да є Топо, а далѢ одъ ПараѢина, него што є Нишъ и Афис-паша. — Упамтите добро — ако у вече побуните се на Србе, я Ѣу освапути овде; ако у зору пристанете са зликовцыма, я Ѣу омркнути на овомъ истомъ брду, па макаръ гди быо. — То кажите свима у ПараѢину!“ Турцы се поклонє и оду. — Србска войска, свака са своимъ старешиномъ оде у свой завичай, а Кара-Ѣорђе доѢе у Тополу — одакле разпише войводама по целой Србїи, среѢный успѢхъ србскогъ оружя, надъ Афис-пашомъ. То є было у првой половини месеца Августа.

Турцы свуда побеѢени, стаяли су и чудили се шта бы одъ нѢновогъ господства, и одъ послушности рае. — Срби были су весели, кадъ су погледали, колико су славны дѢла свршили. Осимъ другїй маньїй боева, за то су кратко време, освоили и попалили Карановацъ, спалили Ужице и Турке по своїой воли дотерали и умирили; разбили войску силногъ Афис-паше. Угушеный народный поносъ почне се будити. Свакїй Србїишъ кудъ є годъ кон ишао быо є весео и певао, и радо є слушао свое старешине. Чоане алыне, сребрне пушке и хатовы, нису были реткости меѢу Србима. Войводе и старешине почну чувствовати свой степень, и старали су се за народъ као годъ

за себе саме. — Садъ су имали Срби времена мысли-
ти, на своє унутрашнѣ ствари, и време є веѣъ было, да
имаду правителство и совѣтъ, кои ће у место народа
стояти. Прота Ненадовићъ согласи се са комендантима
Яковомъ, Миланомъ, и кнезь Симомъ, да позову све дру-
ге войводе и народъ изъ свою краѣва, и да у манастиру
Боговађи држе скупштину, — гди да се сложио догово-
ре како ће се и ко ће одъ садъ земљомъ управляти.
Божа Груиовићъ седио є у Бранковини и писао є устро-
єніє совѣта, и целогъ унутрашнѣгъ правителства. Прота,
Яковъ, Миланъ, кнезь Сима, и многе друге войводе и на-
родъ буду сазвани, да се скупе у Боговађу 14. Авгу-
ста — а тако исто буде писано Кара-Ђорђу, да и онъ до-
ђе у очи велике госпође у Боговађу, гди ће се држати
скупштина, и гди ће га владика ваљевскій Антимъ, на све-
той тайни миропомазати и заклети за предводителя народ-
не войске и врховногъ войводу. Яковъ довео є своя два
топа да пуцаю на црквене возгласе, и наручено є было
оближњимъ булюбашама, да доведу 7—800 люди съ пуш-
кама, да међу плотуне, и да Кара-Ђорђе, кои є и до садъ
быо главны, буде одъ садъ законный, и у име целогъ
народа признатъ за врховногъ вожда; оближня места спре-
мила су све што є потребно за скупштину одъ хиляде
людій. Божа Груиовићъ спремио се было да говори слово,
съ коимъ є желіо побудити народъ іюшть къ већемъ оду-
шевленію за народну слободу, слогу и напредакъ. Было
є готово устроєніє за советъ и быле су побележене дуж-

ности врховногъ войводе спрямъ народа, и народа спрямъ
нѣга, а у едно и форма заклетве Кара—ѿорђеве. За чле-
нове синода (совѣта) были су већъ у пола избрани: за
Валѣвску наѣю, кметъ Васа Велимировићъ. — За Шабач-
ку: Коя Ивановичъ. — Миланъ е довео Стояна изъ Берчи-
ћа за Рудничку — и тако многи. — Све е то готово бы-
ло, и све е чекало на Кара—ѿорђа. — Но у вече 14.
Августа стигне Татаринъ одъ Кара—ѿорђа, и донесе писмо
у комъ явля: да онъ не може доћи у Боговађу на скуп-
штину, него да е онъ наредіо да буде скупштина у Бор-
ку кодъ куће кнеза Симе, и свима скупљенимъ у Богова-
ђи войводама заповеда, да дођу у Боракъ на скупштину.
— Тай гласъ буде неповољанъ за све скупљене у Бого-
вађи. Народъ утиша игре, свирке и песме, и у гомила-
ма еданъ другомъ е шаптао: „неће Кара—ѿорђе да дође.“
Войводе покунѣ главе, и мыслили су и тражили узрока,
зашто Кара—ѿорђе неће да дође, и никаква другогъ узро-
ка нису могли наћи, него, што се Кара—ѿорђе ніе хтео
понизити, да дође на позивъ другій войвода. Скупљене
старешине, а особито Яковъ и Миланъ, чувствовали су
тай поступакъ Кара—ѿорђевъ. Али іоште слабо и ровито
станѣ, и стра одъ Турака држало е све у слогѣ. Разпу-
сте скупљене люде, само одберу едно триста кметова,
и владика Антимъ и старешине, дигну се те изъ Богова-
ђе у Боракъ, гди е све за скупштину приправљено было.
Први разговори на тој скупштини, были су о цеба-
ни, пушкама и топовима — и заключено буде, да се о

есени држи опетъ скупштина, и да се на той скупштини опредѣли, и пореже даѣнакъ, колико ће се одъ главе узимати, да бы могли съ тиме момцы се издржавати, оружѣ, а особито цебана куповати, и збогъ тога учинѣный већъ дугъ да бы се могао изплатити. Разговоръ се поведе о установленю светогъ синода (народнѣгъ совѣта). „Коекуде!“ рекше Кара-Ђорђе Проти Ненадовићу, кои є най-више наваливао да синодъ предузме власть; „коекуде! ето людѣй у скупштини, па избири оне у коима има нѣгово окружѣе поверенѣ, и кои добѣю пуномоћѣе, па онда идите у манастиръ Волявчу, па седите и судите, и радите како најболѣ знате.“ — Свакій войвода представи за члена, по єдногъ свогъ одабраногъ кмета; тако за валѣвску націю буде представлѣнъ Васа Велимировићъ изъ Любнића. За шабачку Коя Ивановићъ изъ Свида ве. За рудничку Стоянъ изъ Берчића — за београдску Павле Поповићъ изъ Враћића — покажу Кара-Ђорђу кои є за кое окружѣе опредѣленѣ, и онъ рекше: „срећно да Богъ да,“ съ тимъ є речма народный совѣтъ потврѣенѣ, и то су были дипломе првы членова совѣта. — Кара-Ђорђе продужи речъ новонзбраннымъ членовима: „Садъ идите у манастиръ Волявчу, и радите колико годъ можете, старайте се и дано и ноћу, особито гледайте да неяви нестрада одъ ячега, да праведанъ незакука на вашъ судъ — да бы тако и одъ мене мало бриге и терета скинули — али васъ є мало, вы іошть немате право заступати целу Србію, и у име целогъ народа радити —

зато, нека Груіовић пише одъ мое стране на сва окружія, нека се у свакомъ окружію скупе старешине, булюбаше (место капетана было су булюбаше), попови, кадуђери и осталогъ народа, што више тымъ болъ, и да изберу онда онога у комъ найвише поверенія имаю, кога познаю да є правъ и поштенъ човекъ, и кадъ се сагласе сви за єдногъ онда да га закуну, да му даду пуномоіє, и да га пошлю у совѣтъ, и свакогъ тако избраногъ и посланогъ совѣтника я признаємъ, и вы признайте, а другчіє не. Свакій кои дође у совѣтъ да се на ново закуне, да ће одъ свегъ срца радити за савъ народъ у обште, а у особъ за свое окружіє; да ће право говорити и творити, да неће нигда сакрити и затаити какво у нѣгомъ окружію учинѣно зло дѣло, кое бы требало казнити, или какво добро дѣло, кое бы требало похвалити и наградити, — свакій синодція или совѣтникъ да буде дужанъ о своемъ окружію у синоду извѣстіє давати, а советъ мени.“ Кара-Ђорђе є дуго јошть говорио новомъ совету, — и одатле буду разпослана писма на сва окружія, да народъ избере и пошлѣ у Волявчу свое повернике и заступнике.

Скупштина се сврши и разиђе. Кара-Ђорђе при полазку обећа се, да ће скоро доћи у Волявчу, да види како и шта тай новій совѣтъ ради. —

Прота Ненадовић, кои є быо предсѣдатель, Божа Груіовић, секретаръ, и она четири именована члена оду одма изъ Борка у манастиръ Волявчу. Ђданъ селякъ оте-

ше и направн асталъ одъ липови дасака, и наместе га у єдну калуђерску собицу, и око нѣга мету две клупе. На асталъ мету манастирскій крстъ, єдну воштану свећу, и єдно лепо Евангеліє *) кое є са кадифомъ обвієно было, и у среди ликъ Ісуса Христа, а на свакомъ ѱошку ликови одъ четири Евангелиста, сребромъ оковани были, — одма буду све канцеларійске потребе, као зелена чоа за асталъ, црвений восакъ, артіа, и друге ситнице на-ручене.

Смедеревско окружіє како чує за синодъ или совѣтъ, избере кнеза Янка, и са пуномоћіємъ пошлѣ га у Волявчу. Ћупрійско окружіє пошлѣ Ћурицу изъ Ресаве. Ягодинско окружіє пошлѣ Вукомана изъ Сабанте. Пожаревачко избере и пошлѣ Іову Протића. Свакій є донео пуномоћіє одъ свогъ народа и окружіа, на комъ су были многи подписани, и на свакомъ пуномоћію стаяла є уписана заклетва оногъ кои є полазіо у Волявчу за совѣтъ. И свакій сѣ таковимъ пуномоћіємъ морао є бити примлѣнъ, и имао є право говорити у име целогъ свогъ окружіа. И тако скуплѣны и опуномоћены са сви страна готово, на-

*) То Евангеліє Василиє Карамзинъ, чувеный рускій списатель, поклонію Проти при нѣговомъ полазку изъ є Петербурга, 14. Декемврія, и на томъ Евангелію свы првы совѣтници положили су заклетву. То є евангеліє стаяло у совѣту до 1813. год. и по томъ до 1815. год. ніє се знало за нѣга, те године, дође опетъ Проти у руке, кое онъ и данасъ као найвећу драгоценность уважава и чува.

родни заступници, почну пресуђивати, мирити, комисије изашиљати, таије на земљѣ давати. — Народъ кадъ чуе за совѣтъ почне наваљивати са своју страна са тужбама или са потраживаняма. И све е то совѣтъ решавао и люде задовольне кући шияо. Казуђери са сви страна, одма су се были скупили, да имъ совѣтъ привилегіе на села и земљѣ потврди или нове изда, коє совѣтъ одбіе съ тимъ изговоромъ, да то немогу нити смеду чинити безъ велике скупштине, и да советъ, кои іошть ніє подпунъ и нема членова изъ свакогъ окружія, неможе решавати тако важне ствари.

Членови синода, у манастиру Волявчи врло су се мучили, са свачимъ, а особито са раномъ. И кадъ су повли затечено монастирско брашно, ишли су многи редомъ преко брда у Црнуће, и у друга села, и доносили су на леђима брашна, пасуля и друге потребе, коє су куповали по селима за своє новце. Кола у Валявчу нису могла ни съ єдне стрене доћи. Ніє се имало гди спава-ти, и срећа те е лето было, другчіє бы се морали іошть выше патити. Найпосле, кадъ се свима досади патня, пошлю свога предсѣдателя Проту у Тополу, те представи Кара-Ђорђу, какву оскудицу трпе у Волявчи, него да ѿ премести ма у коє годъ село, гди бы могли себе и своє копъ ранити. „Видимъ и самъ да се мучите“ одговори Кара-Ђорђе — „Садъ е време мученя, да Богъ да само да наша деца узживе, а мы целогъ нашегъ живота ићи ћемо изъ Волявче у Волявчу. — Кадъ самъ био ви-

діо самъ да є Волявча незгодно место за советъ, и можемо за садъ наћи болѣгъ места одъ монастира Боговађе, зато преселите синодъ у Боговађу, а я ћу одма писати Милану и Якову, нека кажу боговађскимъ калуђерима, да спреме што треба за васъ. Кадъ узмемо Београдъ“ придода Кара-ђорђе смешећи се „а ви ћете седити у везирскомъ сараю.“

Прота врати се у Волявчу, и каже те речи Кара-ђорђеове синоду, коє буду врло радостно примљиве. — И после три дана, опрости се светый синодъ са монастиромъ Волявчомъ, и крену се сви у Боговађу. Ударе на Топоду гди њ Кара-ђорђе задржи и угости — а одатле дођу у Боговађу. Калуђери приме њ лепо и весело, и даду највећу и најлепшу игуманову собу, за канцеларию и засѣданіе; а друге собе, коихъ є было доста, поделе членови синода. Ту се већъ болѣ живило и више радило. Монастиръ био є већій и богатіи, и више є света долазило. Путъ є био равнии и за кола лепшии, и калуђерска трапеза, за којомъ су и сенатори сви заєдно ручавали, была є обильниа и мастија. При томъ јоште дођу наручене канцелариске ствари: зелена чоя за асталъ, црвеный восакъ, лепа артія, маказе, дивити и т. д. — И будући да советъ ње имао никакве плате ни прихода, то є Прота Ненадовићъ како за те наручене ствари, тако и за све друге сенатске потребе изъ своє кесе плаћао; а секретаръ Божо Грујовићъ намешћао є, и тако у Боговађи канцеларија была є у свему свомъ реду. Писма

су примана и шила на подъ нумерама. На посланимъ писмама обично стаяо є надписъ: „Матвей Стеф. Ненадовићъ Прота, са правителствующимъ Синодомъ.“

Како є се сместио советъ у Боговађи, продужио є свой посао. — Найглавнїя нїова уредба одатле была є та: што су одма писали у сва окружія, да свако окружіє направи скупштину, на којој да буду одъ те наие воєни поглавари, попови, калуђери, буљукбаше (капетани), и одъ свакогъ села по петъ или шестъ людїй, и онда сви да изберу три човека, коє познаю као паметне, поштене, правдолюбне, богобоязне, и кои имаю поштованя у својој околини — и онда та три човека да закупу: да ће они свакоме безъ разлике и брату и душманину по правди и по чистой савѣсти судити, и та три човека мораю се предъ цѣломъ скупштиномъ заклети. И како нїе было доста писменихъ людїй, писато є и то, да по єдногъ свештеника могу избрати, кои ће по гдиштво о дѣлима окружія свога у име тога суда писати. — И тако постану по свој Србїи магистрати, или данашњи окружни судови. — Суденѣ да буде по старински — јавно, и да свакиј може при суденю доћи, и ћутећи гледати и слушати, одъ кои судїе нису могле пристрасно и криво кога осудити; а млађи кои су гледали суденѣ, учили су се судити. Наређено є и то, да у већимъ и важниимъ пресудама, могу судїе позвати и воєне старешине; а у свему ономъ о чему судови сумњаю, да се обра-

те сенату у Боговађу, кои ће у договору са Кара-Ђорђеѣмъ решити и пресуду изрећи. — Сенатска дѣла све више умножавала се; и секретаръ Божа имао е у игуману Мойсеу, и у калуђеру Неофиту добра два помоћника, кои су за чисту любовь србске среће, изъ дана у данъ преписивали писма.

Сенатъ неостане дуго ни у Боговођи — съ напредкомъ србскогъ оружја и онъ е напредовао, и изъ болѣгъ места у болѣ ишао.

Карађорђе пре годину дана (1804.) кадъ су му се предали пожаревачки Турцы, дође да туче Смедерево — но Смедеревски Турцы изиђу предъ њѣга и кажу му: „Бегъ Ђорђе! немој насъ дирати, ми ћемо изселити се сви изъ вароши у градъ, и у граду мирно ћемо живити; а ти иди, па како годъ съ Београдомъ учинишъ, и мы ћемо пристати, и нећемо се противити.“ И тако Карађорђе остави њи на миру, и даде имъ речъ, да њи неће дотле дирати, докъ годъ они мирно буду, и недираю Србе. Турцы се изселе сви у градъ и живили су мирно, чували се да кога Србина неувреде а камоли да убию. — Но садъ Ђуша Вуличевићъ, старешина и поглаваръ Смедеревскогъ окружја — дође у Смедерево у србску варошъ, и са Србима до неко доба ноћи пио и веселио се — па онда онако весео, дигне се самъ те па градску капию. Турцы кадъ осете да се неко прикучуе капию, почну викати: „кое то ноћасъ!“ Ђуша или е ћутао, или што говорио

незна се, но ишао е све ближе у градъ, крозь мракъ. Онда Турцы опале изъ пушака и убию га. —

Тай гласъ како стигне Кара-Ђорђу, онъ одма скупи и крене войску на Смедерево. Онъ е одъ свегъ срца жалио Ђушу, и гласъ о његовой смрти ожалостио га е; али едва е дочекао што су Турцы задану веру први погазили и миръ нарушили; и тымъ њѣга одъ његове дане речи, да њеће дирати, сами собомъ одрешили. Кара-Ђорђе био е сигуранъ, да ће освоити Смедерево, и како крене войску на Смедерево, пише проти Ненадовићу у Боговађу, да поита и дође у Смедерево, да избере у Смедеревскомъ граду коју кућу оће, и да се сенатъ изъ Боговађе, у Смедерево премести. Кара-Ђорђе обседе и почне тући Смедерево. Прота приспѣ изъ Боговађе, и после неколико дана Турцы се предаду; и оду сви низъ Дунаво, осимъ неколико мирны и сиромашны рыбака, за коѣ су Срби Смедеревцы добри стаяли, и кои остану да живе у Смедереву и да свой занатъ раде.

Кара-Ђорђе, войводе и сва войска србска, уђу весело и певајући у градъ; гди измеђъ осталогъ што Турцы на итњи нису могли попети, нађу више одъ 50 великій врећа лепогъ пиринча, коѣ е Афис-паша био узъ Дунаво послао, кадъ е изъ Ниша пошао у Београдъ, и поручио: да стои у Смедереву, па кадъ онъ стигне у Београдъ съ войскомъ, онда и пириначъ да му се пошлѣ. Тай пириначъ разграби войска, осимъ неколико врећа, па коѣ е Прота свой шалъ бацио, и тымъ те вреће забележио, за

светый Синодъ; у кое войницы изъ почитанія справъ Сената нису дирали.

Войска се одмарала. Кара-Ђорђе е са войводама шетао по бедемима града. Нигда га войницы нису тако ведрогъ и веселогъ видели. И одаюћи по бедему, выше е пута рекао: „Дакле узесмо столицу нашій деспота — и то намъ дае изтъстну надежду, да ћемо узети и столицу нашій кралѣва и царева!“ — И кадъ е био према едной лепой кући, уђе у нутра, и пошто е прегледао, рекне Проти: „Ево лепе и простране куће за канцеларию Сената, зато иди, и све преселите овамо! а ове друге манѣ куће, поделите за ваша обиталишта.“

Прота сутра данъ одма оде у Боговађу, и однесе Сенату радостанъ гласъ да е Смедерево очишћено, и да е Карађорђе рекао да се преместе у Смедерево. Све се спреми. Побожни и гостопримни калуђери, држали су службу тай данъ глас су благодарили Богу за срећанъ успѣхъ и напредакъ србскогъ оружја, и молили се Богу за срећно преселеніе и путовањѣ Сената.

Како се Советъ смести у Смедерево почне опетъ свой посао радити, и државный редъ у земљи све више и више уводити. Заузму одма све скеле, да приходъ одъ ђумрука и одъ скеларине иде у народню касу, кое дотле јошъ нје было — пошлю свое скелеріе на Палежъ, Забрежъ, Гроцку, и на све скеле узъ Мораву; и отудъ скелеріе шияли су приходе и точне рачуне, и за кратко време, Синодъ е изплатио 1300 гроша (130 д. ц., дукатъ

по 10 гр.) што е се био Прота на основанѣ и на друге синодске потребе задужио и самъ потрошио. Ту у Смедереву дошао е у Совѣтъ (синаодъ) Младенъ Миловановићъ, изъ Ботунѣ за окружіе Крагуєвачко, кнезъ Василиє за окружіе Ужичко, и Аврамъ Лукић за Чачанско. — Истогъ Аврама пошлѣ советъ у Трієсть, гди е одъ родолюбиви Срба, трієстански трговаца, 2000 форинтій закупіо и донео. Гди Доситей десивши се, одвоіо е половину целе свое готовности, и послао браћи у помоћъ.

№ 664
120

У 578

ЛЮБОМИРА П. НЕНАДОВИЋА.

ДРУГА СВЕСКА.

ВЪВЕДЕНІЕ,

КНИГОПЕЧАТНЬОМЪ І. К. СОПРОНА.

1228

ГОБОМНА П. БЕНАГОБНА.

АЛТА СРЕСТА

БЕЛАН

НАКОНЕТАНОМ П. КОПОНА

1823

БУДА. И ДЕВЕТНАЙСТОГЪ ВЪКА.

(Прев. изъ Чокеа.)

УВОДЪ.

У момъ послѣднѣмъ путованю по сѣверной Нѣмачкой, нисамъ хтео пропустити, да се къ едному пріятелю изъ златны година могъ живота не свратимъ. Меѣутимъ нека ми читатель опрости, што ѣу у слѣдующей приповѣдки имена предѣла, мѣста и лица преѣутати, и мало променути. Прича негуби тимъ ништа одъ свое истине, премда ѣе е млоги за невѣроватну и немогуѣу држати.

Тай пріятель дакле, коме самъ се свратио, быо е Оливеръ Флиелскій, съ коимъ самъ као съ приснимъ другомъ на университету у Гетингу плодове высоки наука уживао. Флиелскій е тада быо найизредни младикъ, како по дражестима спољности свое, тако и по любкости своегъ друженя, а поредъ тога душевнимъ даромъ, изображенѣмъ и карактеромъ своимъ заслужио е, да га е свакий наметанъ и поштенъ човекъ као доброгъ момка препоручити морао. Случайно наклоность и любовь къ грчкимъ и римскимъ класицима, кое смо обоица као наймиліи учебни предметъ уважавали, узрокъ е быо, те смо се упознали, а потомъ наше познанство до у пріятельство узвисили. Я самъ иѣга називао моимъ Ахиломъ

а онъ мене своимъ Патрокломъ. Али заиста онъ е и могао свакомъ умѣтнику као образацъ Ахила служити. Стасомъ и племенитнимъ ходомъ наликъ на каквогъ младогъ полубога, бодросту и добротою свогъ жаркогъ погледа одличаѣ, поредъ тога хитрин и окретнин одъ свакогъ, найдважнин пливачъ, најбржин у трку, најсмѣли на коню, најпріятнин у игри, имао е поредъ свега и најплеменитіе и најбодріе срце. Нѣговъ племенитый духъ зато га е башъ врло често у непріятне свађе съ многима запликао, еръ не могао срцу одолѣти, да се и незванъ за слабіегъ и угнѣтеногъ незаузме. Свакомъ е познато, како се ђаци нѣмачки универзитета у двобою туку, и како се много тако извѣште, да најболѣмъ борцу на мейданъ изаћи смею. Флѣдскомъ е свѣдно было, ма како се нѣговъ противникъ извѣштио, онъ е свакадъ на двобой као на веселѣ ишао, и чудо, нико га неможе ранити, као да е очаранъ быо, а онъ на-противъ никогъ неокрзнута непроцусті.

По растанку нашемъ често смо еданъ другомъ писали, но као што обично бива, како у велике и бурне таласе живота грађанскогъ упливасмо, заборависмо — баръ писанѣ, ако и есмо еданъ другомъ у срцу живили. Напослѣдку само самъ толико о нѣму знао, да е пре некогъ времена капетанъ у едной пѣшачкой регементи постао и рачунао самъ, да му садъ мора имати до тридесетъ и петъ година, и да е ямачно нешто више одъ капетана. Случайно у путу дознамъ, да нѣгова регемента близу лежи, зато се и рѣшимъ, као што реко, да мало нѣга ради съ правогъ могъ пута сврнемъ.

Поштанскій кочіяшъ утера кола у улице едне старе, велике и богате трговачке вароши, и стане предъ найвећомъ гостилницомъ. Текъ што ми момакъ едну собу покаже, запытамъ га я, да ли кодъ регементе у овой

вароши некій баронъ Фліелскій служи? „Да ніе маіоръ Фліелскій?“ запыта ме момакъ.

„А може быти да е садъ и маіоръ? Да ли далеко одавде сѣди? Бы ли га могао наћи у ово доба кодъ куће? Доцне е већъ; али я бы желію, да ме когодъ къ нѣму одведе.“

„Опростите, тай господинъ ніе више кодъ регемента, и то већъ одавно. Онъ е оставку дао, или управо морао е дати.“

„Морао? А зашто?“

„Е, радію е кошта; чудне ствари, и самъ управо незнамъ. Напоследку е и у глави пофалію, преврнуо му се мозакъ, па полудію. Кажу, да га то одъ многогъ учения снашло.“

„Али како то?!“ промумламъ я наипосле, текъ само нешто да рекнемъ, како бы што више дочуо.

„Опростите“ одговори услужный дечко, што я знамъ, то самъ чуо одъ другій, еръ су нѣга одавде пре опремили, него што самъ я у ову кућу дошао. Чуо самъ, да се често съ другимъ официрима свађао и тукао, да е свакогъ ты називао, па и самогъ генерала, едномъ рѣчи, свакогъ, ма шта кон быо. Кадъ е наслѣдію одъ свогъ уяка оно силно иманѣ, уврти наедаипуть себи у главу, да е найгорій сиромач, да неможе свое дугове да плати, па зато прода све што е кодъ себе и на себи имао. Викао е после у свомъ лудилу и противъ Бога и противъ пркве и противъ свега што е свето. Али найсмѣшніе е было, што е у инатъ своіой фамиліи узео едну дѣвойку, просяку, онако съ улице, за жену. И алыне су му наипосле смѣшне быле, да су дѣца за нымъ трчала. Сви су овдѣ за нымъ жалили; свима е было пре-

ѣе мѣо; кажу, да су га, јошъ докъ ѣ при памети био, као пайболѣгъ човека свѣда почитовали и радо имали.“

„А гдѣ се садъ налази?“

„Незнамъ вамъ казати. Насданнытъ га нестаете, па ни гласа ни трага више. Ямачно га ѣ фамилия нѣгде смѣстила, да се лечи.“

Више писамъ одъ овогъ дознати могао. И сувише ми ѣ казао. Свалимъ се съ грознимъ ужасомъ и страхомъ на едну велику столицу. Помислимъ на юначкій стасъ оногъ младића пуногъ духа и живости, одъ кога самъ велике будућности очекивао; помислимъ на оногъ, кои ѣ и по свомъ станю и по высокимъ породичнымъ свезама изгледа имао на найвећа мѣста у войсци и у правленію доћи, кои се чиняше, да ѣ по свомъ знаню, по свомъ редкомъ душевномъ дару за нешто велико рођенъ — и кои ѣ садъ еданъ одъ оны несрећны кое човѣчество неможе погледати, да съ сажаленѣмъ и съ ужасомъ лице свое одъ нѣга неодврати. О, зашто га анѣо живота нѣговогъ нѣе болѣ съ овогъ свѣта уклонио, него га остави, да као жалостна награда човечеству на углед буде.

Колико самъ волю, да могъ доброгъ Оливера видимъ садъ ми ѣ опетъ миліе было, што га писамъ нашао. Ахъ! па да самъ га и нашао, то небы было Оливеръ, небы мой драгій Ахилъ био, него некій жалостный изметъ човечіегъ лика, когъ небы познао. Не бы га желю видити, да самъ га башъ могао лако и паћи. Онда бы морао могъ гетингскогъ Ахила у памети промѣнути, са еднимъ кои ѣ съ ума сишао; а тимъ бы се лишіо наймиліе и найлѣпше опомене мое младости. Нисамъ хтео да га видимъ и изъ тогъ узрока, што я мое пріятель нерадо у мртвачкомъ сандуку гледамъ, ерѣ найволимъ, да друга себи живогъ у мислима задржимъ. Тако исто мрзи ме у себе

оне улазити, гдѣ самъ я пре сѣдію, а у коима садъ другій обитава, кои іи садъ сасвимъ другчіе, по свомъ вкусу, намѣштене држи. Преѣашность и садашньость побркаю се у моимъ мислима свакадъ врло неприятно и тужно.

Я самъ іошъ єднако у свакоякомъ сматранію о природи човечіегъ быѣа загублѣнъ лежао, и као што онай истый духъ, кои просторе вселени мѣри, найвише предчувствує — додиркомъ или повредомъ невидне неке частице свогъ сплета, живаца, — неприятна раздешены жица свирка постане, себи цѣломъ свѣту странъ, кога нико неразуме: уѣе момакъ унутра и позове ме на вечеру.

При вечери око астала у сайно освѣтлѣной сали было є много гостию. Мене случайно намѣсте меѣу неке офицере ондашиѣгъ гарнизона. Како се разговоръ измеѣу мене и мои сусѣда развеза, наведо га я наравно на могъ пріятеля Оливера. Описивао самъ га до найманьи ситница и маленкости, како бы сигуранъ быо, да є то башъ онай баронъ Фліелскій, о коме я пытамъ. Могуће є было, а и помишляо самъ погдѣкои путъ, да є съ ума шедшій баронъ Фліелскій неко другій, а не мой Ахилъ изъ Гетинга. Али забадава, све што самъ я казао, и све што самъ на то слушао, увѣрило ме напоследку, да овдѣ у особи никакове неспоразумке нема.

„Башъ є до бога штета за сирома барона,“ узданувши рекне єдацъ офицеръ, „свакомъ є мію и драгъ быо. Найбольи момакъ у регементи, смѣли одъ сатане. То смо сви видели у послѣднѣмъ французкомъ рату. На што се инеданъ одъ насъ ніє смѣо одважити, то є онъ као какву играчку свршио. Али и среѣа му є свуда на руку ишла. Опомните се само оне батеріє кодъ Бел-алианса! Мы є веѣъ из-

губисмо, Генералъ поче одъ забуне и муке косу да чупа. Фліелскій викну: „Ако ову батерію изгубимо све є пропао.“ Учинимо три путъ юришъ, али ништа непоможе. Кадъ наеданъ путъ устреми се Фліелскій са своіомъ компаніомъ на цѣо баталіонъ гарде, учини крвавый дармаръ и освои батерію?

„Али га є то пола компаніє стало,“ повиче єданъ капетанъ, што до мене сеѣаше. „Я самъ ту очевидаць быо и при свемъ томъ нико га башъ неокрзну. Нечувено є среѣанъ тай човекъ. Нашимъ войницама неможешъ ни садъ изъ главе избити, да баронъ ніє какву амайлію имао, еръ му нису ни саблѣ ни пушке наудити могле.“

Изванъ себе самъ одъ милине быо, при оваковимъ причама о момъ любезномъ Оливеру. У овимъ приповѣдками упознао самъ га одма. Особыто га хваляху што є милостивъ быо. Основао є и потѣмъ поправіо єдну школу за войничку дѣцу, и потрошіо є грдие суме на то. Прикривено є многа добра чинію, живіо є просто и скромно, раскалашности и неумѣрености, коима младость, богатство, здравлѣ и лѣпота човека лако жертвую, ніє Фліелскій никадъ подашанъ быо. Шта више, сами су офицери признали, да є онъ много къ облагороженію офицерскогъ живота принео, и да їй є на озбыльніє прави на научно изображаванъ наводіо и склонію. Напослѣдку предавао имъ є неке за войнике нужне науке, докъ годъ му забранили нису.

„А зашто у му забранили?“ Запытамъ я зачуѣнъ

„Та башъ у овомъ предаванію,“ одговори єданъ одъ мои сусѣда, и показивао є прве знаке свогъ лудила. Ни єданъ Якобинацъ, ни єданъ паризкій націоналный конвентъ ніє викадъ люѣ бѣснити могао противъ наши монархичны уреѣеня, и противъ разны європскій дворова и нѣ-

ове политике, као што е онъ поагда кадъ чинио. Безъ околиша говорио е да ће народи сами себе помоћи, па было то мало пре или после. Рече едномъ, да ће побуна, ма како е правительства уздржавала, силомъ одъ народа на народъ благимъ или бурнимъ начиномъ прелазећи, крозъ све букнути, и да ће се за по столећа политичный изгледъ Европе сасвимъ измѣнити. Доста, ова предаваня му забранише, као што су право имали. И противъ племиѣства и нѣговогъ права надъ простимъ народомъ поагда е као бѣсанъ викао. Кадъ га неко опомену, да е и онъ као баронъ самъ племиѣ, рече: „Вы сте луди па ме тако зовете; али я самъ разуманъ человекъ и по рођењу нисамъ ни у чемъ болѣ одъ нашегъ тамничара.“

„Е, то су само претече нѣговогъ лудила быле,“ повика еданъ младый поручикъ,“ но „прво дѣло правогъ лудила учинио е онда, кадъ подполковника барона Беркена нападе, съ ѣушкама почасті, и низъ басамаке баци; и кадъ потомъ, несмѣвши овомъ на двобой да изиђе, увреди цѣо офицерскій коръ.“

„Иначе га знамъ, да е добаръ бораць быо, да се заиста одъ голе саблѣ ніе страшио,“ рекнемъ я.

„И мы смо га донда као таковогъ знали. Али, као што реко человекъ се на еданъ путь сасвимъ измѣни. Кадъ е на мѣсто изишао, гдѣ треба да се туче, дошао е безъ мача, само съ еднимъ прутомъ у руцы, и рече подполковнику у присудствію насъ смѣшаеи се: „Поганный одлюде, кадъ бы те заиста мачемъ свогъ изсѣкао, заръ бы болѣ быо, него што си садъ?“ А кадъ подполковникъ, немогавши свою ярость выше уталожити, мачъ извуче, одголи маіоръ ладнокровно свое прси, и пруживши ій къ нѣму, рече: „Ако желишь да убидемъ постанешъ, ево удри!“ — Мы хтедосмо

да се у свађу умѣшамо, и да га приморамо, да се съ подполковникомъ туче, као што дужность и честь войничка захтева. — Онъ насъ онда изгради, да смо сви будале, кои бы требали, да са своимъ основима и понятіємъ дужности и чести отидемо у лудницу или у тешкій затворъ. Онда е свакій мого увидити, да му треѣа да-ска у глави фали. Неки га између насъ грдише, што може горе бити, нѣму зато небы ни бригиша, него на сваку нову грдню удари у смей. — Отидемо генералу и испреповедимо му искрено цѣлу стварь. Генералъ се врло разѣди, тимъ више, што е башъ тогъ дана за маіора орденъ одъ двора приміо. Онъ насъ замоли, да се примиримо: а онъ ће цѣлу незгоду изгладити; маіоръ ће морати увређеногъ задовољити. На паради другій данъ у јутру преда генералъ по предпису съ пристойномъ бѣсedomъ орденъ маіору. Но маіоръ га неприми него одговори съ найучтивіимъ речма најбезобразніе одъ прилике овако: Я самъ се за отечество, а не за тай комадићъ пантльике и злата противъ Наполеона боріо. Ако самъ похвалу заслужио, нећу да е на прсима свѣту на видѣло носимъ. — Генералъ се тимъ упропасти. Почне га молити, почне му претити, — али маіоръ неће да зна за овакавъ знакъ краљвске милости. — Тадъ изиђемо сви офицери, и изяснимо се скупа, да съ маіоромъ ни трeнyтка више служити неможемо, ако за овакову увреду удовлетвореніе неда. — Стварь дође предъ судъ, маіора затворе, и за кратко време приспѣ одъ двора заповѣсть да се одпусти изъ службе. Садъ текъ полуди сасвимъ. Пусти косу и браду као чивутинъ; обуче се у неке смѣшне аљине; узме у инатъ своіой родбини едну сасвимъ просту, иначе лепу дѣвойку, неко кошиле за жену, збогъ коє е већъ съ подполковникомъ пређе свађе

имао, уврти за неко време себи у главу, да е сиромашкао просіякъ, и почини тако многе будалаштине, да су га напослѣдку по краљѣвској заповѣсти подъ надзиранѣ ставили и на иѣгова добра прогнали.“

„А гдѣ живи садъ?“ Запытамъ я.

„На своимъ добрама, у Флієду, у польскомъ дворцу свогъ почившегъ стрица; има одавде до десетъ милій. Читаву годину дана нико ніе смѣо къ иѣму безъ особитогъ дозволенія отићи; ни своимъ иманѣмъ ніе самъ управляти смѣо. Садъ води истина опетъ самъ бригу о цѣломъ газдованю, али мора сврхъ свега годишнѣ рачуне полагати. Изванъ свогъ спалика несме се никудъ маћи. Онъ напротивъ бацио е анатему на цѣо свѣтъ, и не да никомъ да му дође, ни сродницима, ни познатима, ни пріятельима. Одавно већ има, како се ништа о иѣму више нечує.“

П О С ѣ Т А.

По цѣломъ причаю офицера могао самъ заключити, да е бѣдный Оливеръ, кадъ е паметь изгубио, баръ добросрданъ будала остао, и да му е претерана занешеность за иѣмачкимъ ослобоженѣмъ и узвишенѣмъ, која е у оно доба у моди была, преко мѣре мозакъ потресла, или баръ најглавнѣи видъ иѣговой лудости дала.

Ово све врло ме е тронуло. Задуго нисамъ те ноћи заспати могао. Кадъ се другій данъ пробудимъ, было е већ доцне; но осетимъ се убаженъ и оснаженъ. Свѣтъ ми се одма у большой и дѣншой свѣтлости него

прошле вечери покаже; наумимъ да могъ бѣдногъ пріятеля у мѣсту нѣговогъ прѣгнанства потражимъ.

Почемъ на брзу руку, што є вредно было видити, по вароши прогледамъ, седнемъ у кола, да се коє те нѣ коє другогъ дана до у Фліелъ, близу єдне приморске варошице доведемъ. Село Фліелъ лежи іошъ две милѣ иза ове вароши. Управитель поште, кадъ чу кудъ самъ науміо, насмѣну се, и рече ми, да ми ніє хасне тамо ићи, єрѣ баронъ никога къ себи непушта. Дознамъ и то, да се душевно станѣ нѣгово ни у чему ніє поправило, него да сироме непрестано у томъ уображенію живи, како є цѣо свѣтъ веѣ одъ много вѣкова полудію, и како се лѣченѣ найпре у Фліелу започело, а одтале далѣ разпростирати мора. У овой париици са свѣтомъ, почемъ свѣтъ нѣга а онъ цѣо свѣтъ за луду држи, одвоіо се сасвимъ одъ цѣлогъ човечества. Нѣговимъ селяцима, коима є онъ спаіа, врло є притомъ добро, єрѣ се онъ много за нѣи стара. Али зато мораю му се и они у свима незнатностима покоравати, мораю широке морнарске панталоне и дугачке простране капуте съ округлимъ широкимъ шѣширима носити, браду пуштати, и свакогъ, баръ на Фліелской земљи, и самогъ свогъ спаію у говору са тѣ а не са вѣи звати. Осимъ оваковогъ надирания иначе є найразумніи човекъ на свѣту.

Ако ме є управитель овако и опоминіо, рѣшимъ се опетъ да учинимъ, што самъ науміо, и одведемъ се у Фліелъ. Шта ме є башъ напоследку стало было за неколико сатій дангубе, кадъ самъ се веѣ толико Оливеру за любавъ съ пута свратио! Потомъ писамъ се имао бојати, да ме примити неѣе, єрѣ є по причанію людѣи у памтенію здравъ остао. Путъ є быо врло рѣавъ, слабо се кой по нѣму и возіо; часъ смо морали крозь дубокій пѣ-

сакъ, часъ преко потока, кои су се изъ свой корита издвали, часъ преко боровскій и еловы трняка, — кола су се чудомъ некимъ одъ преврата сачувала. Али едагъ сатъ предъ Флиеломъ показа намъ се друга земля; путь широкъ и врло лепъ, обсађенъ воћемъ съ обадве стране; то намъ е предсказало, да смо у спайлукъ имућногъ и яметногъ човека ушли. Богата, преизредно засађена поля протегла се докле око видити може, съ десна податъ подигла се една велика обрађена шума изъ самогъ цера и раста, кое се текъ као грдниъ вѣнацъ тамногъ зеленила виђаше; на лѣву страну пакъ неизмѣрно море, кое се као какво люляюће се велико огледало са свѣтлимъ облацыма на краю хоризонта сљубило. Флиель, село, вираше изъ воћа, врба и яблана предамногъ, на страни пакъ дворацъ спайскій, велико старишко здање чинише се као да е изъ окружаваюће га шуме одъ дивльи кестеня, изникао. Ниже на лево, близу мора лежаше село дольни Флиель, такође къ добрама Оливера принадлежећи, узъ стрменитый крмъ прислонѣно, кои се напослѣдку као голѣ стѣне чакъ далеко у море протегало. Неколико рибарски чамаца съ разапетимъ вѣтрилама дуняу око обале; далеко на мору виђаше се една велика путуюћа лађа; бѣли вивци облећуу стотинама краеве мора.

Што самъ ближе къ селу и дворцу ишао, тимъ су ми се дражестни и пріятни чинили окружавајући предмети. У свима лежаше она особита дражестъ свакогъ приморя, коя проистиче изъ свеже земне пріятности съ величественосћу непрегледногъ океана, и сигурны и мирны приморски колебица, съ пространимъ бурнимъ животомъ злобногъ елемента. На свакій начинъ мѣсто заточеня могъ пріателя тако е дражест-

но, да човекъ безъ найманъ туге слободу, у бурнимъ варошима живити, жертвовати може.

И на нивама и по баштама видо већъ предсказано ми „Фліелске браде.“ И крчмаръ, кодъ кога самъ одсѣо, пустио є и браду и бркове докле є годъ могао. На моє помози Богъ, одговори ми врло учтиво, али зачудивши се момъ долазку яко, запыта ме врло любко: „Да ниси нашемъ господину у посѣту дошао?“ Я пропусти то чудноватно ми питањъ, и одговори му, да есамъ. „Па кажи ми твоє име, станъ и мѣсто одакле си. То се све господину Оливеру јавити мора. Онъ врло нерадо путнике къ себи пушта.“

„Али мене ће јамачно пустити. Нареди да твоємъ господину јаве, да жели на неколико само сатій съ нимъ састати се, еданъ одъ њѣговъ најстариј и најбольи пріятеля, кога є случайно путъ овуда нашо. Немой више да му кажу.“

„Твоя воля,“ одговори крчмаръ, „али я ти унапредъ могу казати, да те примити неће.“

Докъ є крчмаръ єдногъ момка тражио, да га Оливеру пошлѣ, пођемъ я крозъ село полако управо къ дворцу єдномъ стазомъ, коя ми се чиняше, да између кућа и воћњака къ дворцу води. Но преваримъ се, стаза ме на неко зданіє наликъ на пральницу изведе. На страни съ оне стране єдне ливаде примѣтимъ, поголемъ потокъ гдѣ тече, иза кога су се они високи, загасито зелени дивљи кестени око старинскогъ дворца прадѣдова барона Фліелскогъ пуни лада разгранали. Наумимъ да срећу мою покушамъ, и самъ да се Оливеру непріјављѣнъ покажемъ. Навлашъ самъ крчмару моє име претаю, да видимъ, да ли бы ме Оливеръ, кадъ ме предасе пусти, познао. Прегђемъ ливаду, и нађемъ после другогъ траженя далъ ниже

преко потока опетъ путанице, кое ме крозъ неку честицу къ кестенима изведу. Ови се быу разгранали надъ едномъ пространомъ лединомъ близу дворца. Свуда унаоколо око ледиие поредъ дрва беше израђенъ широкъ путь, пескомъ насутъ, и съ лева и съ десна угледимъ клупама исподъ гранати дрвета искићенъ. На едной одъ овы клупа спазимъ на еданпутъ не мало зачућенъ, Оливера. Читаше башъ одну книгу. Поредъ нѣгови ногу у трави играше се едно тролѣтно дѣтенце. До нѣга сеђаше една прекрасна женска съ еднимъ дойчетомъ на сиси. Оваково позорѣ было в за мене небесно чудо. Я се укипимъ, пола юшъ одъ шибльика заклонѣнъ. Нико ме примѣтио нѣ. Я упилимъ очи само у могъ доброгъ Оливера. Црна брада и бркови, кои му се око вилица и устница савіаху, и кои се споени съ дугачкомъ косомъ чиняху, стаяли су му врло лепо. Остале альине быле су истина нешто особене, али за око нимало неприяте. На глави носаше едну особиту капу, спреда са заклонкомъ одъ сунца, кошуля на прсима беше му раздрѣна, съ великомъ завраћеномъ якомъ; по врѣ свега еданъ широкъ зеленъ капутъ, спреда пола закопчанъ, са скутовима до исподъ колена; чакшире простране као у морнара; кратке лаке чизме. Одприлике была в ово она иошња, кою самъ и на селяцима видіо, само одъ финіе матеріе и угледниѣгъ кроя. Изгледъ нѣговъ беше миранъ и замишлѣнъ. И као човекъ кои ће скоро у четрдесету годину ући, могао се Оливеръ лентъ назвати. Брада му особито юначкій стасть и изгледъ даваше. Чиняше ми се, као да какавъ юнакъ ѣзъ средиѣгъ вѣка предамною стои.

Међутимъ дође врчмарскій момакъ изъ дворца у овај кестеный кругъ. Скиде округли пеширчићъ, и рече: „Господине, еданъ странацъ, кога в путь овуда на-

нео, жели да се съ тобомъ састане. Каже да е едланъ одъ твои найстарии и найболши пріятеля.

Оливеръ га погледа, и запита: „Путь га нанео? Ели пѣшке дошао?“

„Ніе, него съ поштомъ.“

„Како се зове? Одакле е?“

„То неће да каже.“

„Нека ме на миру остави. Нетреба ми таково познанство!“ рече Оливеръ, и мане момчету рукомъ да иде.

„Али мени треба таково познанство, Оливеру!“ повичемъ я изишавши предъ нѣга — и поклонимъ се извинявајућимъ начиномъ поредъ нѣга седећой женској. Онъ окрене намргођено главу, безъ да устане, и безъ да ми поздравъ одговори, помѣри ме донекле оштримъ погледомъ, остави врло озбиљно кнѣгу на страну, приближи ми се потомъ, и рече: „Съ кимъ могу говорити?“

„Шта, Ахилъ непознае више свогъ Патрокла?“ одговори му я.

„О Попою!“ продужи онъ пораженъ, и полети са разширенимъ рукама къ мени; „Добро ми дошао мой добрый Патрокле у французкомъ фраку съ укрупѣномъ-косомъ!“ — Тимъ ме сладко къ свомъ срцу притисне. Поредъ свегъ нѣговогъ подсмѣйливогъ горкогъ поздрава тронулисмо се сѣбѣ до самы суза. Овако загрлѣни заборавимо све што е одъ нашегъ растанка до садъ было. Почнемо опетъ дисати као пређе на обалама Лайне, као у Бовенду, Норту и као на развалинама замка Глайскогъ.

Потомъ одведе ме съ радостнимъ погледомъ дражесной майчици, коя застиђено порумени, и рече їой: „Видишь, ово е Норбертъ, ты га веѣ изъ многи мои приповѣдака познаешъ!“ а мени: „Ово е моя мила женица.“

Она се насмѣне у свомъ правомъ анѣлскомъ лицу, и рече съ погледомъ и гласомъ у којима неизмѣрно више доброте лежаше него у нѣнимъ рѣчима: „Добрый друже могъ Оливера буди ми одъ свегъ срца добро дошао. Я самъ одавно то задовольство желила, да те лично познамъ.“

Хтедо нешто учтиво на то да одговоримъ, али заиста, изненадно познаничко ты, коє на мене непознатогъ тако любки усница, и тако искрено срдчно одношеніе, доведе ме изванъ себе.

„Милостива госпођа,“ промуцамъ напоследку, „заиста нисамъ дангубомъ одъ двадесетъ миля скупѣ платіо срећу да васъ и вашегъ господинъ супруга, могъ најстариѣгъ пріятеля“ — —

„Е! е! Норберте“ повиче Оливеръ смѣшећи се, „само пре свега єдну речъ, єдну молбу: зови мою жену, као што и Бога зовешъ, просто ты. Неквари просте добре нрави Фліелске, са извѣяма нѣмачкій церемониста и комплиментача; то бы врло ружно нашимъ ушима звонило. Узми на умъ да си одъ нѣмачке и одъ Европе у две илѣде година и две илѣде миля удалѣнъ, и да живишъ међу сасвимъ природнимъ свѣтомъ, н. п. ако башъ оћешъ, у времену премудрогъ Одисея.“

„Дакле Оливеру,“ рекнемъ я, „и ты знашъ добро, да є човеку доста єданцутъ рећи, да се съ овакомъ любезномъ женомъ пріятельски тыка (ты говори): дакле го-споя баронице, ты“ — —

„Јошъ мало стой!“ повиче Оливеръ изъ свегъ гласа смѣюћи се. „Твоя бароница се рѣаво подудара съ искренимъ говоромъ ты, то є тако као твой французкій фракъ и обрѣява брада са старинскимъ именовъ Патрокла. Мои селяцы нису више невольницы него сви слободни, па ако

оѣшь башъ и племиѣи; а я и моя жена нисмо ништа ни више ни маѣ него као моѣ селяцы. Зови мою Амалію као што ѣ свакій зове, майко — найплеменитіѣ име сваке жене — или госпоя.“

„Као што ми се чини,“ одговоримъ я, „мѣи любезни, вы сте овдѣ усредѣ краѣвства републику подигли и племиѣство укинули.“

„Племиѣство смо укинули, истина, али не племенитость срца и душе,“ одговори Оливеръ. „А изъ тога видишь да смо мы овдѣ у полю іошъ много аристократичіи него вы у вашой Нѣмачкой. Ёрѣ кодъ васъ племенитость срца неприноси заѣста много, а племенитость породична пада и кодъ васъ у блато, гдѣ іой ѣ управо и мѣсто.“

„Опрости, ты си пешто якобински расположенъ,“ одговоримъ я. „Ко ти каже, да ѣ породично племиѣство свою важность у явномъ мѣѣнію изгубыло?“

„О попою!“ повиче онъ, „зарѣ да те я іошъ обавештавамъ! Я самъ пре неки година познавао єдногъ сиротиногъ, исцепаногъ чивутина, кога су ваши христяни волили, да се ніѣ ни родіо. Онъ изсѣпничари и истргова толико да ѣ скоро потомъ писма по пошти, съ насловомъ благородномъ господину - - примао. Непроѣе ни неколико година, а мой ти жѣда постаде имуѣанъ и богатъ человекъ; и учтиви Нѣмци познаваше одма, да и онъ одъ врло добре породице мора быти. Свакій одъ тогъ доба писаше: благородноме господину банку. Банкеръ ѣ помагао те су се попечители финанціѣ и за народе благодатни попечители рата изъ новчаногъ тѣснаца извлачили. Съ мѣста претворише преполезногъ банкера у высокородногъ господина барона. — Ова свѣсть Нѣмаца,

овай подсмей съ племиѣствомъ доведѣе народе за неко-
лико десетина година далѣ, него што ты мислишь. Я се
пакъ надамъ, да ѣе се, како породично племиѣство пад-
не, племенитость душе оснажити.“ — —

Бароница оде съ дѣцомъ, да свое дойче успава, и
да за мене собу спреми. Оливеръ воѣаше ме крозь
башту, у којой су све лев найлѣпшимъ цвѣемъ препу-
нѣне быле. Око едне у высъ скакуѣе чесме стаяху на
едномъ подножю одъ црногъ камена, бѣле мермерне шта-
туе са некимъ златнимъ надписима. Я прочита имена:
Сократъ, Цицинатъ, Колумбъ, Лутеръ, Бартоломей де Лас-
Казасъ, Русо', Френклинъ, Петаръ великій.

„Као што видимъ, ты се радо у добромъ друштву
налазишь!“ рекнемъ я, „заръ може човекъ међу живеѣи-
ма болѣ другове наѣи, него твою нѣжиу жену съ нѣна
два любимца, а заръ има међу мртвима достойнии лица,
него што су ова овдѣ?“

„Заръ ниси досадъ вѣровао, да тако добаръ вкусъ
имамъ?“ запыта ме Оливеръ.

„Знао самъ; али, Оливеру, ты си се, као што чу-
емъ, одъ цѣлогъ свѣта сасвимъ уклоню?“ одговоримъ я.

„Па то башъ зато, што само у добромъ друштву
быти желимъ, кога ако и има у цѣлой Европи башъ га
нема заиста у тако названимъ высокимъ друштвама.“

„Ал' баръ то одреѣи неѣешь, драгій Оливеру, да и
изванъ Флѣсла доброгъ друштва може имати.“

„Наравно Норберте, само я небы волѣ быо, да у
траженю тога време пропуштамъ и повеѣе суме издаемъ.
Болѣ да овай разговоръ прекинемо. Вы Европци тако
сте се одъ свете простоте природе удалили, и то како у
найважнѣемъ тако и у найнезнатнѣимъ ситницама, и поста-
ли сте веѣъ одъ толико иляда година изроди извѣштены

скотови, тако да неприроду за праву природу држите, и да простогъ правогъ човека и непоняте. Вы сте поставили нагрде човечиѣгъ рода, споля и изнутра, да є человеку, здравогъ разума необычно и страшно међу вама живити. Али доста, мой честити Норберте, оканимо се овогъ разговора. Ты неможешъ ни разумети, што ти говоримъ. Я те почитуемъ, я те любимъ, я те сажалѣвамъ,“

„Сажалѣвашъ? Зашто то?“

„Што међу будалама живишь, и то самъ безъ да знашь будала быти морашъ.“

При овимъ рѣчиима Оливера примѣтимъ, да є у свою лудость прешао. Дође ми некій особитый страхъ одъ нѣга. Хтедо брже разговоръ на другій какавъ предметъ да обрнемъ, погледа око себе и започе, почемъ ми око на нѣгову браду паде, исту хваити, како му добро личи. „Окадъ си веѣхъ пустію браду, Оливеру?“ запытамъ га.

„Од како самъ се опаметію, од како одважности имамъ; да паметанъ будемъ. — Заръ ти се она допада, Норберте? А зашто є и ты непустишь?“

Я слегнемъ раменима, и рекнемъ: „кадъ би обичай био, я бы є врло радо пустію.“

„Ето ти! Почемъ є дакле та лудость обичай, да се природный даръ бріячиномъ съ образа човека до корена утаманява, зато немашъ ты толико слободне вољ, да баръ у овой маленкости паметанъ будешъ. Ову украсу свакогъ мужа нѣ мати природа исто тако као и косу на глави безъ узрока дала. Али человекъ у својой лудости помисли, да є у томе мудрин одъ свогъ творца, брже бољ нацмака сапуна око вилица, и углади пожемъ свое лице. Докле годъ нису народа сасвимъ одъ природе одпали были донда су јошъ браде носили. При свемъ томъ

што су е Христось и апостоли носили, прокуне е текъ папа Гргуръ седмый. Попови е юшъ носе, и кодъ сами паповаца неки. Али кадъ се стари женкари почеше збогъ свои сѣди брада стидити, онда се изнесе у свѣту, да браду бріяти а да на глави туђу косу, перуку, носити треба. Почемъ свѣтъ у свему научио да се лаже, то е морао и о старости чинити. Старци скакуђу съ плавомъ косомъ и у-глађеномъ брадомъ као женскогъ срца момци, и то чини да сваньнова душа женскій карактеръ прѣми. Вы други сви подражавате, ерѣ неѣте доста крепости, да къ истини тежите. Постави ми поредъ юначкогъ лика Ахила, Александра и Юлія Цезара, еднѣгъ одъ наши садашнѣхъ генерал-фелдмаршал-лейтнанта у обичной безъ икаквогъ вкуса униформѣ; постави поредъ какве дике наши отмѣны младића съ дебеломъ марамомъ око врата, или поредъ каквогъ кицоша съ комендіяшкимъ ногогребима — Антонія: или тебе, тайногъ совѣтника Норберта поредъ каквогъ сенатора старе Грчке или Рима; зарѣ се немора човекъ ту нашимъ наградама и карикатурама изъ свегъ гласа смеяти? —

„Право имашъ. Олизеру,“ рекнемъ я збуиѣтъ, „нико ти неѣе противурѣчити, да е старогрчко и староримско ношиво много племенитѣе было, него што е наше. Али кодъ насъ на сѣверу, нама Европцима, кои смо на уске униѣне альпине навикнути, и кои такове требамо, небы оно романтично широко одѣло, южны источни людѣй угодно было.“

„Погледай ме, Норберте!“ рече Оливеръ смѣшеѣи се, стави се предаме, потисне свою капу мало на страну, подбочи се левомъ рукомъ у слабинѣ, и рекне: „Ето я сѣверацъ у мојој угодной, пространой и простой ношнѣ. зарѣ небы мени доликовало, да поредъ каквогъ ста-

роримскогъ грађанина станемъ? Зашто намъ се опетъ свакадъ шпанска, талијанска и иѣмачка ношня изъ среднѣгъ вѣка допада? Зато, ерѣ е, премда сѣверна, опетъ лѣла. Аустрійскій какавъ коняникъ у шлему, па и самъ хусаръ, допао бы се данасъ оку Юлія Цезара. Зашто се вы укрупѣна господо, неѣте нпкадъ на болѣ да угледаде, као што су наше жене веѣъ започеле, одкако су се дугачки скутова и прашена косе крутиломъ окануле? Кадъ бы се веѣъ еданпутъ стидили, што сте споля карикатуре, може быти онда бы нашу унутрашность у природно положенѣ дотерали. Има много истине у пословици: альпине чине човека. И я ти кажемъ Норберте, моя Амалія нашла е одма, да самъ лѣпшій, одкако браду умѣрено маказама само подкресавамъ, али никадъ сасвимъ неутамаивамъ; шта више, чини ми се да ми е одъ тогъ доба любовию оданія, одкако свой образъ непислания више на гладакъ женскій ликъ него на мужкій. Ерѣ жсна оѣе мужкогъ мужа!“

Докъ е Оливеръ ово говорио, савъ е пламтію. Онъ стаяше предамною заиста, као снажный, юначкій створъ изъ преѣашњи стары времена, као да е изъ каквогъ старогъ портрета оживіо, као еданъ изъ некогъ свѣта, кои нѣ нашъ свѣтъ, и коме се свѣту мы само дивимо, безъ да га можемо у животъ увести.

„Заиста, ты бы ме могао,“ рекнемъ му я, „къ почитованію брада обратити, а я бы притомъ и то іошъ добыо, што небы морао сваке недѣлѣ трипутъ муке и болове одъ берберина сносити.“

„Мой брате!“ повиче Оливеръ смѣюћи се, „тога небы доста было — за брадомъ треба іошъ много коєшта. Помисли себе у бради, а къ тому тророгльи клюнастый шешпръ на глави, као какавъ чивутинъ; накрути лѣлу косу съ па-

повескимъ репомъ у потилку, као што е твой перчињъ; и французкій фракъ са смѣшнимъ скутовима кои ти се острагу као репъ у брегунице или ластавице вѣю. Иди ми съ тимъ лудорѣяма! Обуци се скромно, стидно, топло, угодно, али и съ вкусомъ, да ти е и оку мило погледати, и да се достојанство човечиѣгъ стаса ненагди. Свега се окани, што ти твоимъ намѣрама удобно нѣе. Та башъ оно нецѣлосходно е лудасто, а лудасто е неприродно!“

Докъ се ми јошъ овако препирасмо, јави намъ бароница по едномъ служителю, да на ручакъ дођемо. Идући поредъ Оливера ћутао самъ, и глава ми е пуна мислиј била, које нисамъ на жалость изустити смѣо. Чудновата су ме чувства обузела, и морао самъ више пута очи попречно къ барону да окренемъ. За могъ вѣка јошъ доживѣо нисамъ да луди люди овако филозофирати знаду. Ја нисамъ умео ни едиу рѣчицу наћи да му нѣговимъ примѣтбама о европскомъ животу доскочимъ. Шта е годъ онъ рекао чиниаше ми се право и истинито. И заиста оvdѣ е она пословица мѣста имала: дѣца и будале говоре истину.

Р У Ч А К Ъ.

Мислећи на Оливерову оданост къ старимъ Римљанима и хомерскимъ Грцима, идући у дворцаъ мало се за ручакъ поплашимъ. Еръ по нѣговой капицы, бради и одећи заключавајући, нисамъ ништа друго очекивати могао, но да ће моје положенѣ при обѣду врло неповольно бити, т. е. или да ћу се сасвимъ староримски по ястудима

прућити морати, или да ђу право оријенталски съ прекрштенимъ ногама мою чорбу кусати.

Добра бароница пише намъ на сусреть и уведе насъ у трапезарию. Моя се брига уталожн како опазимъ, да е асталъ сасвимъ по европски постављенъ. Было е за два-наиствъ лица око едногъ округлогъ астала намѣштено. И гости се одма стекоше; а то су были служавке, слуге и писаръ барона. Една угледна млада дѣвоица остане безъ мѣста за послуживанъ, као Хеба при овомъ патрихалномъ обѣду. Баронъ чита пре него што поседамо, едну кратку молитву. Потомъ навали смо на добру неку чорбу. Сва ела быяху преизредно зготовљена, али просто. Примѣтемъ да осимъ вина све остало изъ производа собствене земљъ или сусѣдногъ мора зготовљено беше, па да и сви страни зачињци и самъ биберъ земалскимъ плодовима, соли, кимеломъ, миѣѣомъ, п. т. д. замишљени быяху.

Разговоръ се врло занимљивъ и одъ своју развезе и то поглавито о земљдѣлскимъ пословима и о догађањима у околини Фіела. Служитељи нису се предъ своимъ газдомъ ни блесасто ни раскалашино, него врло учтиво владали. Я се самъ себи учинимъ међу овимъ лепимъ брадатимъ людима у њиовимъ простимъ аљинама съ братскимъ али опетъ врло учтивимъ тыканъмъ, — као да самъ, морамъ рећи, лудастъ или баръ смѣшанъ, и сѣдио самъ съ мојомъ укрутилъномъ косомъ, укрућенимъ перчиномъ, у фраку и углаћенимъ вилицама усредъ Европе као усредъ стране какве части свѣта. Но врло ме е опетъ тѣшило, да ми се нико не смѣло, премда самъ свима морао смѣшанъ бити, и премда ми се свакадъ у тыканю, особито кадъ самъ съ дражесномъ бароницомъ говорю, понеко Вы подкрасти морало.

После едно по сата оставе насъ млаѓи саме; иы трое наставимо ручакъ съ послестицама и постанемо при старомъ златномъ райнскомъ вину све више и више искрени.

„Одма самъ на теби видила,“ рече ми бароница смѣшећи се, изневши неке сладкише на асталъ, „да ти у Флиелу берлинска и хамбуршка ела фале.“

„А я увѣравамъ напротивъ мою любезну пріятельцу,“ одговоримъ я, „да я Флиелскомъ ручку заслужену похвалу јошъ изреко нисамъ, кое на срамоту берлински и хамбуршки куvara учинити могу, безъ да ласкати морамъ. Заиста признаемъ, првый путъ у момъ животу сазнао самъ данасъ, да се доброћи наши домаћи ела човекъ дивити мора, и да нашој куйни молукійски зачинци нимало не требаю.“

„Додај јошъ, братъ Норберте,“ рече Оливеръ, „и съ молукійскимъ зачинцима страна дражећа средства наши живаца, и страни пороци, кои се збогъ предражены и издражены живаца у нашемъ боленшљивомъ тѣлу развіаю. Безъ здрави мишица и крви нема здравља чувства и срца! Већа часть Европаца су у садашњѣ доба самоубійце, убійце тѣла и душе, и то посредстеомъ свои ела. Што вамъ вашъ Русо и Песталоцы поправе, то вы опетъ вашомъ кавомъ, чаемъ, биберомъ, оранчићима, дарчиномъ — покварите. Живите просто, жевите природно, на нећете ни трећину ваши предика, нравствены књига, тамница и аптека потребовати.“

„Имашъ право,“ рекнемъ я, „и то люди већъ одавно знаду; али“ — —

„Шта али!“ повикне онъ, „та башъ у томе лежи лудость Европаца. Они знаду шта є болѣ, али га избѣгаваю; они презиру оно, што є горе, али га желе. Они

трую своя ела и свою раану, са скупимъ отровима, и држе лѣкаре и аптекаре да се излече, како бы се опетъ наново тровати могли. Они подпомажу превремену сазрѣлость мужке и женске дѣце, на ядикую потомъ устрашени збогъ нѣгови задивлячены нагона! они подстрекаваю законима и награда противъ свое воли, развратность и свако порушенѣ нравій, а потомъ казне исто вешалама и мачемъ. Заръ нису сви до єдногъ за у луду кућу сазрели?“

„Али, любезни Оливеру, ово є тако, одкако є свѣта и вѣка!“

„Єсть Норберте, одавна є тако, то єсть, како и колико су се годъ пута люди одъ природе удалили и къ варварству пришли. Али мы бы требали штетомъ наши предака опоменути, да не само више знамо, него да смо и мудриі одъ нѣи. На што намъ дакле сво наше знаиѣ? Оногъ почитуємъ я за найразумниѣгъ, кои уме съ невинности и съ чистотомъ и простотомъ живота природногъ дѣтета да свеже разноветна знаия и изображеностъ духа садашиѣгъ, новиѣгъ човечества. Признаєшъ ли ово, Норберте?“

„Како небы признао?“

„Шта, признаєшъ? Па се опетъ у своіой кући и у своіой души по лудомъ свѣту управляєшъ?“

„Кадъ бы околности другчіе быле, може быти небы чинію. Међутимъ знай, Оливеру, мы претворени и преображени люди стегнути нисмо као и најпростиі природници у тешко расцепиме свеже навичая. Ово наше садашиѣ станѣ већъ се опетъ у неку природу преобразило, одъ кое се мы безъ уштрба избавити неможемо.“

„Пређе самъ и я тако судію, Норберте. Но искусство ми є противно доказало. Човекъ треба само єдангъ

тежакъ тренутакъ и храбро срце, да прву борбу противъ свѣтске лудости одржи, па да къ срећи и покою продре. Я се дуго нисамъ рѣшити могао, али сва борба была ми є узалудъ. Случай єданъ рѣши стваръ, онъ рѣши мою срећу, и срећу свою мою.“

„Какавъ є то случай? Деде причай ми!“ рекнемъ я, ерѣ желію самъ дознати, што є непосредно на душу и паметь могъ пріятеля тако яко дѣйствовало, да га є на чудновате ѣуди и фантастичный начинъ живота и дѣлани намамити могло.

Онъ усташе и остави насъ.

„Немой тако, любезный Порберте,“ рекне ми бароница, гледавши ме пре тога неко време смѣшећи се и хутећи, као да є хтѣла пѣжнимъ осмѣйкиванѣмъ своєю очію єдно тежко постанѣ момъ срцу да учини, „ты сажалявашъ могъ мужа?“

„Само несрећие а не срећие, треба човекъ да сажалява!“ одговоримъ я избѣгаваючи одговоръ на ѣно пытанѣ.

„Може быти знашъ, да ѣга цѣла родбина презире, да се сви бывши му познаници оъ ѣга грозє, и да цѣо свѣтъ съ нимъ као съ каквомъ лудомъ поступа.“

„Любезна сестро, може быти изузимаючи погдѣшто, кое ми се претерано чини, и кое мударъ человекъ треба да избѣгава, ако жєли у друштву людій радо примѣнъ быти — ово изузимаючи, признаємъ да ништа досадъ кодъ Оливера примѣтію нисамъ, што бы презирати и одъ чега бы се клошати требало. Но опетъ я га заиста іошъ врло слабо познаємъ.“

„Драгій пріятелю,“ продужи она, „а заръ кодъ тебе гласъ явного мѣнія ништа неважи?“

„Баръ о момъ Оливеру јошъ ништа,“ одговоримъ љ,
 „еръ врло добро знамъ, да е јавно миѣније негда Брусамъ
 на распјатије невиности подбадало; да е јавно миѣније
 разорителъ свѣта великимъ називало; да е оно мудраце
 за луде извикивало, а да е вође лудости и раскалашно-
 сти именомъ божествености китило.“

„Мило ми е,“ рече бароница съ нешто мало ватре,
 „теби ће се мой Оливеръ омити; ты си племенитъ чо-
 векъ, ты си нѣговогъ пріятельства вреданъ. Вѣруй ми,
 Оливеръ е анѣо, а людій га изъ свогъ друштва истис-
 кую као каквогъ злочинца или бѣсомучногъ.“

Докъ се мы јошъ овако разговарасмо, уђе опетъ
 Оливеръ. У руци носаше једну књижицу. Свали се
 опетъ у своју велику столицу и рече: „Видишъ ово е
 дѣло случая или небесногъ предвиѣня, које е мене одъ
 слабости излечило, одъ лудила разбудило. То е врло не-
 знатна књига, сачиниѣ е непознатъ и неименованъ; она
 говори о обичнимъ и посвѣдневнимъ предметима, али ме-
 ђутимъ налази се у нѣој и важны искрица ума нашегъ.
 И одъ самогъ наслова: „Саянѣ једногъ човеко-
 любца“ — неможе се много шта очекивати. Ја самъ е
 нашао једанъ данъ, кадъ самъ јошъ у гарнизону био, на
 астаду једногъ познаника, узмемъ е къ себи, текъ да што
 читамъ, кадъ самъ се изванъ вароши по слободномъ зеле-
 нилу мало проодати хтѣо. Лежећи наполю у дебеломъ ла-
 ду једногъ јавора и лютећи се на многе лудости овогъ
 живота, о којима самъ башъ у најновѣмъ повинама опетъ
 нешто читао, отворимъ књигу, и наиђемъ на једну главу
 съ насловомъ: „Одломци изъ описанія путо-
 вана Питея млађегъ у Тулу.“

„Дед да чуємо,“ рекнемъ я, „шта зна старый Гркъ изъ Масиліе о нашемъ сѣверу да прича. Чини ми се онъ є сучременикъ Аристотела быо.“

Оливеръ читаше :

Одломци изъ описанія путованя Питея млађегъ у Тулу. (Съ грчкогъ.)

— — — „Я говоримъ истину, о браћо, премда ће се многима ово невѣроватно чинити. Али помислите, да у онимъ суровимъ предѣлима сѣвера сама природа човека неприятномъ суровости својомъ човека одъ себе и тврдоћомъ својомъ приморава, да много коешта изнајзати мора, како бы животъ себи сноснимъ учинио. Тога непотребуемо мы у нашемъ отечеству, гдѣ є природа милосрднја сироу смртии была. и гдѣ мы зими и лѣти подъ ведримъ небомъ обитавамо. и све што намъ за одржанѣ и олакшанѣ быѣа устрѣсато буде, безъ труда уживамо. Они пакъ, кои у строгости погодишиѣ зиме уздишу, мораю на то мислити, како ће у угрєанимъ кућама изнуђено лѣто начинити. И почемъ њ є природа одъ себе отиснула, и почемъ се они тако само у себе уздати могу, то су они и више принуђени него мы, да се душевно више занимаю, да дивне фантазіе и красне планове, коє се никадъ испунити немогу и неће, ствараю, и да све што є вредно знати, испитую. Зато су они у знаняма богати, и зато свашта разумѣваю, коє ниє ни за мудрость ни за блаженство одъ потребе, зато пишу они грдие књижурине о најновимъ маленкостима, коє се кодъ насъ ни на умъ неузимаю, и коє мы ни по имену непознаемо. Шта више они су за ово и особите школе и катедре основали. — —

— Али време и погода є на овой поноћной стра-ни свѣта такова, да топлота и мразъ, дани и ноћи одъ

ѣдне крайности на другу прелазе, да се тешко нека пријатна средина може наћи, која бы и за духъ и за тѣло угодна была. Ёрѣ у дѣто трпе тако яку врућину као што и зими несносный мразъ мори; по, нѣове године дани су имъ до осамнайст сатій дугачки, а у другой половини само 6 сатій. Тако су исто тамо и људи людіи несталне, и премѣнливе као и нѣово време. Ни ѣданъ готово нѣ чврстъ у своимъ намѣрама и у своіой воли. Сваке године мѣняю свою ношю, свою поезію и свою мудрость. Они, кои су юче тиранство у бездну сурвали, предаду се сутра своевољно опетъ у робство, почемъ су срећу слободѣ устима хвалили и животомъ злоупотребљавали.

— Потомъ ѣ дакле кодъ оны варвара највећа неѣднакостъ у свимъ стварима. Ёдна часть народа, изъ мало фамилія састоѣа се, има сваку угодностъ и највеће богатство, и ужива свашта изобилно; али одвећъ яча већина ѣ сиромашина и одъ наклоности и милости богатіи зависи. Исто тако су поѣдини снабдѣвени са свакомъ наукомъ и знањемъ, а остальй народъ живи у невѣроватномъ мраку незнања. Па и сами владатѣли и свештеници држе, да ѣ ово незнањъ народа за нѣову важность и славу угодно, па зато се труде да простъ народъ до божанствене свѣтлости наука недође, а и народу ѣ самомъ то збогъ нѣгове сиротињѣ и дѣности немогуће. Изъ овы узрока су мли овомъ народу обичаи нѣговы предака у правима, уређењима и свимъ стварима коѣ се духа тиче, само у смотрењу тѣлесногъ уживања тежи онъ къ премѣнама. Но опетъ обожава свакій кодъ нѣи ма какву нову промѣну, была иста праведна или не, само ако отудъ поваца или другій какавъ добытакъ повући може.

Брѣ новци и опляюћа пића кодъ овы варвара су надъ обичаима, надъ чести и надъ побожанству.

Кодъ тулски народа незна се за слободу, и кои ю є народъ пре многи времена и имао, томе су є великаши мало помало насилно и лукавно одузели. Надъ њима владаю краљви, кои износе, да су синовѣ божїи, а надъ краљвима и њовимъ великашима владаю млостивце и любимци као и други савѣтници. Народъ є у насљѣдне касте раздѣлѣнъ, као Индіянци и Египћани. У прву касту спадаю краљви са својомъ дѣцомъ. У другу спадаю великаши, кои дѣца у войсци, у држави и на олтару божіємъ найотмѣнїя званїя, безъ призренїя на свою способность и достоинство, одправляю. Брѣ то є кодъ тїй варвара уобичаеный законъ, коє се кодъ насъ ни вѣровати неможе, да се човекъ по кастѣ и рођењу више уважава, него по ма каквој другој заслуги. У трећој кастѣ живе нижи чиновници, руководѣлцы, торговцы, прости войници, пастири и селянци, и исто тако и умѣтници, мудраци и прости свештеници. У четвртој кастѣ су невольници или робови, кои се као и друга марва продати и поклонити могу. Кодъ неки народа, кои су прву суровость одъ части са себе скинули, нема већъ више ове четврте и послѣднїѣ касте; исто тако могу се наћи понеки народи, гдѣ су добри владатели, гдѣ су насилїя свои великаша увидили, и кои законе само у согласїю єдиногъ савѣта даю, кои є изъ разны каста народа изборно саставлѣнъ.

Краљви у земляма Тулскимъ живе у готово непрестаномъ непрїательству и узаймномъ неспоразумлѣнїю. Слабиі су само зато сигурни, што їй узаймна зависть ячиі закляня. Но гдѣ ова зависть међу ячима престане, ту нападу они подъ рђаво измишлѣнимъ извѣстима слабіє

државе, и подѣле їй међу-се. На онда заповѣде, да се називаю праведни, отци отачества, или юнаци; као што су уобште одвѣкъ овакова суѣтна имена кодъ варвара свуда уобичаєна была. Но како се нижа каста у коїо њ земљи, увидивши болю стварь, противъ нечовечни тако названи права виши каста побуне, одма оставе сви владатели и више касте други држава свое међусобне распре, и сложе се, често за себе непробитачнимъ начиномъ, да пређашній поредакъ у туђој земљи поврате. Такавъ рать држе варвари свакадъ за светъ, еръ мисле, да су кралѣви и постепенство каста одъ самы богова поставлєни.

Одъ свою државни издатака najveћий є расходъ на одржанѣ веледѣлности у владательскимъ дворовима, а за овимъ трошакъ на войску, па и у само време мира. За изображенѣ народа, за землѣдѣлїе и све, на чему се людско блаженство на земљи оснива, жертвує се найманѣ. У већој части тулски земаля, гдѣ радица каста найвише дужности а найманѣ права има, жора она сама данкомъ готово савъ трошакъ на обште явне државне потребе подносити.

Што се вѣрозакона ови варвара тиче, то потврђаваю сви, да су єдне вѣре, и хвале се да єдногъ основателя закона имаю. Но начини њїногогъ богослуженїя су тако различити, као и миѣнїя о лицу основателя њїове вѣре. Зато су се као najveћи непрїатели на партає подѣлили, па се гоне и презиру премда сви исповѣдаю, да по примѣру свогъ основателя вѣре, треба и прїатели и непрїателя єднако любити. Човекъ же наѣи кодъ сваке партає много суєвѣрїя, па у томъ їй и сами њїови свештеници утврђаваю. Свевѣрїиѣ сушество представляю врло недостойно себи, еръ му и човечїе страсти при-

лажу. И кадъ краљѣви свое народе противъ други народа у войну поведу, то се и на одной и на другой страни свенгеницима заповѣди, да свевишиѣ существо на пронасть супостата и противника призиваю. А кадъ свое неприятели побѣде, благодаре опетъ своемъ свевишиѣмъ, што имъ е помогао, те су свое противнике упропастили.

Већа часть њиовы повѣстия и незаслужуе, да се чита; еръ у њима неможе човекъ обично наћи вѣсти изъ преѣшашѣгъ живого народа, него само приче о краљѣви-ма, кадъ се кои и съ коіомъ оженіо, кадъ е и шта наслѣдіо, какове е и съ кимъ ратове водіо, и какова е насилія чиніо. Имена найполезниіхъ изобретателя тешко се само и напомену, но имена опустошителя, кои су войску предводили, стои свуда прва, башъ као да су ови први благодѣи човечіегъ рода. Тешко може човекъ такође о збитіямъ овы народа и судити, еръ се њіове прави одъ наши у свему разликую. Еръ кодъ њи неразумѣва се ни у свако време ни кодъ сваке касте у исто време, понятіе чести и добродѣтели еднако. У овимъ кастама многи похваляю блуднике, браколомце, раскошники, картаре и злоупотребители сие, или баръ називаю те пороке пріятнимъ слабостима, а такови преступници изъ нижи каста осуђую се као порочни злочинци на заточеніе и на смръть. За превару и крађу прописане су у њиној касті најлюће казни; али кадъ какавъ великанъ съ пристойнимъ лукавствомъ цѣду землю превари, или кадъ се на рачунъ своего господара страшно обогати, то га за то іошъ до найвиши званія и достоинства узвисе, и съ знатномъ пензіомъ одустане. Како добродѣтели и пороке, тако и честь разумѣваю. Чланови вишій каста не требаю другу честь, но само свое порекло, па да се у свему другима

предпоставе; изъ нижи каста могу само врло мало нѣи помоћу праве добродѣтели до важности они любимаца среће досѣсти. Честь пакъ, коя случаєтъ рођени постає, може се исто тако лако єдномъ псовкомъ у ништа обрѣтити. — Али іошъ смѣшніє є, како се та уништена честь обнавля. Онай, кои є ту честь нарушио, и онай, коме се нирушила, ударе се по прописаномъ порядку као бѣсни съ оружемъ, и гледе да єданъ другоѣ рале. Како єданъ рану или смртъ другомъ зада, све єдно кои кому, одма су искрено увѣрени, да є повређена честь опрата и повраћена.

Уосталомъ сви се варвари у тому саглашаваю, да сви за добиткомъ грамзе, и да за то и свой животъ као и свою добродѣтель на коцку мећу. Найвєща є редкость, а и сви се тому чуде и смѣю, кадъ кои другомъ безплатно што ради, или кадъ што одъ свогъ иманя на обшту ползу жертвує. — Иначе много говоре о племени-тимъ умишлениа и о великодушнимъ дѣлама; но таково што може човекъ у истини само на театорима видити. Обитатели Туле готово су сви на актере наликъ, єрѣ іошъ врло имъ одъ руке иде, да се другчи показую, него што су. Нико неће о другомъ онако да говори, као што мисли. Па зато є кодъ нѣи познаванѣ людѣи велика наука, и зато се кодъ нѣи зове онай наймудри, кои зна найкористниє живити.

Но опетъ се тако башъ немогу претворити, да небы могао човекъ нѣиово лукавство и нѣиову незнаность примѣтити. Єрѣ почемъ они непрестано у противурѣчїю съ човечїимъ умомъ живе, то єдно осѣћаю а друго говоре, у єдномъ другоѣ уче а друго дѣлаю, за своє цѣли често найлуђа средства употребляваю, и тимъ евою суровость показую. Да бы землѣдѣлю помогли, обще-

реѣаваю селяка найячимъ и найтежимъ данцима, а поредъ тога мало га уважаваю; да бы продаю и трговину подигли, устанавляваю по границама царине и забране робе; да бы преступнике казнили и поправили, затвараю ихъ у явне затворе све заодно, гдѣ се покварени одъ други поквареніи пороцима іошъ више отрую, и одакле се сви као савршени злочинци у човечіе друштво опетъ поврате; да бы свое тѣло у здравію одржати, прекрену свой начинъ живота: едни поѣу седе, раде и веселе се а даню спаваю; други разрушаваю и упропашћавая сокове тѣла свогъ дражеѣимъ пиѣмъ и зачинцима, кое за скупе новце изъ Индіе купую, тако да се ни найсиротнія куѣа неможе наѣи коя се съ плодовима свои собствени нѣива и башта и свогъ стада задовольава, и кога понеко пиѣе изъ Арапске или покое зачинце изъ Индіе и рибе изъ странни удалѣни мора у свое ело и пиѣе недода.“ — — —

ДѢЙСТВА ОВЫ ОДЛОМАКА МЛАБЕГЪ ПИТЕЯ

Овдѣ сврши Оливеръ читанѣ. Онъ баци очи на мене съ питаюѣимъ погледомъ.

Смѣшеѣи се рекнемъ я: „Морамъ признати, да тай добро говори. Одъ прилике бы тако какавъ одъ старн грчки мудраца о варварскимъ народима Азіе говоріо, кадѣ бы ихъ посѣтио. Врло лено! И по самой крутоѣи слога познае се, да су ови одломци преводѣ. Но опетъ невѣруемъ да су одъ Питей, ерѣ колико я знамъ, одъ нѣга немамо ништа више, него“ — — —

Оливеръ ми прекиде рѣчь гроотомъ смеюѣи се и рече:

„О мой ядни Норберте, кою ты сыне осамнавстогъ вѣка, кои само по површини и по лоски ствари сматрашъ,

а никадъ се езгре несеѣашъ кои се само са сѣнкомъ занимашъ, а никадъ самъ предметъ не испытуешъ, заръ невидишъ, заръ нечуешъ, даси башъ и самъ ты граѣанинъ турске државе? — Шта кажешъ? Каква Азія? О вама Европцима бы мрдраци грчкогъ предвремія овако писали да су васъ онда могли видити!

„Имашъ право, Оливеру; алинедаде ми да изговоримъ. Я самъ хтѣо јошъ додати, да су ови одломци као неки *lettres persannes*. У њима се говори о нама. Свакиѣ може истину увидити.“

„Я те јошъ пола само разумемъ, о ты поквареный Норберте. Немой тако, ты судишъ о вѣштини списателя ели истину погодіо? Или мислишъ, дали е истина тебе погодила?“

„Оба двоє! Али ты си, мой Оливеру, као што мало пре приповѣдаше, више при читаню ови одломака осѣћаю; ты рече даси лежао съ овомъ книгомъ подъ ладомъ едногъ явора. Причай далѣ.“

„Добро, естъ, ту самъ лежао. Почемъ самъ ове одломке прочитао бацимъ книгу далеко одъ мене, клонемъ главомъ натрагъ у траву, загледишъ се укоченимъ очима у тамно плаветнило вѣчногъ неба, у ту дубльину неограниченогъ света, и помислимъ на бога, кои све испуњава, кои све любавю и своіомъ величествоношћу обузима; и онда болъ разумѣдо, у оногъ високомъ размишляваню и тронућу, неке речи Христа, одкровителя божественны одношеня наши духова: У дому нашегъ отца има више обиталишта. Ако непостанете као невина природна дѣвица. Кои оѣе да е мой ученикъ, тай нека се одрече дудорія данашнѣгъ свѣта, и нека смѣло мой крстъ на себе узме. — Никадъ нисамъ божественногъ Христа яснѣ увидіо, но онда. Помислимъ на изродство човечіегъ пле-

мена, како исто одъ иляде до иляде година! све више и више одъ истине, простоте и блаженства природе заблудуе прелазећи на скотскій, неприродный, неразумный и яда пуный животъ. Полетимъ съ моимъ мислима патрагъ у прасвѣтъ, къ првимъ народима, къ простимъ душама наши стары. Уздисао самъ, и осѣао самъ сузе у моимъ очима. Постанемъ у мислима опетъ чисто, просто божіе створеніе. Зашто да немогу я истинито сѣхати, истинито мислити, истинито говорити, истинито дѣлати као Иеусъ Христосъ? Заръ немогу я окове обичая съ мене да збащимъ? Шта ме уздржава, до само лудый стыдъ, да међу будалама, међу изопаченимъ варварима, разуманъ постанемъ, да право подобіе божіе, достойный божій синъ будемъ? Тако самъ говорио. Осѣао самъ се у неизказаномъ блаженству што самъ се, као изъ овогъ до скота пониженогъ свѣта, опетъ съ богомъ, съ природомъ, съ вселеномъ, съ вѣчности измиріо и уедначіо. Тако лежећи дуго самъ остао; єръ кадъ очи отворимъ сунце є било нестало, и вечеръ є румениломъ своимъ све око мене обплвила и позлатила. Дође ми, као да у другомъ некомъ свѣту дишемъ.

„О я знамъ те свете часове!“ рекне бароница.

„Почемъ устанемъ, да се у варошъ вратимъ,“ про-
дужи Оливеръ, „случайно униформу на себи опазимъ, и поразимъ се као одъ грома ударенъ. Гаданъ стояше преданномъ свѣтъ, са свимъ нѣговимъ лудоріями, са свимъ нѣговимъ безсмислима. У момъ животу нисамъ никадъ яснѣ видіо однасть човечества одъ вѣчногъ, истинитогъ и светогъ, као у ономъ часу. Увѣренъ самъ бы, да бы Сократъ да садъ живи, іошть єданнутъ свою чашу отрова попити морао; да бы Христосъ, да садъ у наше вароши дође, у свакой вароши свой Єрусалимъ нашао, и да бы га свехристіянске вѣре єдногласно на распятіе водиле, а влада-

тели, као непријатеља старога доброга поредка, као обматителя народа, као фантаста осудити морали. — Я се згрозимъ! — Идући далѣ запытамъ самъ себе яснымъ гласомъ: „Смѣшъ ли се одважити?“ — Тврда воля протресе ме. Я іошъ ячимъ гласомъ одговоримъ: „Смѣмъ. Нека буде. Оћу да се опаметимъ, па было шта было.“

„Другога јутра — сладакъ санъ преко ноћи доста ме е окрѣпио, и све ми се синоћно као магла нека покаже — другога јутра, реко, падне ми у очи прво она књига. Опоменемъ се могъ одважая врло добро. Садъ текъ увидимъ опасност онога, на шта самъ се рѣшио. А опетъ самъ био о истини могъ јучерашавагъ убѣђења увѣренъ. Кой жели да ми ученикъ буде, нека се свега одрекне! Я се іошъ добро промислимъ о момъ кућевномъ и явномъ положенію. Самъ самъ себи био онај богатый младић у еванђелию, кои се жалостно одъ Христа раставляше. Опетъ се запытамъ: „Смѣшъ ли се одважити?“ — И опетъ гласно одговоримъ: „Смѣ љу!“ — И тако заключимъ, да се одъ тога часа паметно владамъ, у најманьимъ и у највећимъ стварима. Само да првый коракъ учинимъ, и да на подсмѣй людій неназимъ, на свашта љу се доцниѣ лако рѣшити моћи.

„Стрепимъ за тобомъ, о мой запещениче!“ повичемъ я, и стиснемъ га за руку: „Дедъ молимъ те причай, шта е напоследку одъ твога одважая было?“

„Причаћу ти! таково што треба приповѣдати наполю, подъ ведримъ небомъ, у каквомъ ладу, надъ широкимъ моремъ,“ рекне Оливеръ; „еръ, мой брате, у соби између зидова чини се много кошта, да е паметно, коє намъ се у слободной природи, гдѣ се душа у ону велику, чисту вселену тако рећи растапа, показує, као да е

изъ занешене и сулудасте главе изишло. А напротивъ држимо понешто наполю у околини многобройны божиі створеня, гдѣ вѣчность и истина стално влада, да є подпуно право, коє намъ се затворенимъ у соби, гдѣ човекъ много кућны призрѣнія има, или међу школскимъ и собнимъ зидовима, каквогъ филозофа, или у сали, гдѣ владатели подворевя примаю, или гдѣ се балови даю, или гдѣ се сыйна друштва скупляю — као надувено горделиво, као блесасто, као занешено, као будаласто чини. Зато айдемо наполю!“

Узме ме подъ руку, а бароница оде своіой дѣци. Оливеръ ме одведе крозъ башту на єданъ брежуљакъ, гдѣ се у ладъ єдне стѣне посадимо. Надъ нама се люлюшкаху у широкомъ воздушномъ мору витке гранчице брезовине; подъ нама се пакъ протегли быяху блистаюћи таласи великогъ океана у безкрайность.

Оливеръ започе причу свою одъ прилике овако:

ОЛИВЕРА ПРИЧАЊЪ.

И судба ми є врло на руку онда ишла, кадъ самъ хтѣо мой разумъ одъ свѣтске лудости да спасемъ. Отацъ мой, кои є прекомѣрнимъ трошковима свое иманѣ до жалосногъ станя довео, остави ми по своіой смрти врло ушѣрено наслѣдство. Али я самъ имао изгледа, да по смрти могъ стрица валянъ спаія постанемъ. Ову будућу срећу мою сви су знали. Къ тому треба јошъ и то споменути, да є бароница Мозеръ, кћи предсѣдателя дворске камаре, моя заручница была. Ню су сви држали, што оно кажу, за најболю прилику у цѣлой готово земљи, т. е. она є была лепа, богата и синовица попечите-

ля рата. Ову женидбу удешавали су мои сродници, особито мой старый стрицъ; я самъ морао, по обичаю свѣтскомъ, мое „оѹ“ на свакій начинъ реѣи. Само болешливость могъ стрица, кои ми є на мѣсто оца быо, протезала є вѣчанѣ. Маіоръ самъ веѣъ быо; при првомъ ванциранію морао самъ быти подполковникъ. До неколико година єто ми и регименте.

Тако су стаяле ствари у оно доба. У станію здравогъ разума, у комъ самъ се я одма по момъ оздравлѣнію налазіо, видіо самъ наравно, да ствари по моіой воли и ѹди нестое. Неповольно ми бы, да ме, мене слободна човека, моя родбина єдною дѣвойци за нѣне новце, порекло и протекцію продає, безъ да мене много, у томе нита, и безъ да я знамъ, оѣли се та дѣвойка са своимъ особитостима, мислима, погрѣшкама и наклоностима са мною сложити моѣи? Бароница є истина была угледна и добра, али ни у длаку нїє боля, него што су, и што могу быти женске, кое су се као и она воспитале. Добродушна одъ природе, али посредствомъ господскогъ живота суетна, весела, лакомислена, горда збогъ свогъ рода, збогъ свогъ станя и збогъ своєлѣпоте, оштроумна и изсмѣячица често найблагороднїегъ дѣла и предмета; у своему више странска по отачествена. Да ли ме она нешто мало люби нисамъ знао; али да я за ню ништа више, но као и за сваку другу женску осѣѣао нисамъ, то самъ добро знао.

Писмо єдно по пошти позове ме, да што пре къ момъ болешливомъ стрицу одемъ. Узмемъ одпустъ одъ генерала; опростимъ се одъ мое заручнице и нѣни роѣака и полетимъ къ стрицу. Кадъ тамо приспѣмъ ал' онъ веѣъ умр'о и саранѣвъ беше. Старый нѣкій роѣакъ преда ми ключеве одъ свега и тестаментъ. Я исплатимъ не-

колико мали завѣштая служительна, саобштимъ управителю добара мою намѣру као тайну, и прогласимъ явно себе за сиромаша и цѣло иманѣ могъ стрица за одвећъ презадужено.

Тако се повратимъ опетъ у гарнизонъ и разгласимъ свуда оно измишлѣнѣ мое као истину. Много ми е само до тога стало было, да дознамъ, како моя заручница мисли, и дали ће толико одважна бити да се са мною заедно цѣлогъ свѣта окане. Да стваръ јошъ више у очи падне, продамъ све безъ чега самъ бити могао, и изплатимъ съ тимъ дугове по вароши, кои самъ додуше, стари и нови, подоста имао. Мои другови смѣjali су ми се зато, особито кадъ самъ се тимъ извинявао, да ми е до тога стало, да баръ поштенъ човекъ останемъ. Самъ предсѣдатель камаре и нѣгова супруга савѣтовали су ми, да то печинимъ, да недижемъ такову ларму, да недоводимъ и себе и нѣнову кућу у подсмѣхъ, и поругу и т. д.

Я останемъ при свомъ увѣреню; да е поштенъ надъ сыйности и да сиромашъ бити нѣ срамота. Онај е богатъ, кои се многогъ чега лишавати може. — Овакови говори найманѣ су се бароници допадали. Нѣни родителѣ доставише ми до знаня, да е нѣново дѣте на неке удовольности навикнуто, да они толико богати нису да бы могли мени и својой кѣри већъ за свогъ живота неку будућность осигурати. Едною рѣчи, после неколико дана у разговорѣ изясне ми се родителѣ мое невѣсте, да они очекују, да ћу се я наравно подъ овакимъ околностима самъ своєвольно нѣнове кѣри одрѣћи. Я пакъ нисамъ се у томе нимало узтезао, и одма се изяснимъ, да е то сасвимъ у реду, почемъ овдѣ нѣ быо изборъ добродѣ-

тельны или любѣи срца, него само сагласіе и новчано уговоранѣ одъ стране родбине.

Мое измишлѣно сиромаштво было е и съ друге стране одъ ползе; ерѣ ме стари пріятельи и весели другови престадоше тражити. Но при свемъ томъ мило ми е было, што су ме неки опетъ яко почитовали и уважавали. Веѣа часть нѣи оладни и уреѣа свое посѣте. Съ губиткомъ новаца дакле изгубіо самъ любовь и пріятельство. Тимъ болѣ, помислимъ, тимъ искреніи могу одсадъ бити, тимъ слободіе могу истину говорити.

Съ истиномъ имао самъ тако мало среѣе као и свакій пре мене. То самъ веѣъ и предвиѣао. Одъ неколико година сваке зиме предавао самъ цѣломъ офицерскомъ кору пѣъ воєны за офицере нужны наука. То и садъ чинѣи почео самъ моя убѣѣеня слободно изказивати. Кадъ самъ съ овимъ основима на среду изишао: Свакій ратъ, кои се не за слободу и сигурность отечества противъ страны угнѣтателя води, него само зато, да пособной ѣуди владателя, сплеткама попечителя, славолюбію дворова угоди, или само зато, да се странне мирне землѣ осваєю, да се правительства у дѣла други народа мѣшаю, или да се само свете, — свакій такавъ ратъ неправеданъ е; стоеѣа войска е куга државе, пропасть финансіе, целать деспотизма и тиранства, гдѣ е владатель деспотъ и тиранъ; свакій е войникъ граѣанинъ; — Племиѣство у држави то е будалаштина, коя се само меѣу дивляцима и варварима понешто поняти може; — я се кадамъ да ѣу доживити време, гдѣ ѣе се сва правительства Европе уговоромъ сагласити, да прекомѣрне свое стоеѣе войске укину, а напротивъ да свакомъ одрасломъ здравомъ граѣанину дужность войничку наложе; свакогъ кои се у двобою туче треба послати у луду куѣу или на

заточеніе; — — кадъ самъ се съ овимъ и оваковимъ основима показао, и кадъ самъ исте тако доказао, да се о исправности њеновой здравый човечій разумъ ніе сумняти могао, забране ми предаванѣ, и генераль пошлѣ мѣнаистрожиі укорѣ. Я почнемъ противъ те неправде протестирати, а они ме затворе.

Одъ свегъ овогъ ништа нисамъ жаріо, ерѣ самъ унапредѣ знао, да ће ме тако што снаћи. Међутимъ и останемъ постояиъ при испуњаваню мое дужности. Одако самъ у немилость кодъ генерала пао быо, почеше ме се и больи офицери клоѣти. Люди почеше се смѣяти и изсмѣвати ме. Неки оштроумцы разгласише да самъ полудіо, и то зато, што самъ се у надежди, да ћу силоиманѣ одъ стрица наслѣдити, преварио. Наскоро тако ме свѣ оставе, да и самъ мой служитель замоли за однусть, ерѣ се одъ некогъ времена штедниѣ кодъ мене ранити могао, безъ каве, а само кадкадъ вина; и ерѣ самъ му я мѣсто доидашиѣгъ богатогъ диврея друге простіе, угодніе алыне одприлике овакове као што я сада носимъ, хтео начинити.

Као накнаду за све ове непријатности примимъ у то време едно писмо. — Јошъ ти нисамъ казао, да самъ на неколико година пре тога у путу къ момъ стрицу едно дѣвойче, као просяче предѣ однимъ селячкомъ кошаромъ плачући нашао. У кошари на стѣну лежаше мати овогъ сирочета у найвећой сиротини са смрти борѣћи се. Одъ ове яднице, која е јошъ врло млада была, дознамъ, како е она изъ южне Нѣмачке родомъ, како е као кћи оскудны но поштены родителя у службу некогъ богатогъ господина дошла, одъ сина овогъ господина обманѣна и преварена и пре свогъ порођая съ нешто новаца изъ куће истерана, како е потомъ непрестано службу

гдѣгодѣ тражила, но нигдѣ е збогъ свогъ дѣтета ніе наћи могла; и како е напоследку цѣло готово време одъ просяченя живећи и по свѣту протурајући се, у болестъ и тако велику слабостъ пала, да за своѣ дѣте ништа више чинити неможе, до богу се молити. — Я отрчимъ у кућу селяка, чія е и кошара была, да што за болесницу купимъ, ерѣ газда кошаре несамо што іой ніе у ничему хтео помоћи, него іой е и съ тешкомъ мукомъ допустио, да се у кошари мало одмори. Кадъ се вратимъ, наћемъ е мртву у сѣну, а дѣвойциу ядикујућу надъ ладнимъ тѣломъ матере своѣ. Утѣшимъ малу, колико самъ могао, платимъ погребне трошкове, и пошлѣмъ ону сиротицу, коя ни породично име своѣ матере знала ніе, мало улудниѣ одѣвену у едно женско заведеніе у Растровъ. Она се звала Амаліа, а я іой додамъ іошъ презиме Кошарићъ по мѣсту, гдѣ самъ е нашао.

Дакле банъ у оно време, кадъ су ме сви оставили, добиѣмъ я изъ Растрова одъ Амаліѣ Кошарића едно писмо, коѣ и садъ као драгоценостъ неку чувамъ. Треба да га читашъ. При читаню бризнуо самъ плакати. Ту ми пише како е чула мою несрећу, и како садъ свомъ оцу, тако ме е обично звала, не треба више да досађуѣ. Она ће тражити, да свою кору лѣба радомъ заслужи, наставляюћи млађе дѣвойке у клавиру, и другимъ женскимъ знањима, или радећи обичне женске послове за туђе люде. Я да се за ню више небринемъ; садъ е на ню редъ дошао, да се она за мене стара. — Треба ово писмо да читашъ, написано е съ најлѣпшимъ изливима благодарности. Оно е огледало найсмирениѣ и најчистіѣ душе. Она ме замоли, да може іошъ еданпутъ свогъ благодѣя видити, кога се одъ дана материне смрти као крозъ санъ іошъ врло слабо опоминѣ. — Я іой одговоримъ,

похвалимъ нѣну захвалность, но увѣримъ ѿ, да не треба тако изъ страха за мою сиротиню, одма одъ мене да одустане. Поручимъ іой, да ѣу се за ню старати, докъ годъ за себе пристойно ухлѣблѣ неваѣе.

Еданъ данъ, текъ што самъ се съ парадѣ куѣи вратио, куѣие неко на собна моя врата. Непозната женска уѣе, дѣвойка врло умилятогъ лика. Кринъ и ружа нису се никадъ у кити цвѣѣа болъ слагали, као што су се бѣлоѣа съ румениломъ на нѣномъ лицу, подъ густомъ свиленомъ косомъ, подударала. Она се стидомъ зарумени и дрктеѣимъ гласомъ запита за мене; я іой се кажемъ а она бризие плакати и паднувши загрли ми колѣна. Я се подоста зачудимъ, и хтедо ѿ подиѣи, но она ме увати за руку, кою непрестано плачуѣи любляше. Едва изъ нѣногогъ плача и епаня: „О сладкѣй отацъ, о благодѣю! о хранителю! увѣримъ се о ономъ, што самъ предосѣѣао. Настанемъ іошъ више, да устане, но она ме замоли, да ѿ овако на землѣи оставимъ, ерѣ ѿ то одавно желила, и рекне напоследку: „О я самъ тако блажена, да ми се чини одъ радости умреѣу!“

После некогъ времена текъ устане, и къ себи доѣе. Онда ѿ я загрлимъ, и полюбимъ у ведро чело, и рекнемъ іой, да ме као свогъ оца сматра, и да ми ты каже. Она ме послуша. Али онаѣй отеческѣй полюбаци заврти ми мало мозакъ.

Амалия ѿ одсѣла была у ѿдной гостилини. Ту ѿ неколико дана ѿ оставимъ, али то неколико дана доста ѿ было, да се моя судба рѣиши. Кадъ време доѣе да се у заведеніе опетъ врати, приводимъ ѿ я, да ондѣ остане, и да у приватной каквой куѣи седеѣи туѣи радъ у посао узима, одъ чега се пристойно издржавати може. Тешко ми ѿ было, одъ нѣ растати се. Али опетъ нисамъ іой никако

хтео казати, да нисамъ сиромѣ! Хтео самъ, да е найпреиспитама. Наѣмъ іой одну собу и погодимъ іой одну слушкиню, набавимъ іой клавиръ, арфу, књига, а после неколико дана прибавимъ іой и наручбине у раду, кое самъ управо я наручивао, но она е мислила, да е за другогъ когъ. Я самъ е недѣлно само еданпутъ или двапутъ посѣћавао, да не бы у очи падало, и да не бы свѣтъ за оговаранъ узрока нашао.

Свака посѣта была е за мене слава. Можешъ помислити, како самъ сладко осѣћао, што подъ небомъ едно створенъ живи, кое све што има одъ мене има, кое ничіе ніе, но мое, кое сасвимъ одъ могъ стараня живи; а ово е створенъ одъ свега, што ми е досадъ природа лѣпогъ, смиреногъ, племенитогъ показала, найодабраніе. -- Лѣпота и скромно положенъ Амаліе наскоро ніе више у вароши тайна была. Она узбуди позоръ свѣта. Неки се почеше о нѣой са мнома разговарати, и я нисамъ крію, и да е она сироче и небрачно рођена. Почеше іой све више и више наручбина давати, и то све кодъ куће, ерѣ самъ іой я заказао, да по туђимъ кућама за посао всиде. Жене долазице су къ нѣой не толико наручбина ради, но да много хвалѣну красоту дѣвойке изъ близа виде.

Еданъ данъ кадъ самъ Амалію хтео да посѣтимъ стоећи онако предъ вратима нѣне себе, чуемъ, да се она съ некимъ мушкимъ унутра яко препире. Одма познамъ гласъ мога подполковника. Кадъ врата отворимъ, сусмотримъ, да е хтео насилу полюбити. Я га за нѣгово непристойно владанъ укоримъ, но кадъ видимъ да се нѣшто подсмѣва, я ти га счепамъ, и на врата избацимъ, да низъ басамаке слети. Онъ мишляше, да му е тимъ честь повређена, и позове ме на удвой. Я му одговоримъ, да се не заноси, и да се тога окане. Агъ садъ цѣо офицер-

скій коръ почне претити, да са страшливцемъ неће више подъ едномъ заставомъ да служи. Страшливаць нисамъ быо, зато отидемъ на боиште безъ оружя, и рекнемъ будали, ако башъ оће да буде убилаць, я му се даемъ, некъ ме убіе. На то ме почну онъ и офицери сасвимъ страшно псовати. Они су мислили по свомъ дивлячкомъ увѣреню, тимъ ће се моя честь смртно ранити, ако се они онимъ гаднимъ псовкама сами обесчещаваю. Я їй на то запытамъ, заслужую ли они безобразни дерани, кои поштеногъ човека на улицы блатомъ туку, да їй мы зато почитуемо, а оногъ поштеногъ човека да напротивъ као безобразника и неваляца зато презиремо?

Другїй данъ на паради преда ми сасвимъ изненадно генераль съ краснимъ словомъ еданъ одъ двора испослать орденъ. Ово е было юнѣ задоцѣнный плодъ мой преѣзашнїи сношеня съ баронцомъ Мозера, и дѣло нѣногъ стрица попечителя рата. — Ту звездицу съ пантльикомъ я нисамъ могао по моимъ понятїяма заслуге, никако примити. И башъ да самъ за отечество, заслужанъ быо, я бы се стидио, да съ похваломъ те заслуге, вукући е свакій данъ са собомъ, свѣту очи избадамъ. — Моз постоянно противленъ, да никако ону свилену крпицу съ комадићемъ метала примити нећу, было е у свима годишницима (кроникама) цѣле монархіе нечувено. Моє израженъ: да се дужность и добродѣтель немогу наградити него само признати, да свакій вѣрни грађанинъ испуњава свою дужность, ако му се я непризнае; и да га на свакій начинъ неће нико моћи приморати, да се за оно што е учинїю, другимъ людма хвали; — овакова израженя быда су яковинство и лудсть. — Генераль се разяри и почне бѣснити. Садъ предстану офицери за оштећену їймъ по нїовомъ мнѣнїю честь. Мене ставе подъ затворъ,

а после неколико недѣля одпусте ме сасвимъ изъ войске.

Я самъ съ тимъ быо задовольнѣ. Олма се почнемъ одѣвати по своіой воли; т. е. не по владаюћой французской модѣ, но скромно, лако, угодно и природно, као што насть све овдѣ у Флѣду видишь. Люди избеке очи, и помисле да самъ полудію, и то тимъ пре, кадъ дознаду, да ни самъ сприма' него напротивъ наймућии човекъ у земљи. Само е Амалія знала, зашто тако чинимъ. Я самъ іой мое мѣніе о данаштѣмъ свѣту и мое основке живота саобштию. Она се као дѣте природе съ моимъ мислима сложи, и почне по моимъ основцима живити. Што е Амалія башъ овако као и я мислила, неби требало да се поносимъ, ерѣ бы она и на друга мѣнія, кои одъ мене чуе, пристала. Она е мислила, она е осѣхала оно, што и я; нѣна е душа, тако да рекнемъ, у моіой души разтоплѣна была. Нѣна учтива, дѣчія любовъ пређе, безъ да осѣти, у пайчистію, стидливу и срдачну любовъ невѣсте, а и я се себи учинимъ, да самъ за оца нѣпогъ одвећ, младѣ.

Кадъ іой еданѣ данѣ реко да самъ намѣранѣ на своя добра за свагда отићи, замоли ме она за дозволѣнѣ, да може са мною нѣи, ерѣ ѣе, рече, срећна бити, ако ме тамо и као слушкиня служи! А кадъ іой я затежући реко, да желимъ тамо оженити се, ова клону, и са склопѣнимъ рукама одговори ми: „Тимъ болѣ, твоя жена неће вѣрнію одъ мене слушкиню нѣи.“ Али, рекнемъ я, моя будућа супруга немисли ни садъ о теби тако добро, као што ты заслужуешъ. — „А шта самъ іой я већъ скривила?“ одговори она дигнувши главу са цѣлимъ поносомъ невинности. „Покажи ми твою невѣсту, па ѣу я нѣну наклоность и почитанѣ измолити и заслужити.“ Я е одве-

демъ къ великомъ огледалу, покажемъ унутра и рекнемъ збунѣнъ, ето мое невѣсте! — Она се при овимъ речима прене, побледи и погледа ме своимъ великимъ плавимъ очима, у коитоа питаѣ едно изумре, и рекне таѣ дрктеѣи: „нешто ми е мучно!“ притомъ падне као одъ смрти поражена на земљу, я викнемъ слушкниню, и савъ одъ ужа-са малакшемъ.

Кадъ Амалія къ себи дође, отвори очи и образи ѿой после сана несвѣсти орумене. Насмѣне се благо за мене, и пађе се у чуду, зашто смо я и слушкниа тако брижни. Мало по мало текъ сѣти се шта е было. У првый ма' мислила е да се одъ обичногъ сна пробудила. Я се неусудимъ, одма разговоръ на збывше се да окре-немъ. Текъ кадъ се слушкниа удали, рекнемъ ѿой: „Ама-лію, зашто си се одъ огледала уплашила? Зашто несмѣшъ ты моя невѣста бити? Говори слободно, я самъ на сва-кій одговоръ спреманъ.“ — Она зарумени, и поѣути по-дуже, оборенимъ къ земљи очима, — Зашто несмѣшъ? запитамъ я опетъ. — Она уздане и погледа къ небу: „Несмѣмъ о боже, зашто да несмѣмъ! А шта бы смѣла друго чинити, но што ты оѣешъ? Заръ могу блажена бити, заръ могу дисати, безъ тебе? Была твоя слушк-ниа, была твоя невѣста мени е свеедно, еръ я осѣхамъ са-мо е д н у любовъ за тобомъ.“

Докъ самъ я овако у предворю небесномъ живію, цѣла варошь одъ чуда да полуди; мои сродници съ оче-ве и съ материне стране да се упропасте, и да очаяю, каеъ чуше, да самъ я данъ могъ вѣнчания до после крат-когъ времена огласію. Баронъ, одъ старогъ племиѣскогъ порода, кога су предци у служби краљѣвској пайвиша достоинства заузимаи, кои е съ првимъ породицама зем-лѣ сроданъ, тай баронъ обезчешѣваа свое име, не съ

тимъ што какву племићку одъ млађи времена, или кћерь отмићногъ грађанина, или баръ каквогъ поштеногъ занатлиѣ за жену узима, него просячку дѣвойку одъ небрачногъ порода! — Почеше ми сви сродници у писмама претити, да ће ме се свуда јавно стидити, да ће ме одъ свакогъ наслѣдства искључити, да ће ме посредомъ височайше власти приморати, да одъ овакове луде намѣре одустанемъ. Но сви се са своимъ претњама задоцне, ерѣ непрођу ни петнаестъ дана, а Амалія ѣ была са мноимъ већъ предъ олтаромъ вѣнчана.

А што да ти све оне лудоріѣ причамъ, коѣ су люди надвладани неразумнимъ своимъ предрасудама, чинили, како самъ се я рѣшио быо, да као поштенъ и природанъ човекъ живимъ, строго по законима истине, презирући сваке друштвене заврзетме, свако чаушко превіанѣ и кривлѣнѣ, свако по странимъ нравима покварено воспитаніѣ, сваке тако назване отмиће учтивости и пристойности, но притомъ имајући свакадъ предъ очима човека достоинно и улюдно владанѣ. Я самъ свакомъ казао ты, а и одъ свакогъ очекивао самъ, да ме тако зове, по ова искреность моя поплашила ѣ люде, да су ме се као кужногъ клонили. Моя брада изиђе на подсмѣй; мое пристойно поздравлянѣ на улици безъ чавкунскогъ скидана капе сматрало се као највећа неучтивость. Али и я се неѣдадо, да ме збуве. Знао самъ, да еданшутъ морамъ овако путь къ момъ блаженству прокртити. Хтео самъ се увѣрити, да ли ѣ у 19. вѣку дозвољно човеку, у европској вароши живити съ презрѣнѣмъ своју лудорію, своју изопачени понятія о чести, нравима, праву, пристойности, своју смѣшны титула и комплимента, кои ништа незначе? И немислећи на то да кога увредимъ и разжалымъ, нѣ да кога зато укоравамъ, што у предрасудама

живи, што є заблудіо и прави изопачіо, — тежіо самъ тимъ пре, да се свакомъ услужанъ укажемъ. Тражіо самъ да се съ людима, одъ кои самъ се по споляшньости и по унутрашньости разликовао, добротомъ и благочинствомъ помиримъ. Али све забадава.

Зато се преселимъ на моя добра овамо у Флієль. Мило ми є было, да се съ моимъ селянима упознамъ и дружимъ. Они су были онда пола дивляцы, невольницы. Пузили су предъ своимъ спаіомъ као робови. Ни єданъ ніє умѣо ни читати ни писати, а при томъ свакій є было лень и безираванъ. Ленювати, піячити, сваѣати се и ту-ѣи было є нїово блаженство; суєвѣрство было є нїовъ вѣрозаконъ, мртво, идолопоклоничко обожаванъ форме нїово побожанство, а превара и лажь нїова мудрость. Я намислимъ, да изъ овы скотова люде начинимъ. Одма затворе оправимъ и єдну велику школу озидамъ; я и моя Амаліа постѣавали смо сваку колебицу, коє су као смр-дљиви свиньци были. Запретимъ найстрожіомъ казни, да се свакій чисто држи. Кои бы се тимъ наредбама у-противіо, тога самъ бацао у затворъ, напротивъ послуш-не награѣивао самъ поклономъ столица, астала, огледала и другоъ покуѣанства и посуѣа. Скоро затимъ доведу се куѣе у найбільій поредакъ. Одма спочетка забраніо самъ селянима да се не играю картій, да не пію ракію и каву, да се не туку, не псую, не проклинаю и т. д. кои є про-тивъ овогъ грѣшію, тога самъ люто казнию, кои се напро-тивъ крозь читавъ мѣсецъ ничимъ ніє обвинити могао, то-ме самъ кулученъ опраштао. Старогъ пароха одпустимъ съ пензіомъ; а на нѣгово мѣсто изаберемъ єдногъ мла-догъ, ученогъ и вредногъ свештеника, кои се сасвимъ у мыслима са мномя слагао. За учителя съ добромъ платомъ поставимъ єдногъ младиѣа, кои се кодъ Песталоціа у Швай-

церской учію, и довршимъ помоћу ова два помоћника, преображенъ мой селяка. Я самъ држао самъ двапутъ у недѣльи школу, и то съ дораслимъ момцыма и съ младимъ людима; парохъ са старіимъ мужевима и са старцима; моя Амалія съ одраслимъ дѣвойкама и съ младимъ женама; а попадія са старіимъ женама. Я начинимъ свой дѣци друге нове альине као што њи и садъ видишь, а тако исто и Амалія преобуче о нашемъ трошку и све дѣвойке.

Школа и затворъ су дѣйствовали, но јошъ више себичность. Момци, да ми по вољи учине, пусте сви браде. Браду носити забраніо самъ быо невольнима, само слободни могли су се у томъ са мноми уравнати. Робове треба стрићи. Я отворимъ свакомъ врата къ слободи. Кои є своя поля по моима прописима најболѣ быо урадію, томе самъ ѡй за малу одкупну аренду уступію, а таковогъ самъ и одъ неволѣ (работе) ослободію. Кои се у другой години као најштедливѣи, најприлѣжнѣи, најразумнѣи показао, томе самъ дао подіуну слободу кућу нѣгову као савршену собственость, поредъ тога еданъ заямъ у новцу, єдну почестну альину по форми мое альине скровну и дозволѣи, да браду носити сме. Већъ при свршетку прве године имао самъ повода и права или управо дужанъ самъ быо, да неколико болѣи породица одъ своію терета ослободимъ; ове су породице и пре могъ доласка одъ болѣи быле. Ово подражи кодъ многиъ зависть, кодъ своію напрезанъ, да се овимъ одабранимъ успореде, и то тимъ више, што су свакадъ по неколицина одъ ослобођены при суђеню поредъ мене сѣдили, и надъ преступницима судили. Ове засѣдателъ бирали су свакадъ сви слободни сами изъ свое средине.

Докъ самъ я овдѣ живећи слабо за свѣтъ марію, у

толико више маріо є свѣтъ за мене. Сасвимъ непредвид-
но дође по налогу попечительства, коє су мои сродници
издѣйствовали, една изванредна комисија, да стапѣ могъ
душевногъ здравља и могъ иманія изпыта. Извикали су ме
были за луда, и за бѣсногъ расипача наслѣђеногъ и свогъ
иманія. Господа комисијонци барѣ се неколико мѣсецій на-
частеше. Незнамъ какво су извѣстіє о мени предали, по
свой прилици не башѣ найболѣ, єрѣ самѣ заборавіо быо,
да свакомъ по кои жуѣакъ у руку спустимъ. О добро-
ћи извѣстія судимъ по тому, што ме попечительство безъ
обзира на мое жалбе и на мое одпоре, као слабоумногъ
смаatraюћи, осудило, да само у граници свои добара жи-
вити могу, и то подѣ врѣовствомъ єдногъ старателя, кон-
ће и о момъ владаню и о момъ иманю бригу водити, и
напослѣдкѣ ме одъ свакогъ мѣшанія съ каквимъ стран-
цемъ чувати. Среѣа моя, те є тай старатель поштенъ и
разуманъ човекъ быо; зато се мы наскоро сложимо и прі-
ятельи постанемо. Кадъ мое рачуне прогледи, зачуди се
човекъ о точности и строгости могъ куѣенія, и увиди, да
я овимъ начиномъ и постепенимъ укиданѣмъ работе и ку-
лученя више добыямъ негъ да губимъ. У нераду свомъ
помогне ми и онъ да изъ мои работа слободне люде ства-
рамъ. Онъ измисли притомъ іошѣ понека добра средства,
као н. п. да ослобођени дужни буду крозь петъ година
рачуны о своимъ расходима и приходима предѣ судомъ
полагати, за сигурность, да се небы покварили и тайно у
прилѣжности попустили. Овай добрый човекъ приволи се
преко мѣре нашегъ флієдскомъ животу, єрѣ увиди, да
намъ слабо кои коракъ ніє сасвимъ за рукомъ испао. Веѣъ
друге године одликовали су се мои селяци одъ свію изъ
сусѣдны предѣла, штеднѣомъ, паметнимъ куѣенѣмъ, зна-
нѣмъ и поштенѣмъ. Свуда су ѿи звалѣ Херикуѣане, и за-

пта у оближњимъ мѣстима мисле и садъ люди, да су Фліелци у другу неку вѣру прешли.

Старатель и таторъ призна, да є мое мнѣніє о свѣту у главномъ сасвимъ умѣстно. Онъ пожели пта више, да се свуда люди къ веѣой простоѣи и истинноѣи у правима, обичаима и животу поврате. Само брада му є мрска была. Свой крутый перчинъ у потилку и напрашакъ у коси браніо є юначкій; и тыканѣ (разговоръ са ты) было му є необычно и противно, па зато ніє Амаліи и мени за живу главу ты могао реѣи. Међутимъ пѣгово извѣстіє о мени после єдне године пѣгового старательства, и почемъ є мой начинъ управляня съ иманѣмъ правительству саобштію, учинило є, те располагаѣъ съ иманѣмъ опетъ мени самомъ оставе, но привремено съ томъ обвезомъ, да сваке године о томъ рачунъ полажемъ. — Сва ова незгода за мене произишла є одъ моиѣ сродника. Они су тврдо увѣрени были, да самъ я съ памети сврнуо, према ме мой доондашній таторъ за чудноватогъ особеняка издавао. Збогъ тога и изъ узрока, да небы моимъ поновлярскимъ говоромъ, т. є. да небы тимъ, што самъ свуда явно и смѣло оно говорію, што є природи и разуму угодно, другомъ па досади и на уштрбъ быо, забрапе, да безъ особитогъ височайшегъ дозволенія, изванъ границе мои добара нисамъ изиѣи смѣо, другимъ рѣчима, да велику европску лудницу несмѣмъ лично посѣтити, но да само могу о нѣой у новинама читати. Али ова забрана была ми є башъ по воли.

Ето веѣъ има скоро петъ година, како у овомъ момъ блаженомъ усамлѣнію живимъ. Изиѣи у полѣ, помотри мое нѣиве и нѣиве наши селяна, наше шуме, наша стада и обиталишта! Ты ѣеши у свему наѣи цвѣтаѣе, одпре овдѣ необычно благостанѣ. Сви мои кулучари слободни су.

Само ѓданъ пїяница и ѓданъ суровый леньштина нехтедоше се никако поправити. Пїяница умре. Оногъ другогъ немогоше ни награде ни казни на болѣ окренути. Али кадъ сви Фдїелци браду пустише, и самъ онъ голобрадъ остаде, то га поче чудновато мучити. Међу толикима, быяше онъ самъ іоштъ работникъ и безъ браде. Ту срамоту нїе више сносити могао. И онъ се поправи да бы поштено међу поштенимъ людима живіо.

И мой є парохъ имао збогъ себе и свогъ стада доста муке съ конзисторіємъ. Но и то прегрми преко насъ, и мы остадосмо на миру.

Я садъ не само што мое слободне селяке за судїе поставлямъ, него самъ іоштъ на волю оставіо, да сами себи власти бираю. Чувство чести є веѣъ у нїима узбуђено, они осѣћаю свое човечїе достоинство. Покадкадъ по гдѣ кои одбранїи ручаваю заєдно са своимъ женама кодъ мене. Я самъ съ нїима у свему раванъ, као да самъ їмъ другъ. Мы носимо єднаке альяне, то чини, те су они справъ мене искрени, безъ да гравце учтивости икадъ прекораче. Предъ старїимъ мораю млађи устати и капу скинути, али себи равномъ нико капу нескида. Свака доказана злобна лажъ кодъ насъ є злочинство као и крађа. Како они сами себи суде, много су строжіи него што самъ я икадъ быо. Покадкадъ морамъ нїюве пресуде да ублажавамъ. Школе су намъ, што могу болѣ быти. Дѣца, коя су даровитїя, уче и свѣтску исторїю, познаванїє землї и нѣны држава и народа, науку о мѣренїю земаля и о зиданїю кућа. У цркви пѣваю момци четворогласно пѣнїе по нотама.

Али, любезный Норберте, болѣ бы было, остани само неколико дана кодъ насъ, па ћешъ све ово своимъ очима видити; ако можешъ, остани и неколико недѣля.

Разговоръ на гумику више Флієла.

Такое причао Оливеръ.

Морамъ признати, све што ми є причао, све што самъ у Флієлу видію, врло є яко на мене подѣйствовало. Дивію самъ се нѣговой крѣпости волѣ, нѣговомъ богатомъ ствараюшемъ духу, и сажалѣвао самъ судьбу нѣгову, што га є свѣтъ тако рѣаво разумѣвао и осуђивао. Я самъ радо мое задржаванѣ у овой величественной Оази продужію, и да ме ніє мой пріятель толико наговарао и да ме ніє красна бароница своимъ дражеснимъ умиляванѣмъ толико молила. Заиста є Флієлъ права Оаза, цватеће острова у пустини окружаваюћи га предѣла. Ёрѣ како се на ову земљу ступи, како се изъ песковиты или баровиты околны предѣла, изъ гдны подивлячены еловы и боровы шума, изъ сиромашны, прлявы, неуредны села, пунны кошара и покварены людій — изиђе, ступи човекъ напрасно на земљу, коя се више зелени, и коя улюдиіє люде рани. Флієлъ є пређе пунъ кошара быо, кое су се садъ у пріятне кућице преобратиле; я самъ ин често шетаюћи се съ бароницомъ разгледао; и овдѣ су были баруштинѣ, кое се садъ само по дугачкимъ, подземнимъ одводнимъ каналама, напунѣнимъ каменѣмъ и земљомъ покривенимъ познає; и овдѣ су были робови, кои су предъ своимъ спаіомъ а іоштѣ више предъ нѣговимъ званичниками дрктади, но за деѣма и єдногъ и другогъ варали; садъ пакъ примѣчавамо люде съ правимъ и смѣлимъ ходомъ, кои барона за себи равнигъ држе, — али съ каковомъ дѣтиньскомъ оданости и любови вію се они садъ око нѣга, и око нѣгове породице! —

Ово преиначенѣ за тако кратко време, налчило бы на какво чудо, кадъ се не бы знало како є Оливеръ при томе

мудро и постоянно поступаю; како е онъ подало изъ заповедающега спаіе претворіо се у учителя и отца своего селяка. Како е онъ свое селяке нѣовомъ собственомъ користѣу къ добру и раднѣи маміо; како се онъ нигда нѣ на нѣову признательность, на нѣовъ разумъ нити на нѣова чувства побожности и поштеня ослабяю; него онъ ий е съ почетка выше поправляю него што ий е учію, и ослабяю се на ячину многогодишнѣгъ упражняваня, и уздао се у приращуюћу младежъ. За то онъ, бароница, свештеникъ, и учитель, предузму наставлянѣ свію; и од'туд' е то што су судіе, и кметови по већей части све млади люди одъ двадесетъ и петъ до тридесетъ година, были; баремъ я нисамъ ни одного одъ стараца селски међу нѣима видіо.

Али то све неприпада овдѣ. Я оѣу само судьбину могъ пріятеля да причамъ, али не, како онъ свое подчинѣне изъ нѣового задивлячєня у люде ствараше.

Кадъ ми е Оливеръ свое кѣйне тевтере отворіо, и доказао, да онъ са своимъ преиначенѣмъ одъ прихода ништа негуби, него іошѣ выше, него што сунѣговъ упокоеный стрицъ и нѣгови предци имали, добія; смѣшеѣи се рекне ми: „Садъ видишъ Норберте, гдѣ е лудость, или у Флиелу или у кралѣвой престолной вароши? Зато што я выше добіямъ него други, поступа се самномъ као съ распискућомъ, и морамъ сваке године страномъ човеку, кога ми за прегледанѣ мои рачуна шалю, и найманый мой кѣйный посао показати.“

— Зашто се не тужишъ на тай поступакъ? то е неправда, то е насиліе.

„Мое бы тужбе было суѣтне. То нѣ одъ суда, него то е прекимъ путемъ попечительство издало свою заповѣсть, и садъ нѣ то лако покварити. Попечительство несме одъ того одступити, ер' бы тѣме признало свою

погрѣшку. Комисія коя сваке године долази, небы такође своє мѣнѣнїе зато дала, ер' бы изгубила едно лепо пу-
тованѣ, и накнаду зато путованѣ кое я одъ мой новаца
плаћамъ. Найрадїе сносимъ то што су ме овдѣ на до-
бро мои предака као у заточенїе послали. Садъ Норберте
кажи право, шта ты мыслишь о свему томе?"

— Я ти исповѣдамъ Оливеру, да самъ сумняю о те-
бы, и да самъ те сажалѣвао, кадъ самъ къ теби дошао;
али садъ о теби мыслимъ са свимъ другчїе, и овай нашъ
састанакъ и разговори, остаѣ ми као найлепшїй споменъ
у животу. Свуда су те огласили да си будала; кое ты
заиста ниси, него као што рече твой надзиратель, ты си
ѣданъ добрый, поштеный и чудноватый особенякъ.

„Особенякъ, необичанъ човекъ? Ёсть, то су права
имена оны, кои се одъ будалаштина свога времена отргну.
Диогена Синопу звали су такође будаломъ; Катона педан-
томъ; Колумбъ по улицама Мадрида быо е за будалу сматранъ;
Олавидъ инквизиціи преданъ; Русо од' жителя бернски изъ
свогъ прибѣжишта изтеранъ; Песталоцци од' многїхъ своїхъ
земляка међу луде причислѣнъ, зато што се оуъ са си-
ротиньомъ, просяцѣма и дѣцомъ радїе дружїю; него са
такимъ названымъ отмѣнымъ али суетнымъ свѣтомъ. И ꙗкѣ
ли то ѣданъ опору укоръ на васъ саме, што вы мене
зовете особенякомъ, мене, кои своє одъ Бога примѣно
право, паметно и природно мыслити, говорити и радити,
и ништа выше — уживамъ.“

— Не Оливеру, нема пребацываня, ни свѣгу ни тебы.
Нико ти небрани паметно и природно мыслити и радити;
али такођеръ треба да штедишь и права другїхъ, по ны-
новымъ саданымъ понятїямъ, обичаяма, а и по ныновымъ
предрасудама, мыслити, говорити и радити, докле они или ны-
ова дѣла паметниа небуду. Сви люди немогу философи быти.

„Заръ ии нисамъ я чувао? Заръ самъ я туѣа права повредіо?“

— Немой ми замѣрити, али тако є, Поставляюи твоє основе и обичає, противу своіу обшты обичая и основа, завадіо си се са оныма съ коима си живіо, и тако ниси учиніо ни половину добра и ползе, од' онога што бы могао учинити. Христось узео є юдейске обичає, шта више понизіо се многимъ юдейскимъ предрасудама, само да бы могао болѣ са своіомъ наукомъ напредовати. Найпосле, шта значи єдна смешна мода, и шта важи то, ако ко годъ дугачакъ перчинъ или браду носи, или ако ошишанъ и обриванъ иде. И я такоѣрь признаємъ да є чудновато особи само єдною реѣи вы; али шта шкоди тай обичай? Ты знашь да су и Грцы и Римляни у вишеброю, говорили о себы. Ты знашь шта значи и вы и ты. Па ето одатле можешъ видѣти, да си ты подигао рать на савъ свѣтъ, почемъ си одъ до садъ владаюћегъ обичая однао, и свакомъ твоє ты почео намећати. Ко на све нападне, съ тимъ се сви туку. Бы л' се ты могао томе чудити?

„Я се томе ни мало нечудимъ, ербо я самъ се томе надао. Неспомини ми Христа за примѣръ, као што чине они, кои сву свою ленность и невалялство са побожнымъ претвараніемъ, у изопаченымъ изразима библиє, крію. Сынъ Божій са своимъ сувременыцима, имао є веѣа и важнія дѣла да свршує, зато є ѣутомъ предазіо поредъ маній лудоріа; али я само имамъ посла са овима, и баремъ неѣу силома и преко свое вољ, да барбарство фалимъ, правдамъ, или да и я участвуємъ. Іошгъ толико права баремъ дає се човеку, овде на земљи меѣу людьми, да онъ може свой разумъ употребити.

— Мой пріятелю, као што ми се види, то ти ніє нико

бранію; али ніс ти дозвољно было, непозльиво другима саобщтавати твоя убѣђеня, особито кадъ су она явно противна постоеѣмъ порядку, и кадъ могу замрсити дру-
жевный животъ. И ты самъ у Флиелу съ почетка твоимъ селяцыма было си строгій господаръ; и ниси іѣ одма, него мало по мало у слободу довео. Ты си знао добро, да бы зло было дѣцы у невѣшту руку ножъ дати, кои у вѣштой руки човека одъ велике є ползе. Шта бы ты казао, кадъ бы єданъ одъ твой подчинѣны и прости се-
ляка, на єдан—путъ почео говорити о истинномъ праву человечества, о барбарству и злу феудализма, и о природ-
ной єднакости людѣй? Заръ не бы тай реформаторъ сва твоя намѣреня осуєтіо?

„ Тако є Норберте. Али мислимъ тай примѣръ ніс сходанъ мени и моимъ дѣлима. Я нисамъ нигда противу постоеѣгъ порядка говорію, ни онда кадъ є рѣавъ и не-
сносанъ; него, я самъ свагда дао Богу шта є Божіє, и цару шта є царєво. Я самъ говорію само противу зло-
употребленія, предрасуда и суєвѣрія, коя нису ни граѣан-
скимъ законима одобрена. Противу вашегъ ненародногъ живота, противу ваши претвараня и неискрены поздра-
ва и комплименты, противу вашегъ неприродногъ раз-
кошія, противу вашегъ женскогъ китеня, противу вашегъ
понятія о чести и срамоти, о заслуги и нагди, о томе
самъ я говорію, и то само бранеѣи самъ себе, еръ вы
Европцы хтели сте силомъ да оставимъ свой разумъ и
своя убѣђеня, и гоните ме да признамъ да є вашъ изо-
паченый и неприродный животъ добаръ и лепъ.“

— Али любезный Оливеру, твое мысли о стоеѣй
войсцы, о благородству роѣеня, о угушеныхъ правама
народа, о

„Доста, доста! Сви тій основи, фала Богу уоб-
 ште признати су за истине, али то признанѣ мртво є. За
 нѣи кажу да су у Теоріи добри, али да немогу у животу
 трајати, и то изъ якій узрока. Я немамъ ништа противъ
 тога. И я, да самъ владатель или министеръ, чувао бы
 се добро завести Платонову републику, пре негъ што
 бы имао филозофическій народъ. Али я самъ та начела
 пріятельима, и мени равнина, а не народу да се буни,
 казивао. Я самъ чинію оно, што сада милиони или говоре
 или пишу. Вы бы морали половини жительство у Европи
 главе одсѣѣи, кадъ бы хтели, да се такове ствари не-
 мысле и неговоре. И почемъ една половина народа тако
 мысли и говори, и друга ће половина окренути се на те
 мысли. И кадъ є едан—путъ вышество о болѣмъ увѣрено,
 онда ће се све само одъ себе лако учинити, и то безъ
 државногъ комешаня и крви, то ће учинити природнымъ
 своимъ путемъ, крозъ побольшане законе. Заиста збогъ
 тій мойй начела, нису они мене огласили да самъ полудію,
 нити су ме збогъ тога одлучили одъ свѣта. Нико не бы
 ништа имао противъ тога, што бы я као Баронъ, противу
 неправде, барбарства, лудорія и шкоде викао и говорію, коя
 су съ правама наслѣдногъ благородства скончана; Нико
 не бы противъ те мое вике и говора ништа имао, кадъ
 бы се я съ коіомъ графицомъ или бароницомъ оженію.
 Млогя тако чине. Него зато, што самъ я упоредо съ мо-
 имъ говоромъ у животу ишао, што самъ говорію то самъ
 и примѣромъ чинію, премда нікомъ шкодію нисамъ; што
 самъ любавъ едногъ сирочета, предпоставію предрасуди и
 гордости мое фамиліє; шта самъ я, Баронъ, избрао себи
 дѣвойку, коя ніє рођена одъ богати и благородны родите-
 ля — то се сматра за преступленіє. Мой Норберте, по-

гледай мою Амалію іоштъ єдан—путъ, погледай мою дѣцу, и мой среѣнный и спокойный животъ, па онда осуди ме слободно.“

— Съ таквымъ документима, за твоє право, любезный Оливеру, наравно да си страшанъ адвокатъ. Али я мыслимъ, да бы племиѣство тай малый грѣхъ могао ти крозь прсте гледати, и тебе као изузетакъ сматрати. — Ты знашъ да се у данашнѣмъ времену, са свымъ блажіє о тымъ стварима мысли. Племиѣство ніє ништа друго, него. . . .

„Заръ ты то вѣруєшь? брате, немой да се варанъ о племиѣству, у коме, не само фізіогномніє, и не само права, него такође и мысли, и предрасуде фамилія, наслѣдственє су, и тако наслѣђуюћи за много колена немогу се избрисати. Племиѣство одъ роѣня свога увртило є себы у главу, да є одъ болѣгъ блата створено, него остало човечество. И кадъ веѣ снаги революція подвргне се, та имъ мысао остане опетъ. Заръ ниси видіо племиѣство французско, како є у бѣди и сиротиньи, изашло изъ свогъ отечества. Свою гордость и уображенѣ о себы самогъ, ніє оно изгубило ни онда, кадъ є свое чизме само морало крпити, и свое кошулѣ прати. Погледай у сиротиньи роѣне и одгоєне млађе племиѣе у французской. Шта раде они? Место да се са своіомъ судьбиномъ задовољъ, ту же се што су у свымъ правама єднаки са осталимъ грађанима. Зато раде да оборо уставъ, кога бы опетъ друга революція створила.,,

— Ту самъ садъ уватио твою слабость. Шта могу доказати примѣри людій друге землѣ, за, или противу людій наше землѣ? Ко бы индіянске поглаварє, са нашимъ

племиѣствомъ хтео упоредити и осуѣивати. Али да оставимо то. — Него послушай ты мене. Я бы радъ бы, да те са остальмъ свѣтомъ помиримъ. Ёдна мала жертва одъ тебе треба, да nebudeшъ тако югуница, да мало одъ твой начела попустишъ, и вѣруй ми све ѣе се то забравити. А мы смо дужни ту жертву принети. Само крозь то може се повѣренѣ повратити. А само кадъ човекъ има явно повѣренѣ, може у свѣту много чинити.

„ Ты иштешъ одъ мене ёдну малу жертву Норберте! Знамъ я веѣ шта ё то. Ты маленкость одъ мене тражишъ, а та маленкость, ништа друто нѣе него да я сва моя убѣѣня, начела и изъ нѣи изтичуѣ дужности жертуемъ. Али кадъ я моя убѣѣня и начела оставимъ, у коиѣа се састои цѣло моё быѣе, на што самъ онда у свѣту? съ чиме ѣу онда моѣи добро творити ? “

— Имаѣешъ съ чиме! Угледай се на друге мудре люде у свѣту, они осниваю своя начела, и чине неизбройна добра, безда се заваде и раздѣле са свѣтомъ. Зашто и ты небы могао тако? Шта можешъ ты, и са самымъ твоимъ примѣромъ, тако самъ себы оставлѣтъ, шта можешъ учинити, ако те, као што се садъ чини, сватвоя околна мѣста съ друге стране сматраю, и држе да си полудіо? —

„ То питанѣ заслужуе одговоръ, ёрбо изъ свѣо твой питања, то ти ё найважнѣе. Пре свега, помисли на мою вольность и слободу, као човекъ, да я, баремъ у моіой куѣи, на моіой земљи, по моимъ больимъ убѣѣеняма, ёсти, пити, носити се, говорити и радити смемъ, по моіой воли, а да ничіе туѣе право неповредимъ. Кадъ я лудоріе,

претераностъ, и неприродностъ садашній Европски людй, по моёй памети наѣмъ, да су смѣшна, шкодљива, неприродна, и презрителна; заръ онда поредъ све моё наклоности, позива и дужности къ ономъ што е истинито и право, одъ моё слободне волѣ никаквогъ употребленія да нечинимъ? И то одъ стра, да небудемъ одъ нашй барбара, извѣштений и у обичай оковани животиня, кои ништа бо-
лѣгъ неразумѣю, изсмѣяютъ? — Я ти одговарамъ толико, Норберте, у колико се твоё питанѣ непосредствено мене тиче.“

Овдѣ уѣути мало Оливеръ, као да е одговоръ оче-
живао. Но после неколико тренутака почне опетъ: —
У осталомъ, о Норберте, опомени се оногъ одломка изъ
путованя Питеаса, што самъ ти читао, и опомени се оногъ
што си самъ признао о наѣној и траженој истини.
Ты самъ признаешъ, да се човечіе друштво у Европи,
далеко одъ закона природе удалило и изгубило. Вы сви
признаете, да мы управо зато много трпяти и страдати
морамо; ербо повреѣнѣ вѣчны божій закона носе казнъ
за преступнике, у себы самыма. Нико одъ васъ некріе,
да сво ваше граѣанско и куѣевно станѣ, да ваши устави,
обичаи и начинъ живота, ништа друго нису, но само бо-
ренѣ съ природомъ. Али ко одъ васъ има юнаштво о-
разума, да се простымъ и вѣчнымъ уредбама божимъ,
поврати? Тога юнаштва нема! Та одважностъ мене ніе
оставила. То е ипакъ добро, да баремъ поединый, не-
бинуѣи се шта ће свѣтъ реѣи и оѣелъ се смѣяти, примѣръ
чегъ правогъ и доброгъ, у животу, поставе. Добро е, да
поединый устану, кои са слепаріяма и занешеностима
овогъ свѣта, неправе никакве уговоре, него явно почну
ратовати. Ербо предикама, и говоромъ у школи и у

театрима, похвалама природи и истини, неће се ништа учинити. Вы говорите, филозофирате и пишете непрестано, а учители остаю непрестано, као што су и были, па и ученицы како ће другоачій быти. — Зато є добро да по гдѣ—кои, примѣромъ своимъ помогне извѣсти друге у правый животъ. Наравно да ће они съ почетка быти сожалѣвани и изсмѣяни. Али мало помало навикну се очи сувременика на та чудновата появля. И напослѣдку каза ће се; „али и пакъ тай човекъ у нечемъ има право.“

Найпосле, одваже се многи полако у гдѣкоимъ стварма слѣдовати му. И, ко є човечество, или неку малу часть човечества, само еданъ коракъ природи приближю, тай є у свомъ животу доста учиню. — Многи имаю обычай опорочавати онога, кои право чини, само зато, што мрзе, да управо онай имату одважность да чини а не они.

— Зато што я безъ разкоши, и безъ страны пиѣа и єла, живимъ; зато што се угоднѣ и за око лѣпше одѣвамъ; зато што я честь мушкой бради повраћамъ; зато што се я одричемъ права могъ благородства, и што нећу да важимъ више, него онолико колико собомъ вредимъ; зато што самъ се оженю изъ сиротиньске класе, недржимъ да самъ пониженъ и обезчестѣенъ; зато што я честь удвоюмъ неповраћамъ, и што я знакъ мой правы или излаганы заслуга, нећу на прсыма за гледанъ да носимъ; зато што мое робове у слободне люде и пріятель претварамъ; зато што я лажъ презиремъ, а истину безъ стра изповѣдамъ! зато мой Норберте са мномъ поступаю као лудымъ човекомъ, и то садъ у деветнайстомъ вѣку, и то поредъ свегъ тога, што я по здоровомъ разуму живимъ, ништа противъ земаьскій закона нерадимъ, никоме зло нечинимъ, многогъ усрећимъ и на добро упутимъ, нигда праву пристойность ненару-

шавамъ. Ето ти Норберте могъ одговора, на твое питанъ.
Садъ прекинимо разговоръ о томъ.“

Мы свршимо разговоръ. Я заграмъ тога поштеногъ
особеняка, и придодамъ му у шали: „Мы имамо едну
пословицу, коя каже: „што е одвекъ оштро, изкрза се.“

После нѣколико дана оставимъ га я. Споменъ на
Флиель, остае ми као найпріятнѣй споменъ у животу.
Нећу ни то прећутати, да, кадъ бы читавъ свѣтъ, у
лудило мога Оливера пао, да бы я съ радостѣю еданъ
одъ првы таквы будала постао. Мы смо одъ то доба
еданъ другомъ опетъ почели писати; и я самъ учиню
као некій завѣтъ, често у тай среѣный Флиель путовати.

БАСНЕ.

СТАРАЦЪ И СМРТЬ.

Край бремена дрва еданъ старецъ сѣдне;
Овладалъ слабости, уздишући рекне:
„Гдѣ си веће, гдѣ си, о смрти проклета!
Што недођешъ да ми свршишъ тужна лѣта?
Већъ ме гледашъ да се у старости мучимъ,
Подъ бременомъ дрва да се вако гучимъ.“
Смртъ се яви старцу, и рекне: „Шта хоћешъ,
Те ме непрестано уздишући зовешъ.
Мене ево старче, я самъ похитала,
Позиванъ твоє я самъ саслужала;
Већъ и сама видимъ, да си посустао,
Садъ ми кажи само, зашто си ме звао?“
Старецъ се уплаши, и главу обори,
И негледећ у смртъ, тихо проговори:
„Звао самъ те, да ми помогнешъ подићи
Ово време дрва — морамъ кући ићи.“

СЕЛЯКЪ И ПСИ

У пустари некой — єдинога селяка
Затеку свѣгови, и зима опака.
Тешко време дође, и селякъ остане.

Безъ припреме зямске, безъ хлѣба и хране,
 Онъ заколъ ондѣ две дебеле овце,
 Ал' поѣде и нѣи, и изпразни доице,
 Кадъ свѣгови почну падати све горе,
 Онъ заколъ вола изъ плуга што оре.
 Онда насъ найстарій режеѣи с' протегне,
 И млађима псима уздишуѣи рекне:
 „Веѣъ изъ ове куѣе треба у свѣтъ поѣи,
 Ёрбо може скоро редъ и на насъ доѣи,
 Хайде да бѣжимо, докъ є за раніє,
 Поєшѣе насъ газда — овдѣ шале ннє.“

ОРАО И НЪГОВО ЦЕРО.

На високой грани орао сѣђаше,
 И за себе лова около гледаше.
 Ал' на свѣту овомъ по често се случѣ
 Оно, што насъ стара пословица учи:
 Да остриженъ често онай куѣи доѣ,
 Кой за туѣомъ вуномъ неправедно поѣ.
 Тако и тогъ Орла, што самъ лова жели,
 Сакривенъ ипрека ловацъ устрієли.
 Яданъ ор'о своя лака крила пови:
 „А мой тужанъ лове, тако л' те улови?“
 А када погледа, гдѣ є стрѣла была,
 И угледа цєро изъ орлова крила,
 Коє є на стрѣли приденуто было.
 И ту смртну стрѣлу на нѣга водило:
 Онда ор'о нисне, и падаюѣ' доли,
 Рекне: Садъ ме рана двапутъ выше боли,
 Ёрбо виђу; све є на свѣту невѣра,

Кадъ ме сама моя убіяю пера.
Ние ми толико ни на стрѣлу жао,
Ал' на мое перо! — яо мени яо!

РАСТЪ И ТРСКЕ.

Растъ силнимъ се вѣтромъ изъ землѣ извали,
И извалѣнъ тако у рѣку се свали.
Покрай вите трске вода га носаше,
И у бѣди своіой растъ трску питаше:
„Кажите ми како, о вы трске танке!
Издрижете вѣтре велике и яке,
Кадъ я 'вако стананъ, высокъ и дебо,
одъ силногъ се вѣтра нѣсамъ отео?“
„Е тако є!“ рекну віюѣ се трске,
„Мы се превіамо, и нѣсмо дрске,
Свачемъ одъ насъ ячемъ мы се прикланямо,
И за свакигъ вѣтромъ мирно с' повіамо.
Вы растови за то често се ломите,
Што свакоме вѣтру снажно пркосите.“
Често є се болѣ съ пута уклонити
Ономъ, коме ниси кадаръ одолѣти.

ПАСЪ И НЪГОВА СЪНКА.

Єданъ комадъ мяса пасъ овчарскій наѣ,
И усамлѣнъ да бы поєо га слаѣ,
Носаше г' у зубма покрай єдне рѣке,
И сгледа у води образъ свое сѣнке.
Учини му с' да то друго псето има

Много већий комадъ у своимъ зубима.
 За то лапне зубма, да дочепа сѣнку,
 А комадъ изъ уста падне му у рѣку,
 Комадъ мяса одмахъ на дно рѣке оде,
 Зачуђено псето остане край воде.

— Много людий има, кои прођу туђе,
 Кадъ се полакоме на иманѣ туђе,
 Пословица каже: „Кои жели веће,
 Тай изгуби често и свое изъ вреће.“

ЛАВЪ И МИШЪ.

Мала дѣцо чуйте! приповѣдку едну,
 О маломе мишу — али за васъ вредну.
 Изъ те приповѣдке видите — на свѣту.
 Какви с' у животу случаєви плету.

Послѣ дугогъ лова, лавъ утруђенъ легне,
 У дебеломъ ладу безбрижно с' отегне,
 И текъ што е хтѣо да затвори очи,
 А мишъ олѣ некуда на леђа му скочи,
 Лавъ се тргну брзо, и миша ухвати,
 И лютито почне на нѣга викати:

„Заръ ти мала хуло, кодъ толики међа,
 Нађе да се играшъ око мои леђа,
 Да ми недашъ мирно у сну почивати?
 Чекай, садъ ћешъ добро ти лава познати.“

Мишъ у лављой шапи почне цюкати,
 Пола мртавъ олѣ стра' почне се правдати;
 О ты сильный лаве, царе животиня,
 Я самъ погрѣшио, цѣла е истина;
 У твојой самъ власти, можешъ ме убити,

Ал' какву ћешъ славу са тиме добити?
 Но пусти ме жива, опрости ми сада,
 А я ти згрѣшити већ нећу никада.^а
 Лавъ се самъ насмѣе, и одпусти миша,
 Мишъ весео оде исподъ сува лишћа.
 Прешло неко време и лавъ зе ухвати
 У ловачку мрежу, и почне урлати.
 Одъ лавове вике ечала сва гора,
 Мишъ позна по гласу свога добротвора,
 И потрчи одмахъ, у помоћ му дође,
 И одъ замке уже започе да глође.
 Послѣ дугогъ труда мишъ къ намъбри доспѣ,
 Те прегризе уже, а мрежа се проспе.
 Ето видѣте, дѣцо, тогъ лава силнога,
 Спасена одъ смрти одъ миша малога.
 Сѣтите се свагда поредъ ове приче:
 Посѣяно добро макаръ кадъ изниче.

ПЕСМЕ.

НАДПИСЪ НА ГРОБУ ЕДНОГЪ ПСА.

(Прев. изъ Байрона.)

Када човекъ умре и у пра се ствара,
Кой заслуга нема, али има пара.
Вѣштацы се често, брижљиво потруде,
На нѣговомъ гробу, да споменикъ буде.
Ал' спомен' некаже, выш' мртвог' какав' е,
Нег' какав' трбало б' у животу да е.

А сиротно псето, пріятель найверниъ,
Противу душмана, бранитель ватреный
Кое — то сведочи, свака пононь глува,
Само живи зато, да свогъ газду чува,
Нѣму нема славе! — кадъ му с' сврши животъ,
На љубре га баце, ил' одвуку за плотъ.
А човекъ — скотина! — без' икаквогъ стида,
За опроштай грѣха, свѣтъ за гробомъ зида.

Човече! животно, еднога минута,
Ты робе на ког' е тамница метнута,
Све што т' добро позна, то одъ тебе бежи,
Стенѣ за дверь неба, твой найниже лежи.
Любишь одъ беснила, — пріятель си варљивъ,
У смею, у плачу, у свему си лажљивъ.

Кромъ имена твого, зверъ си найчуднѣя,
 У животномъ свакомъ, крвь є човечнѣя.
 — Вы, што кадъ годъ ову, плочу угледате,
 Нежалъ те никога, кадъ є прочитате;
 Пріятелю єдномъ, диго споменъ тамо,
 Кога вы незнате, когъ я позна само.

ЮНАКЪ ДУНАВОМЪ ПЛИВА.

(Прев. изъ словенски народни пѣсама.)

Стои, стои лепо полъ,
 Полъ дуго и широко:
 По средъ поля иде стаза,
 Стаза дуга утрвена,
 А по стази иде мома,
 Прелієпа млада мома,
 А у воду тію гледа,
 Тію воду бистрий Дунавъ.
 Ой, у води, у Дунаву
 Ил' є сунце, или мѣсець?
 Нїє сунце, нит' є мѣсець,
 Већ' младъ юнакъ Дунавъ плива!
 „Пливай пливай младъ юначе!
 И на край ми ты припливай.“
 Како ћу ти припливати,
 Кадъ ме моя оштра сабля
 У дунаво ладно вуче.
 Моя лепа светла пушка,
 Она мене на дно спрема.

Л И С Т Ъ.

(По одной франц. пѣснѣ.)

„Од' свога стабла одкинут'
Сиротан' листе увенут'
Кажи ми, куд' ѣшь ты?..

— Буря несретна; немила,
Мов є стабло сломила,

На коме я процвати.

Сада ме судба премече,
Крозъ сваке редомъ несрече;

Титра се са многъ одъ волѣ.

Свакій ми вѣтрик' пркоси.

Кудъ оне туд' ме проноси:

Крозъ шумѣ, брда и полѣ.

Идемъ, вѣтаръ кудъ ме гони,

Куда се све земно клони —

Кудъ иде и листъ ружице.

Идемъ безъ цѣли я свуда

Идемъ у незнанъ безъ пута,

У гробъ вѣчности царице.

СВЕТА НЕДЕЛЯ.

Поранію Кралѣвиѣу Марко

У Недѣлю на Васкрсеніє,

Нит' с' уміо ни Богу молю;

Поранію у ловъ у планину,

И повео р'те и огаре,

Када дође у гору зелену,

Пушти р'те по врѣ горе равне
 А загаре по дау горе равне,
 А онъ сѣде на средѣ горе равне,
 Стаде ека крозь гору зелену.
 Дал' су саблѣ међу Деліама?
 Дал' су чаше међу бекріама?
 Дал' су игле међу везиляма?
 Дал' су плойке, а дали девойке?
 Дал' е вила, дал' е люта гуя?
 Нит' су саблѣ међу Деліама
 Нит' су чаше међу бекріама,
 Да с' Деліе у полю бы было,
 Бекріе бы у Ме'ани было,
 Небы были у гори зеленой.
 Нит' су игле међу везиляма
 Нит' су плойке, нити су девойке,
 Нит' изъ горе пребіела вила,
 Веће есте шаровита гуя,
 Право иде Кралѣвићу Марку
 Право дође шарцу виленоме,
 Па се сави коноу око ногу.
 Богомъ сестри Кралѣвићу Марко
 Богомъ сестри шаровиту гую;
 „Богомъ сео шаровита гую
 „Одмотай се од' коньскіе ногу,
 То е гуя за Бога примила
 Па с' одави од' ногу коньскіе
 Ал' се сави Марку око врата,
 Кад' то виђе Кралѣвићу Марко
 Онъ узияши шарца виленога
 Па отиде свомъ біеломъ двору,
 Када дође двору біеломе,

Стара га є майка предсретала,
 „Я мой сыне Кралѣвићу Марко
 „Єси л' штогод' дова уловіо,
 „Я ли какве плячке задобіо?“
 Онда рече Кралѣвићу Марко:
 „Евросимо остарила майко,
 „Чуданъ самъ ти довак' уловіо;
 „Уловіо халу око врата;“
 Кад' то виђе Евросима стара,
 Она оде у біелу кулу
 А пред' нѣга люба изшетала,
 Теставне іой обадвіє руке
 Месила є бѣле датурѣє,
 Да ій шалѣ Вилнидару цркви
 Она дође своме господару
 Па є нѣму была бесѣдила:
 „Господару Кралѣвићу Марко?
 „Єси л' дова штогод' уловіо?
 „Яли какав' шићаръ шићарио?
 „Єсамъ любо уловіо беду
 „Уловіо халу око врата.“
 Кад' то виђе віерсеница люба,
 Када виђе змію око врата
 Люба гую трипут' сестримила
 „Богомъ сестро шаровита гуіо
 „Одмотай се од' Маркова врата
 „Па се сави мени око врата“
 Одма гуя забога примила
 Одмота се од' Маркова врата,
 Па отиде у траву зелену
 Па изъ траве гуя проговара;
 „Бе курвићу Кралѣвићу Марко

„Мол' се Бога за віерну любу
„А ты бы ме упамтію данасъ
„Како с' лови у свету неделею,
„Нит' с' умію ни Богу молю,
„А я нисамъ шаровита гуя,
„Већъ я єсамъ пресвета неделя.“

РУЖИЦА ДЕВОЙКА.

Цркву гради Ружица девојка,
Темель меће мрамора кемена,
А живоке витка коситера,
А диреке лієне девојке,
Ключанице руке девојчке,
Покрила є лимомъ и оловомъ.
Искитила дробніємъ бисеромъ
Препасала одъ злата бемеромъ
То се чудо по далеко чуло,
То зачуо царе Отманага
Па онъ виче двіє вѣрне слуге:
„Ой бога вам' моє двіє слуге
„Я самъ чуо а видію нисамъ,
„Да є Ружа цркву начинила,
„Да є болъ у світу нема
„Неузима од' цара фермана,
„Од' кадіє ситне бурунтіє,
„Ни одъ паше беле мураселе,
„Већ' идите моє двіє слуге
„Довед'те ми Ружицу девојку
„И видите цркву Ружичину.

Тад' скочише двіє потурице
 Те одоше Ружициной цркви
 И наѡше Ружицу девойку
 Одвеше є цару честитоме,
 Кад' доѡше цару честитоме
 Пита царе Ружицу девойку;
 „Кучко єдна Ружице девойко!
 „С' чим' изуном' ты огради цркву,
 „Те неuze од' мене фермана
 „Од' кадіє ситне бурувтіє
 „Ни од' наше беле мураселе.
 Али ѡти Ружица дѣвойка
 Она ѡти ништа неговори
 Опет' царе пытао дѣвойку:
 „Курво єдна Ружице дѣвойко
 „Съ чим' изуном' ты огради цркву!
 Опет' ѡти Ружица дѣвойка
 Она ѡти ништа неромори
 Онда царе викну тамничару:
 „Водите є, надно у тамницу.“
 Тад' узеше Ружицу дѣвойку
 Узеше є за бієлу Руку,
 Одвеше є надно у тамницу,
 Те тамнує надно у тамници
 Тавновада за годину дана
 Нит' є ко-годъ гледа нит' облази
 Недаю іой ни воде ни леба,
 Кад' с' наврши пуна годиница
 Тад' се цару беше сажалило,
 Те онъ виче млада тамничара;
 „Ид' отвори проклету тамницу,
 „Те извадіте кости Ружичине,

„Извад'те їй на то ярко сунце
 „Нек' їой сунце бар' кости огрес.
 Тад' отиде млади тамничаре,
 Он' отиде тамниці на врата
 Када дође тамниці на врата.
 Ся с' тамница ка и ярко сунце,
 Тад' одоше на цару казаше,
 „Круво свѣтла наш' честитый царе,
 „Ся с' тамница ка и ярко сунце
 „По тамниці свила и кадифа
 „Туна сѣди Ружица дѣвойка
 „Пред' ньомъ стои синія од' злата
 „На синіи од злата ябука
 „Пред' ньомъ стои дивит' и артія
 „И артія кнѣига безъ язїе,
 „Предъ ньомъ стои віна руменого
 „И симита леба бієлого
 „Она сѣди ситне кнѣиге пише,
 „Кад' то зачу царе отман-ага
 Он' се беше самъ собомъ подиго,
 Како дође тамниці на врата
 Онъ дозивлѣ Ружицу дѣвойку:
 „О богати Ружице девойко
 „Кажи право, тако была здраво,
 „Ко ти даде синію од' злата
 „На синіи од' злата ябуку
 „На ябуцы аємъ драги каменъ
 „Ко ти застре тамницу кадифомъ
 „Ко ти даде дивит' и артію
 „И артію кнѣигу безъ язїе,
 „Кол' ти даде віна руменого
 „И симита леба бієлого.

Онда рече Ружица дѣвойка:

- „А бога ми царе отман-ага
- „Кад' ме пыташ' да ти право кажемъ
- „Света Петка и света Неделя.
- „Света Петка то є мени тетка
- „А недѣля рођена ми майка.
- „То су они мени набавиле,
- „Кад' то зачу царе отман-ага,
- „Он' тад' пусти Ружицу дѣвойку
- „Па Ружици вако проговара:
- „Иди съ богомъ Ружице дѣвойко
- „Иди съ богом' твоіой белой цркви,
- „Па ты гради беле намастире
- „Гради Ружо де є тебе драго,
- „Ты непытай цара честитого
- „Нит' ти тражи царева фермана,
- „Ни кадине ситне бурунтіе
- „Ни одъ паше беле мураселе
- „Ты се небой никога до Бога,
- „Нити бой се цареви везира,
- „Ни са стране каковы кралѣва
- „Краль на цара ударити несме
- „Ни само га ты се небой цара
- „Кои сѣди овдѣ у стамболу“

НОВАКОВИЊЪ ГРУЮ.

- Опреми се Новаковињъ Грую
- Опреми се у родъ у тасбину
- А са своіомъ віерницомъ любовъ,
- И поведе свое чедо драго

Свое чедо нежк' Татомира,
Кад' беау у гору зелену,
Тад' се беше Груи задремало,
Онда викну Новаковић Груио :
„Анђелио моя вѣрна любо!
Пѣвай любо те ме раздѣсмай,
Врло ми є санахъ одоліо.
Онда рече Дилбер' Анђелиа :
„Господару Новаковић' Груио !
Я бы тебы сада попѣвала
Попѣвала и теб' раздремала,
Ал' несміємъ млада запѣвати,
Од' курвића паше од' Ђрена,
Грло ми є танко гласовито,
Танко пѣвамъ далеко се чуємъ
Зачуће се до Ђрена града,
Зачуће ме паша у Ђрену,
А паша се тврдо завѣрю,
Ђрбо ме є у майке просіо
„Ђе ме чує да ће заробит' ме.“
Онда рече Новаковићъ Груио,
„Пѣвай любо, те ме раздѣсмай
Док' є тебе Новаковићъ Груе
Ты се небой паше од' Ђрена.“
Кадъ то зачу Дилберъ Анђелиа,
Бе запѣва танко гласовито,
Танко пѣва далеко се чує,
Са горице листак' полетіо
И по земљи трава полегнула
А од' пѣсме Дилбер' Анђелис
Зачуло се у Ђрена града,
Зачуо є паша у Ђрену,

У Турака чуданъ адетъ есте
 У нѣи стоѣ конѣи оседлани
 Оседлани па и зауздани,
 Онда скочи паша одъ Ђдрена
 И за нѣиме до триста деѣя
 Пояшаше три стотинъ атова,
 Испадонше друму па разкрише.
 Алъ да видишъ диете Груицу
 Груи есте санакъ одолио
 Па онъ виче Дилберъ Анђелиј:
 „Простри мени па друму широко“
 Кадъ те рѣчи люба разумела,
 Она простре па друму широко
 А давидишъ диете Груицу
 Онъ се пружи санакъ боравити,
 А па сыну стражу оставио,
 На свомъ сыну неѣкъ Татомиру
 Да му чува стражу одъ Турака,
 Кадъ се Турцы близу прикучише,
 Заспо Груио ка и ягнѣ младо,
 Али дете угледало Турке,
 Па потрча да пробуди Грую,
 Алъ му неѣа Дилберъ Анђелија
 „А мой сыне неѣкъ Татомире
 „Нисъ то Турцы, веѣе твои уицы
 „Изашли су нама у сретанѣ
 У томъ Турцы Грую обколише
 И на нѣга юришъ учинише
 И тако му руке савезаше,
 Одъ лаката до бели ноката,
 Изъ ноката црна крвца врца
 Свезаше му и ноге и руке

На пођоше у Ђдрена града,
 Изађоше изъ горе зелене
 На дођоше у полѣ широко
 Када бише преко поля равна
 Онда виче неакъ Татомире
 А мой Бабо Новаковићъ Грујо!
 „Дуго полѣ кратке ноге мое,
 „Немогу ти выше путовати;
 Онда нѣму Грујо говораше:
 „А мой сыне неакъ Татомире
 „Иди сыне Анђелин майки
 „Увиай се сыне и превіай
 „Како свила око ките смиля,
 „Некъ ти даде ђогу бабовога,
 „Яши сыне до онога мѣста
 „Ће ые тебе погинути Бабо.
 Оде дѣте своіой милой майци
 Уви се и превіа дете
 Како свила око ките смиля
 Да му даде ђогу бабинога,
 Агъ да видишъ младу Анђелию
 Она біе неакъ Татомира,
 Удари га шакомъ по образу,
 Два му здрава изломила зуба,
 И четири сѣ была померила.
 И сво дете у крвь огрезнуло
 Кадъ то виђе неакъ Татомире,
 Онъ отиде баби плакаючи,
 „Я мой Бабо Новаковићъ Грујо
 „Мене майка нагрдила млада,
 „Два ми бела изломилъ зуба
 „И съ прномъ ме крвцомъ обливала

„С' целом' ме е снагом' раставила,
 „Па ми јоште онда говорила,
 „„Одлаз' о'тле ајдучко колено“
 Кад' то зачу Новаковић' Грујо
 Он' братими едно момче младо
 „Богомъ брате турско момче младо
 „Бацы мене сына единого
 „Бацы ми га на плећа јуначка
 „Да га носимъ до онога мѣста
 „Ње ћу јунакъ изгубити главу,
 То е туре за Бога примило,
 Те он' узе нејк' Татомира
 Узе нѣга за бјелу руку
 Па га Груји на кркаче бацы,
 Па одоше полѣмъ широкиѣмъ
 Кад' дођоше гори Ораовой
 И по гори трава детелина
 И Ту беше изворъ вода ладна
 Око воде све зелене еле
 А под' њима трава детелина,
 Туна турком' за изтизат' беше
 Оданути и ноћь преноћити,
 Па од'јаше од' добріе коня
 И ту таборъ они учинише,
 А Груицу за елу свезаше,
 Кафу пише, и лаф' проводише,
 Леже паша съ дилбер' Анђелиомъ
 Па поспаше турци као јанѣцы
 Онда Грујо свом' сыну говори:
 „А мой сыне нејк' Татомире
 „Иди сыне твојой милой майцы
 „Не бы л' како мою саблю укро

„А ты саблю мою добро знадешъ,
 „Ако будешъ Нновакова соя
 „Ты ћешъ мени саблю доніети,
 Тако дете на ноге скочило
 И отиде паши подъ чадора,
 И украде оцу бритку саблю,
 Поименце саблю одъ Грунце
 Коя сече и челикъ и гвожђе
 Што но одъ нѣ ништа неостае
 Па донесе Новаковићъ Груи
 Онда нѣму Груио говораше;
 „А мой сыне неякъ Татомире,
 „Удри сабљомъ и десницомъ рукомъ
 „Те ми сеци на рукама гвожђе.
 Тако дете саблю узимаше
 Узимаше саблю по балчаку,
 Па удара Новаковићъ Грую
 Те онъ сече на рукама гвожђе,
 Алъ по гвожђу дете непогоди
 Мимо гвожђе по Груиной руцы
 Пола руке готово одвои
 Прсну крвца изъ юначке руке,
 Тадъ сѣ уплаши неякъ татомире
 Бащи саблю у зелену траву
 Па побѣже крозь гору зелену
 Нѣга виче діете Грунца;
 „Оди Баби мой рођени сыне
 „Што си ми се уплашио сыне,
 „Ово нѣ крвь изъ мое руке.
 „Веће рђа однада одъ гвожђа
 Тимъ се дѣте мало ослободи
 Па е опетъ саблю узимало,

Те удара с' оном' бритком' сабљом'
 Пресече му на рукама гвожђе
 Опрости му обадвје руке
 Дође сабля Груици у руке
 Па изсече на ногама гвожђе,
 Па поскочи на ноге лагане,
 Па он' зађе да турке избуди
 Брзо њ ње избудио Груио
 С' бритком' сабљом' и десницом' руком'
 Од' триста њ шест' стотина поста
 И посече пашу од' Ђрена,
 Пробуди се млада Анђелиа
 Виђе Анђа шта Груица ради
 Плека даде бјегати стаде
 Ал' њој Груио бегати недаде
 За њомъ пусти рта карамана,
 Сустиже њ у сред' горе чарне
 Па њ слеће са четири стране
 Женска страна од' паса пудљива.
 Утими дође Новаковић' Груио
 Увати њ за бијелу руку
 Одведе њ крозъ гору зелену
 Са својемъ сыномъ Татомиромъ
 Кад' дођоше баш' на оно мјесто
 Ђе њ Груио санак' боравио
 И те су га савезали турцы
 Он' намаза дилберъ Анђелию
 Намаза њ пра'омъ и катраном,
 Па њој беле ноге закопао
 Закопао ноге до колена,
 А свеза њој око ње руке,
 Па запали са четири стране,

Па онъ сѣде руйно пити вино
 Са своимъ сыномъ Татомиромъ.
 Нѣму свѣтли дилберъ Анѣлія.

БАБА ЋУРИСАВА.

Зарече се баба Ћурисава,
 Да покупи по Босни араче.
 Што е рекла баба Ћурисава,
 То е баба после сверовала.
 Па усѣде баба на магарца
 Па се диже у Босну поносну
 Па по Босни порезъ разрежала,
 Све на децу одъ седамъ година
 И на старце на и на слѣпце
 Кадъ е баба арачь покупила,
 Силно благо баба покупила,
 Одъ стараца и одъ слѣпаца
 И одъ деце одъ седамъ година,
 Натовари арачь на магарца
 Па отиде горомъ Романіомъ,
 Кадъ е баба на средъ горе была,
 Сусрете е старица Новаче
 Па говори старица Новаче
 „Божа помоѣ баба Ћурисава!“
 „Да Богъ добро старица Новаче
 „Шта е тебы бабо у товарцу
 „У товарцу на маломъ магарцу.“
 „Онда рече баба Ћурисава
 „Съ едне стране преѣа некувана

„Съ друге стране пређа непредена,
 „Уантрешель бакина ужина!
 Тако оде старина Новаче
 Ал' ето ти дели Радивоя,
 Па говори баби Ђурисави,
 „Божа помоћь баба Ђурисава,
 „Бог' помого дели Радивоє.“
 „А шта ти є баба у товарцу?
 „У товарцу на малу магарцу
 „Прела бака в'уда по женама,
 „Па скупила мало пређетине,
 „У антрешель бакина ужина!
 То іой рече дели Радивоє
 Па отиде друмомъ широкиємъ,
 Ал' ето ти дете Груице,
 Па онъ баби божаю помоћь виче,
 „Божа помоћь баба Ђурисава.
 „Бог' помого дете моє Груіо
 „А шта ти є бако у товарцу
 „У товарцу на малу магарцу?“
 Онда баба Груи говорила:
 „Съ єдне стране пређа некувана
 „Съ друге стране конци немотани,
 Тада вели діете Груица;
 „Дай ми бако твоє пређетине
 „Да изкрпимъ моє гађетине
 Нѣму вели баба Ђурисава:
 „Немогу ти товар' разтоварат'
 „Да я теби дадемъ пређетине.
 Налюти се діете Груица,
 Па потеже тежку топузину
 Да удари бабина магарца.

Онъ нетреви бабина магарца,
 Већ' удари товар' на магарцу
 Товаръ пршће, просуше се рушне,
 Онда викну діте Груица:
 „Куд' си бабо Старина Новаче
 „И ты стрице дели-Радивое,
 „Прође баба и пронесе благо,“
 Зачуо га старина Новаче
 Па допаде старина Новаче,
 И допаде дели Радивое
 Па стадоше баку шакатати
 „Курво стара што право некажешъ
 „Шта є теби у томе товарцу
 „У товарцу на малом' магарцу?
 Па узеше бабине араче,
 Оде баба преко горе чарне,
 Оде баба са своим' магарцом'
 Оде баба горомъ кукаюћи,
 А осташе на друму айдуцы
 Пѣваюћи и благо дѣлећи.

ВАЛѢВАЦЪ ВИЛИПЕ.

Вино піє Валѣвацъ Вилипе
 И до нѣга Валѣвацъ Стѣпане
 Съ нѣма пію трієст' и два друга
 Онда Вилип' дружтву бесѣдіо
 „Чуетел' ме браћо моя драга!
 „Ипићемо у кршино приморѣ

„По мору ђу лађе узавгити
 „Узавти ђу лађе и ђеміе,
 „Трговачку робу прифатађу
 „Заођеђу себе и дружину,
 „И Свођга дебела дората
 „Кад' ођенем' себе и дружишу
 „Водиђу васъ на кршне рвате
 „Начиниђу кршну карауду
 „Привата ђу Босанске араче.
 „Недамъ прођи біелу Стамбоду
 „Дочекиват' млађане трговце
 „Прифатађу и срму и злато.“
 На є Вилип' на ноге скочио
 На свођга пояо дората
 За нђимъ иде валђвацъ Стђпане
 За Стђпаном' тріест' и два друга
 Када Вилипъ у приморђ' сиђе
 Он' по мору лађе узавтіо,
 Узавтіо лађе и ђеміе
 Трговачку робу прифатао
 Сђдіо є четири године
 Заођео себе и дружину,
 Све на дружтво удри одіело
 Све на ноге копче и чакшире,
 А на плећа токе и доламу
 На дората среза Абано
 Изве є златным' мђсецима,
 А испуни драгієм' каменђмъ
 А подкити сиђаним' бисером'
 Скова плоче од' срме біеле
 Подкова га сребримъ клинцима
 Златну му є узду ударіо

Па поведе трієст' и два друга
 По приморю купи неимаре
 Изведе їй на кршине рвате
 Стаде градит' тврду караулу
 Дувар' зида кречом' и камешѣмъ.
 Озида є од' четири боя
 Око куле камену авлію
 За дората подрум' начинію
 Дочекує босанске араче
 Неда проїи бієлу стамболу
 Дочекує млађане трговце
 Прифата имъ и срму и злато
 И цару є натрупию око
 Дочеку є цареве татаре
 Цару гази сиђане вермане
 А везирма ситне бурунтіє
 Сѣдію є за седам' година
 Цару є се додіяло люто
 Тада царе диван, учинію
 Свему лає на дивану сѣде
 Везирима царе бесєдію:
 „Ніє л' майка родила юнака
 Яг' сестрица брата одніяла
 „Без' бешике на чистоме крилу,
 „Да он' сиђе у кршино приморѣ
 „Да увати ватѣвца Вилипа,
 „Я донесе съ рамена му главу
 „Добро ће га царе даривати
 Ту се юнакъ наћи немогаше
 Кад' се царе на неволњи виђе
 Он' телала пусти по стамболу
 „Ніє л' майка родила юнака

„Яг' сестрица брата одніла
 „На чистоме ђевоячком' криду
 „И десіо се у нашем' Стамболу
 „Да доведе валѣвца Вилипа
 Телал' виче три бієла дана
 Кадъ четврто ютро освануло
 Ал, ето ти єднога юнака,
 За телалом' быо пристануо
 А некакавъ челебія Муіо
 Онъ изађе цару на дивана,
 Па овако цару бесѣдіо
 „Ево майка родила юнака,
 И десіо с' у твоме Стамболу
 „Да доведе валѣвца Вилипа
 „Све му знадем' стазе и богазе
 „И ятаке куда он' долази
 „Већ' даћеш' ми дебела ђогата
 „Далеко є у приморѣ сићи
 „И даћеш' ми тридесет' делія
 „И даћеш' ми хиляду дуката,
 „Што ће мени быти за ашлука,
 „Пред' нѣма ћу быти делибаша
 Царъ му даде тридесет' делія
 Из' подрума своего ђогата
 На ђогату хиляду дуката
 ОпрEMI се делибаша Муіо
 Па царевогъ усѣдну ђогата
 Окренуше путем' стамболскієм'
 Сиће Муіо у равно приморѣ,
 Стаде тражит' валѣвца Вилипа
 Читавъ мѣсець по приморю лута,
 А Вилипа наћи немогаше

А све арчи готовину блага
 Готов' быо потрошити благо
 Док' є єдною баки доодіо
 Овако є Муіо бесѣдіо
 „Бако стара ђд' много земана
 „Можен' ли ми казат' за Вилипа
 „Ево теби четири дуката,
 Старица му прифати дукате
 Пак' овако стаде бесѣдити:
 „Я ти могу казат' за Вилипа,
 „Што Вилипа по приморю тражишь?
 „Овд' є быо четири године
 „Заођео себе и дружину
 „И своєга дебела ђогата,
 „Ево пма седам' годиница
 „Отишо є Вилип изъ приморя
 „Изашо є на крше Рвате
 „Начиніо караулу тврду
 Када Муіо разуми бесѣду
 Уз' Рвате окрену ђогата
 Дође муіо на єдну поляну,
 А поляну притиснуле овце
 Ту є было ияду оваца
 Кодъ оваца млађан' чобанине
 А Муіо му добро ютро виче
 Чобанче му ютро прифаћаше
 У рукам' му гадлѣ позлаћене
 Подкићене жутимъ дукатима
 Оде Муіо нѣму бесѣдити
 „О богати млађанъ чобанине
 „Како ли се по имену вичешъ
 Чобанче му тіо беседило,

Я на име чобанче Никола
 Онда њѣму муѣ бесѣдіо
 „Ой богати чобанче Никола
 „Можеш' ли ми казат' за Вилипа
 „Ево тебе тридесет' дуката,
 Никола му прифати дукате,
 На овако Муѣ бесѣдіо
 „Благо мени и срцу моему
 „Ево мени тридесет' дуката
 Још' небія гадлѣ подкитіо
 „Бели ѣу ѣй ютрос' подкитити
 „Я ти могу за Вилипа казат'
 „Ноѣас' ми є на коѣаку быо
 „Закло ми є овцу яловицу
 „Оде ютрос' уз' крѣше рвате
 „Недаде ми паре ни динара —
 „Веѣ' отале окрени ѣогата
 „Загазиѣеш' у кланце тієсє
 „Бога ми су кланцы ядиковцы —
 „Єрѣ немогу ни два на порєдо
 „Коѣъ за коѣѣм' юѣак' за юѣакомѣ.
 „Онде млоге ядикую майке
 „Ако Вилипѣ у богазу буде
 „Да ты имаш' крила соколова,
 „Перѣ мєса небы изнїєло
 „Ако здраво у богазу проѣєш'
 „Изнїѣиѣеш' на равнїцу малу
 „Ту ѣєш' виѣет' пєтѣ стотин' гробова
 „По равнїни с' обадвїє стране,
 „Све гинули млаѣани трговцы
 „Дочекиво Валѣвацѣ Вилипе
 „Прифато им' и срму и злато

„Па погледай у напредакъ Муіо
 „Угледаѣшъ кршну караулу,
 „У висину одъ четири боя
 „У дувару Алка позлаѣна
 „Ако буде за алкомъ дорате
 „На кули є Валѣванъ Вилипе,
 „Виѣѣе те са біеле куле,
 „Ту да имашъ крила соколова
 „Перѣ меса небы изніело
 „Небъ утеко изъ наши богаза
 „Небуде ли за алкомъ дората
 „Айде право караули Муіо
 „Єрбо у нѣой чуданъ шиѣаръ има
 „Алъ бога ми делибаша Муіо,
 „Да обіашъ обитъ є неморешъ
 „Да запалишъ запалитъ неморешъ
 „Озидо є кречомъ и каменомъ
 „Да запалишъ остала му пуста
 „На нѣойзи су четири прангіє
 „Прангіямъ ѣе ватра дотужити
 „Кадъ му пукну на кули прангіє
 „Даѣ аберъ на четири стране
 „Ће гоѣ Вилипъ у богазу буде,
 „Онъ ѣе своіой кули полѣети
 „Каква има тридесет-и два друга
 „Да ты имашъ хиляду деліа,
 „Ни єданъ ты побѣгнути неѣе
 „Ни изніетъ изъ богаза главе
 „Тадъ є окрени є десна на лїєво
 „Угледаѣшъ десно разпутицу
 „Па ты право разпутицомъ айде
 „Докъ ты сиѣшъ у полъ рваско

„Ты ѣш' наѣи камену меану
 „Їе долази валѣваць Вилипе
 „Ако Вилип' у меани буде
 „Пред' меаном' дебел' є дорате
 „Ты обколи камену меану
 „Небысте л' га жива уфатили
 „Ерѣ кад' піє у меани вино
 „Онѣ неима друга ни єднога
 „Ал' кад' дорат' ябанціє сгледа
 „Дорат' цикле као люта гуя
 „Излѣѣѣ валѣваць Вилипе
 „Оѣе од' васѣ яда начинити,
 Кад' то зачу локрдія Муіо
 Уз' Рвате окреѣе богата
 Када быо уз' богате тврде,
 Куд' немогу ни два напоредо
 Често гледа сѣ десна на лѣво
 Да одакле пушка незапуца
 Здраво быо богате пролазіо
 Када быо у равницу малу
 Виѣ Муіо пет' стотин' гробова,
 Покрай пута сѣ обадвіє стране,
 Угледа му тврду караулу
 У висину одѣ четири боя
 Са нѣ вире четири прангіє
 Окрепите на четири стране
 У дувару алка позлаѣена
 Їе он' веже своєга дората
 Ал' за алком' небеше дората
 Муіо оде право караули
 Када доѣ кршиной караули
 Обиѣе є три четири пута

Танку кулу сеир' учинію
 Да обія обит' є неморе
 Да запали запалит' неморе
 Озидо є кречом' и каменом'
 Већ' окрену десном' разпутицом'
 Иде Муіо у полъ рватско
 А кадъ нађе камену меану
 Пред' меаном' небеше дората
 Веће млада стои крчмарица
 Гологлава косе разчупане
 (Яко зора започела ярка)
 А Муіо іой „добро ютро“ викну
 Крчмарица здравлѣ приватила
 Ньой бесѣди делибаша Муіо
 „Бог' т' убіо крчмарице млада
 „Што си стала ютрос' пред' меаном'
 „Гологава косе разплетене,
 „Мореш' ли ми за Вилипа казат'
 Крчмарица Муи бесѣдила,
 „Он' бога ми делибаша Муіо,
 „Я самъ стала за неволю люту
 „А могу ти за Вилипа казат'
 „Ноћас' ми є на конаку быо,
 „Сву ноћ' пію вино и ракію
 „Он' є пію црвенику вино
 „Дорат' пію жежену ракію
 „Я занска' да ми пиво плати
 „А он' трже плетену камцію
 „Сву є мене у крвь начинію
 „С' тог' самъ стала за неволю люту
 „Али самъ му вино отровала —
 „Ал' ниесамъ жежену ракію

За дората да га Бор' убіе
 „Пођи тамо низ' полѣ рваско
 „Ласно ћеш' му траге познавати,
 Куд' є ја дората своєга
 „Гребо дорат' сребрним' клиницама,
 „А блювао ваљвац' Вилипе,
 „Низ' дората с' обадвје стране
 „До по поля вином' црвеним'
 „Од' по поля крвљу усиреном'
 Кад' то зачу Делибаша Муіо,
 Он' окрену низ' полѣ ђогата
 Вилипове траге наодио
 Куд' є проіо своєга дората
 Гребо доратъ сребрним' клиницама
 А све блюво Ваљвацъ Вилипе
 Низ' дората с' обадвје стране
 Док' се равно полѣ разасяло
 А јрко є сунце одскочило, —
 Онда веле тридесет' делія
 „Чуешъ ли насъ делибаша Муіо
 „Што се ово полѣ разасяло
 „Моя браћо тридесет' Делія
 „Єр' є јрко сунце одскочило
 „А у пољу ваљвацъ Вилипе
 „На дорату златна абана
 „Да такове ни упара нема
 „Удрио іој златне месецове
 „Подпунио драгієм' каменом'
 „Подкитіо сјањаним' бисером'
 „Па од' јрког' одсієва сунца
 Кад' су мало у наприєдъ были
 Угледаше ваљвца Вилипа,

Ђе он' лежи у зеленой трaви
 Код' нѣга е дебели дорате
 Око нѣга ендек' ископао
 Када дорат' сгледа ябанѣе
 Цычи дорат' као люта гуя
 А гризе га бѣлим' зубыма
 Съ нѣга скида дугмали малвуту
 Он' угледа тридесет' делѣя
 Завика му делибаша Муѣо
 „Курво една Валѣвац' Вилипе
 „Одбациде славѣ и оружѣ
 „А Вилипѣ му из' траве говори
 „А бога ми делибаша Муѣо
 „Ласно си ме ютрос' задобіо
 „Ерѣ е мене отровато пиво
 На одбаци двѣе пушке мале
 И уз' пушке ножа пламенита
 А прикрива свога цевердана
 Прикрива га дугмали малвутом'
 Када виде делибаша Муѣо
 Да е Вилипѣ оружѣ баціо
 Он' натера свога ђогата
 А потеже саблю оковану
 Да Вилипу одсіече главу
 Вилип' трже свога цевердана
 На лежећи ватру оборіо
 Кад' му пушка пред' очима плану
 А добро е Муѣо погодіо. —
 Из' бойнога седла изгоніо
 То зачуо валѣвацѣ Стѣпане,
 У богазу съ тридесет' и два друга
 „Полети те сиви соколови

„Непуца му без' неволѣ люте
 „Бели су му дотужили турци
 „Ерѣ имаю четири године
 „Од како є пушку напунио

„Полєхеше тридесетъ соколова
 Обколише тридесетъ делія
 Док' по єдну пушку изтурише
 Све побиле тридесет' делія
 Од' делія нико неутече
 Ни да каже како но є было
 А све Вилипъ браћи казивао
 Како му є отровано пиво
 „Веће брате валѣваць Стѣпане,
 „Дигните ме на дората мога
 „Отрова самъ дости изблювао
 „Чини ми се могу преболѣти
 „Да я идемъ на дебело море
 Да я тражимъ латинске докторе,
 Да по срцу я лієчим' ране —
 Па се ођу прођи четованя
 „Доста имамъ блага неделѣна
 Кадъ Вилипа дигли на дората
 Отидоше каменой меани,
 Крчмарицу младу уватише,
 Єдне муке пребише їой руке
 Друге муке и ноге и руке
 Треће муке очи извадили

ОСВЕТА.

Две се птице едномъ завадише,
 Завади се сив-зеленъ соколе,
 Завади съ приомъ орлушиномъ
 А да зашто не-бы ни жалю
 Већ за едну високу планину
 Оро вели моя е планина.
 Соко вели моя очевина;
 Оро вели моя ђедовина.
 То соколу врло мучно беше;
 Па удари црну орлушину
 Преби пљоизи крило у рамену
 Оро паде у зелену траву:
 На запишта до Бога се чуе,
 Сажали се сив-зеленъ соколе,
 На онъ пита црну орлушину:
 „Ой богати црна орлушино,
 Коя ти е голема неволя,
 Те ты тужишъ, до Бога се чуе,
 Ил' ты жалишъ крила у рамену
 Или жалишъ високе планине
 „А бога ми сив-зеленъ соколе,
 Я нежалимъ крила у рамену,
 Нит' я жалимъ високе планине;
 Већ' ми жао мойй малы тиѣа
 Малы тиѣа од' неделю дана,
 Ко-ће мое тиѣе заранити,
 Ко-ли-ће ий жедие напоити.“
 Проговара сив-зеленъ ссоколе:
 „Ћути ыути црна орлушино,
 Я ыу твоє тиѣе заранити,

И жедне ѿ водомъ напоити.“
 Ко што рече тако и учини,
 Црномъ ѿ земљомъ заранію,
 И гуинымъ едомъ напоио.
 Сдѣ 'свог' врага, да нема ни трага.

МЕСОЋЕ.

Гди годъ кои свирачъ садъ имаде,
 Свакій дува весело у гайде.
 Накривіо главу, подвикуе;
 Одъ радости и онъ подскакуе.
 Око нѣга коло се окреће —
 Нико болъ ту нежели среће.
 На све стране чуе се музика,
 Игра, пѣсма и весела вика.
 Пола света сада спава даню
 А ноћ прати у самомъ играню.
 Кадъ музика свира.
 Нико нема мира.
 И старо и младо
 Весели се радо.
 Сладко виче не
 Итро ногомъ бие.
 Старицы се подмладе
 Незнаду шта раде.
 Па и саме слабе
 Разиграю с' бабе.
 Помисле на младость
 И на стару радость.

*) Ове народне песме овде су први путъ печатане.

И ни една неће
 Да се не окреће.
 Та слободно нек' се свак' весели,
 Нек' ужива што му срце жели.
 Нек' пијући пева: „млота лѣта.“
 Ђр' е кратакъ животъ овогъ свѣта.
 Некъ се смее и нека се шали,
 Бригу сваку нек' тиме разгали.
 Човек' маиѣ б' на свѣту живио,
 Да Богъ шалу не оставио.
 А лако е, кои само жели
 Узрокъ свагда паћи да с' весели.

Имендани и сватови
 Крсно име и бадови.
 Или претенъ или цвеће,
 Или почетакъ друге среће.
 Свакиј има данъ рођења,
 Свакиј има данъ крштења.
 Свакиј свагда нешто паће
 Да проведе животъ слаће.
 Да попије коју чашу вина,
 Изъ Неготина.

Слободно е капу накривити
 И у сваку чашу завирити.
 Допушта се уз' све месече,
 Напити се и опити чешће.
 Па съ гайдама и после поноћи
 Крозъ чаршию безъ феиѣра проћи.
 Ко годъ знаде да су месече
 Тай никоме замерити неће.

Свак' ће рећи: певай брате певай,
 Безъ веселя светъ е овай белай.
 Свакъ по своје начину с' весели,
 Ал' веселъ сваки с' другимъ дели.
 Нико неће — осимъ пияница,
 Самъ у соби потрошити винца.
 А у друштву и ко га непіе,
 И самъ незна како се опіе.
 Пре вечере докъ недође вино
 На свакомъ е балу друштво мирно.
 И сви тихо и лепо играю,
 Ко ягавъцы питомо с' владаю.
 Полако се оди и говори,
 Што с' год' чини разумно се твори.
 Али после кадъ вино потече,
 И кадъ чаше около прозвече.
 Све с' помеша свуд' се вика дигне;
 Свакій игра како кои стигне.
 Кадъ с' попію све редомъ здравице
 Поскидаю с' беле рукавице,
 И марама с' врата,
 Бацы се за врата,
 Ту се скаче ту се игра,
 Едно съ другимъ ту се титра.
 Ту се піе ту се сміе
 Ту се туромъ јоште біе.
 И овай се ту окреће
 Ко ме се и неће.
 „Гледай секо оногъ тамо“
 Бака една другој шапће.
 „Где шта чини, гледай само,
 „Ону полку како скаче.“

Съ друге стране друге жене
 Ёдна другой тио веле:
 „Гле, како се она смѣши!
 Гле шта оно двоє раде.
 Ципела се оной дреши,
 Оной коса съ главе спаде.
 Гледай друго оне бруке
 Како држе руке.“
 Али младость за то и нехае,
 Игра игре никако нестае.
 Без' послене наоколо тете,
 Окомъ прате свака свое дете.
 Друга майка задремала,
 Гледећ' шта јой ћерка ради,
 Да се неразлади.
 Игра сврши с', онда свака
 Њери својой трчи майка.
 Неда да се вода піе,
 Саветуе пеуе біе.
 И проклињ' свогъ живота пола,
 Што роди ђавола.
 А девојка с' друге стране
 Своме драгомъ вређа ране.
 Другомъ своју руку пружи,
 На првогъ се оногъ тужи.
 Другарице за руке се узеле
 Ёдна с' другомъ свое тайне деле.
 Ёдна другой ту се фали,
 Ёдна другой ту се жали.
 „И піјани виде люди,
 Да се драги на ме люті,
 Али само ћути.

Съ другомъ игра, с' другомъ збори,
 Цело вече другу двори.
 Али само ђути —
 Нека га некъ с' люти.
 „Неверуйте другарице людма,
 Неверуйте ништа њинимъ ђудма.
 Та њиове другчје су душе,
 Кадъ су трезии и кадъ чаше сусе.
 Ко уздане кадъ е тебе близу,
 Другу мисли у томе уздису.
 Преко тебе ко на страну гледа
 То е права за девојку беда.
 Ко ти каже у очи да т' воли,
 И за прву игру ко те моли —
 То г' е само учтивостъ већъ крайня
 Дотерала до тога ласканя.
 Ил' из' дугогъ времена се кочи
 Да ти сузе натера у очи.
 Да ти срце изъ грудий измами,
 Па да другој са тиме се фали.“

Момакъ опетъ еданъ другомъ вели:
 „Гледай брате, али се нежени
 Нигди срце нек' ти се неприма,
 Већъ уживай лепоту очима.
 Кромъ лепоте ту ти ништа нема,
 Свако чувство спава или дрема.
 Девојке су гордельиве
 Подсмешљиве ил' стидљиве,
 Одвећъ мирне илъ несташне,
 Или разкашашне.

Али све су те до єдне
 Свомъ срцу неверне.
 Коя бледи и румени
 Та любовъ промени.
 На рукама коя носи
 Одише прстена.
 Той неверуй ти никада,
 Она любовъ меня.
 Коя много егленише
 Кикоће се и уздише,
 Той неверуй, та ти с' руга
 Кадъ те мори туга.
 Али она што те с' клони,
 Ал' те опетъ свуда тражи.
 Коя сузе често рони,
 Той ти твою любовъ кажи.
 Коя стрепи када дарне
 Рукомъ гди у твоє тѣло.
 То є любовъ душе стварне
 То є срца право дѣло,
 Коя съ тобомъ кадъ говори,
 У говору своє муца.
 О томъ срцу буд' увѣренъ
 Да за тобомъ само куца.
 Кадъ у друштву образи се
 Нѣни свагда зарумене.
 Када когодъ твоє име
 Неотице опомене.
 То су они прави знаци,
 А друго є безпослица.
 И за младость све є друго
 Само чиста дангубица.

Люби срцемъ чувай устне,
— Док' ти среће часакъ куцне.

Ето шта се на балови ради,
Залюбе се или сваде млади.
А стари се чашама наките
И наеду од' ябука пите.
Ал' и млади дужни неостану
После игре сви чаше спопади.
Кралѣвићу Марку они слѣде,
И почесто у таванъ погледе.
Пио — али, када са клавира
Неша-полку Калаузъ засвира,
Онда опетъ све се то окреће,
Нико тада мпровати неће,
Кадъ музика одъ сто жица
На игру засвира.
Сваки момакъ и дѣвица,
Младостъ профитира.
И играюћ' безъ одмора
Дочека се зора.

Кодъ момака мода чудновата,
Срце свакогъ одъ сувогъ е злата
Њбо любовъ права кодъ њи ђути
Свакѣй лети гди се злато жути.
У дукате која се обниже
За њомъ свакѣй гледа и уздише.
Любавъ, то су мале ствари
За новце се сада мари.
Любавъ 'то е форма само,
Кою више нетребамо.

То є проста мода стара,
 Садъ є мода доста пара.
 Коя има блага
 Свакоме є драга.
 Та златно є ово време
 У комъ сада мы живимо.
 Кадъ и срце наше само
 Све по злату мы меримо.

Многи ли се сбогъ балова жене,
 Али многа сбогъ балова вене.
 Вене ядна, кашлѣ и издише,
 Зато што є играла сѹвише.
 Ал' на балу то се незна,
 Већъ се игра и окрефе.
 И девойка млада лепа
 Никомъ корпу дати нефе.
 Тек' што седне другій дође
 И играти съ ньоме пође.
 Ахъ коя є богата и лепа,
 Ёданъ пусти а другій є шчепа.
 Целе ноћи имать мира нефе,
 Него се окрефе.
 Залудъ майка за ньомъ лети
 Залудъ виче, залудъ прети
 И бадава псуе,
 Кћи ништа нечуе.
 Та младость є у животу една,
 У веселю свакій нек' іой слѣди.
 А игра є тек' младости вредна,
 Ал' здравля невреди.

Благо оной која уме
 Умерена свагда бити.
 Коя знаде кадъ се треба
 Одъ играња одморити.
 Младе прси у девојке,
 То су као летња роса,
 После игре нек' поје
 Чашу воде то е доста.
 Па кадъ умре, играчи са бала,
 Некажу јој фала.
 Млади момци, другачиј су,
 У игрању појачи су.
 Одморити незнаду се
 Надиграти недаду се.
 Та съ мачванкомъ балови се сврше
 У мачванки момци ноге крше,
 После тога дай шампанѣрѣ
 Дай токаерѣ ближе.
 Сбогомъ остай о памети,
 Нетребашъ ми выше.
 Едну чашу, другу чашу
 То су прве жеднице.
 После тога изкрећу се
 Преко волѣ здравице,
 „И све у капъ, и сви у капъ“
 То е онда лозинка,
 Ко е дуђиј и пијавиј
 Том' е већа и дика,
 И узору када се растаю,
 Са „лаку ноћ“ редомъ се праштаю.

И оһь прође, и веселъ прође,
И мамурлукъ рано зоромъ дође.
Стомакъ гори удри воду ладну

У мешину гладну,

Кисео купусть изъ фучіе,

И краставцы изъ туршіе

То е с' чимъ се людій лече

Кадъ пію сво вече.

Глава л' боли? онда криве вино,

Зашто юче ніе было мирно.

Што изъ флаше да куля на полъ,

И у гушу да иде безъ волъ.

Млоги момакъ тако животъ води,

Али ништа то нѣму нешкоди

До по гди што, у главу му звекне,

И уздишуѣ по кад' када рекне:

„Боже светый, кадъ ѣе двадестъ шестый.“

Невес'о е кад' се дуга сети.

А девойка сутра невесела

Побледила к'о ружа увела.

Из' постелъ свою майку зове;

„Јо майко, мене прси боле.

Нешто тешко стои ми на души.

Кловула самъ — езыкъ ми се суши.“

Мати само раменима слегла:

„Ништа кѣри вальда си озебла.“

По лекара шалъ, тражи лека,

Докторъ каже: „Нека піе млека.“

Млога майка у Марту месецу,

Цвеће бере савія у венцу,

Сузе рони венацъ плете,

Да га на гробъ мете.

САДРЖАЈ.

Будаза деветнаестога вѣка.

Басне:

1. Старацъ и смръть.
2. Селякъ и пси.
3. Орао и пѣгово перо.
4. Растъ и трска.
5. Пасъ и пѣгови сѣнка.
6. Лавъ и мишъ.

Песме:

1. Надписъ на гробу единого пса.
2. Юнакъ дунавомъ плива.
3. Листъ.
4. Света недела.
5. Ружица девойка.
6. Новаковићъ Груйо.
7. Баба Ђурисава.
8. Валѣвацъ Вилипе.
9. Освета.
10. Месоеђе.

